

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Збірник науково-методичних праць

За редакцією доктора технічних наук, професора *Мигуценка Р. П.*
кандидата психологічних наук, доцента *Панфілова Ю. І.*

Харків
НТУ «ХПІ»
2016

УДК 378.1.001.76
ББК 74.58
С 57

Рецензенти:

Ю. А. Калагін, доктор соціологічних наук, професор,
О. А. Ігнатюк, доктор педагогічних наук, професор

Друкується за рішенням Вченої ради Національного технічного
університету «Харківський політехнічний інститут»
(протокол № 11 від 25.12.2015 р.)

Сучасні педагогічні технології в освіті : зб. наук.-метод.
С 57 праць / за ред. Р.П. Мигущенка, Ю.І. Панфілова. – Харків :
НТУ «ХПІ», 2016. – 186 с. – Укр. та рос. мовами.

ISBN

Видання присвячено проблемі інноваційних технологій у вищій освіті і новітнім технологіям викладання фундаментальних дисциплін в умовах Болонського процесу та удосконаленню системи підготовки кадрів вищої кваліфікації.

УДК 378.1.001.76
ББК 74.58

ISSN 2414-0449

© НТУ «ХПІ», 2016

РОЗБУДОВА ЕЛЕКТРОННОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. В роботі надано визначення електронного університету та перераховані базові педагогічні технології, на яких він базується. Розглянута гнучка система організації навчального процесу для різних рівнів тих, хто навчається. Показано, що досвіду у використанні базових технологій достатньо для розбудови електронного університету, але велику увагу необхідно приділяти кадровому забезпеченню.

Вступ

Сучасний університет – це інформаційно-освітній простір відкритих освітніх ресурсів, МООС, дистанційних курсів, в якому гнучкий навчальний процес з використанням сучасних інформаційних технологій у змішаному навчанні дозволяє студенту обирати шляхи навчання та контролювати свій прогрес.

Звідси впливають напрями розвитку університету: відкриті освітні ресурси, МООС, дистанційні курси, сучасні технології розробки дистанційних курсів, сучасне програмне забезпечення та хмарні технології, навчальний процес на базі сучасних педагогічних теорій. Ранжування тенденцій розвитку освітніх технологій [1] показує на велику увагу освітян до змішаного навчання, яке посідає перше місце.

Гіпотеза дослідження

Аналіз тенденцій розвитку електронного навчання у світі показує на можливість створення нової організаційної структури – електронного університету. Після визначення цього терміну можна розглянути основні складові такої структури та показати можливість та умови створення електронного університету на даному етапі в університетах України.

Основна частина

1 Визначення електронного університету

Електронний університет можна розглядати як елемент електронної економіки. Тоді, за аналогією з електронним урядом можна сформулювати наступні положення про електронний університет.

Електронний університет (англ. E-University) - організаційна структура надання освітніх послуг громадянам, бізнесу, іншим споживачам.

вачам, при якому взаємодія на основі використання ІКТ між університетом і користувачем мінімізована.

Електронний університет - система взаємодії на основі використання ІКТ, що реалізує всю сукупність управлінських та освітніх процесів і слугує меті істотного підвищення ефективності освітнього процесу і зниження витрат для клієнта.

Створення електронного університету передбачає побудову розподіленої системи, що реалізує вирішення повного спектру завдань, пов'язаних з управлінням, з наданням та отриманням освітніх послуг.

Завдання електронного університету:

- реалізація нових форм взаємодії учасників освітнього процесу;
- надання якісних освітніх послуг населенню і бізнесу;
- підтримка і розширення можливостей самоосвіти громадян;
- зниження впливу фактора географічного місцезнаходження на можливість отримання освіти та освітніх послуг.

Найголовніша складова електронного університету – це система дистанційного навчання. Мета розвитку дистанційного навчання в університет - це, в першу чергу, підвищення якості навчання та мотивації студентів денної та заочної форм навчання з використанням сучасних педагогічних технологій. Для досягнення цієї мети необхідно виконати наступні завдання.

1. Розвиток інфраструктури дистанційного навчання.
2. Розробка нормативних документів з організації дистанційного навчання.
3. Підготовка викладачами інформаційного забезпечення навчального процесу.
4. Підготовка викладачів із розробки дистанційного курсу.
5. Підготовка викладачів до проведення дистанційного навчання.
6. Підготовка викладачів з використання нових інформаційних технологій.
7. Підготовка студентів до використання дистанційного та змішаного навчання.
8. Технічна підтримка викладачів та студентів.

2 База розбудови університету

Відкриті дистанційні курси

Серед дистанційних курсів університету велику роль мають відігравати відкриті дистанційні курси. Це реклама університету, можли-

вість залучати нових студентів та магістрів до навчання в університеті, можливість кооперуватись з іншими університетами та використовувати найкращі навчальні курси. Проведення сумісно з іншими університетами МООС з використанням змішаного навчання може підвищити якість навчання та мотивацію студентів.

Проблемна лабораторія дистанційного навчання (ПЛДН) НТУ «ХП» з 2001 року пропонує відкриті дистанційні курси для школярів (математика, фізика, інформатика, українська мова), викладачів (основи дистанційного навчання, технологія розроблення дистанційного курсу, практикум тьютора) та всіх бажаючих (наприклад, куратор змісту) [2]. До навчання приймаються, як правило, всі бажаючі і навчання безкоштовне.

Другим типом відкритих дистанційних курсів, що проводила лабораторія – це конструктивістські курси підвищення кваліфікації викладачів для системи дистанційного навчання.

МООС

Термін «масовий відкритий дистанційний курс» (Massive Open Online Course – МООС - «мук») запропонували два дослідника Олександр Брайан і Дейв Кормье під час навчання у курсі «Connectivism & Connective knowledge», який у 2008 році проводили Джордж Сіменс і Стівен Даунс (так звані сМООС) [3].

До особливостей сМООС відноситься: великий обсяг неструктурованої інформації, особиста мета учасника, свобода діяльності, відсутність контролю з боку викладача, учасник курсу виступає і як вчитель, і як учень.

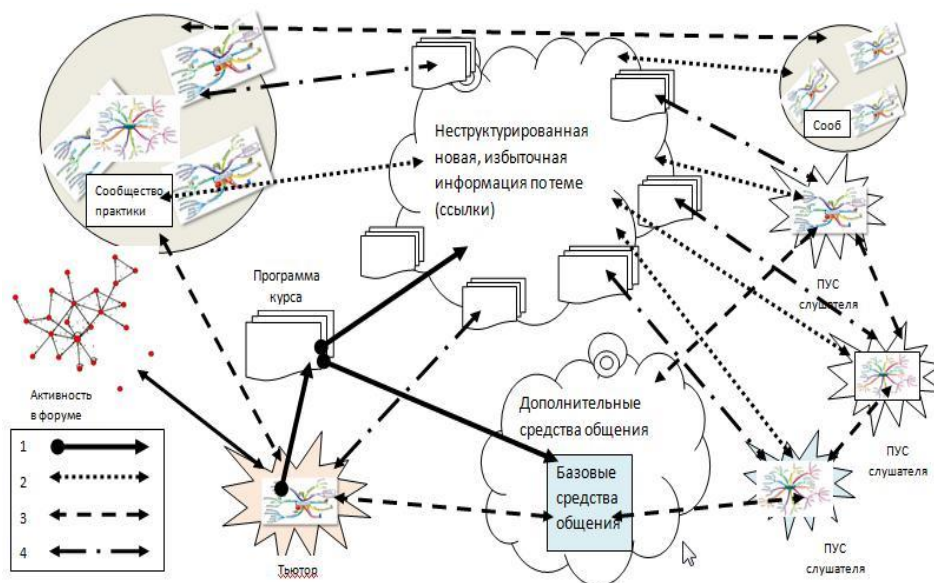

Рис. 1 Організаційна структура сМООС

Ідею коннективістського курсу можна пояснити за допомогою рис. 1.

1. Викладач (тьютор) складає програму курсу для нового напрямку, який ще недостатньо формалізований. Для кожної теми підбираються джерела з мережі (створюється поле інформації), яких може бути багато (понад 100 джерел), інформація, як правило, слабо структурована. Завдання тьютора - найбільш повно представити дану тему і звести інформаційний шум до мінімуму. Крім цього, тьютор вибирає базові засоби спілкування (twitter, DIIGO, WIZIQ, Facebook, форум в LMS та ін.), якими володіють користувачі мережі. Зв'язки позначені стрілками 1 (рис. 1).

2. Слухачі курсу, як правило, мають сформоване персональне навчальне середовище (ПНС), на базі якого розвивається ПНМ. Вони вибирають інформацію, обробляють її і додають нову (лінія 2, рис. 1). В результаті вони створюють фрагменти структурованої інформації, яка додається до ПНМ (лінія 4, рис. 1).

3. Для спілкування слухачів створено базове середовище спілкування, де тьютор щотижня проводить вебінари із запрошенням провідних фахівців в даній області, можливо навіть з числа слухачів курсу. Тут проводяться різні обговорення, причому слухачі можуть пропонувати свої інструменти (лінія 3, рис. 1). Тьютор може використовувати різні інструменти для аналізу дискусій (суцільна лінія).

4. У процесі вивчення можуть формуватися спільноти практики, в які можуть входити слухачі за їх бажанням. Там можуть виникати свої обговорення, які доступні всім слухачам курсу залежно від їх підготовки.

Таким чином, результатом роботи курсу з точки зору тьютора є фрагменти структурованої інформації, створені слухачами відповідно до їх цілями, і спільноти практики, які продовжують існувати і після закінчення курсу.

Результативність курсу для слухача визначається самим слухачем залежно від його цілей.

Відкритий дистанційний курс базується на чотирьох основних видах діяльності: агрегація; ремікс; перепрофілювання; повідомлення [4].

Успіх у навчанні у коннективістському МООС [3] залежить від уміння орієнтуватися у матеріалі, наявності персонального навчального середовища та персональної навчальної мережі, особистої мети та уміння заявити про себе. Розвиток особистості та особисте навчання займає центральне місце у такому МООС.

сМООС потрібні університетам для підготовки магістрів, аспірантів, докторантів. Такі курси повинні бути міжуніверситетськими, створюватись командою фахівців у відповідному напрямку. Для підготовки магістра велике значення має можливість спілкуватися з носіями інформації, погляди яких не завжди співпадають. Слід зазначити, що всі учасники навчального процесу повинні мати навички куратора змісту, тобто вміти переробляти великі обсяги інформації.

З 2011 року у світі почалися поширюватись масові відкриті онлайн курси (хМООС), у яких з використанням біхевіористського та конструктивістського підходів навчається понад 10 000 слухачів у кожному. Після ейфорії, у 2013 році було визначено, що цей тип дистанційного курсу не спроможний на революційні зміни в освіті, але може бути використаний для масового навчання деяким дисциплінам.

сМООС у НТУ «ХП»

ПЛДН з 2011 року провела відкриті коннективістські дистанційні курси [5] «Стратегія розвитку e-learning в організації», «Соціальні сервіси у дистанційному навчанні», «Дистанційне навчання від А до Я», «Проектування e-learning».

Основна мета цих курсів - показати можливі шляхи використання дистанційного навчання в університеті і допомогти в розробці стратегії розвитку навчання, навчитися проектувати навчальний процес у відкритому дистанційному курсі, оцінити готовність україномовної аудиторії навчатися у нових умовах, проаналізувати рівень розвитку дистанційного навчання (ДН) в Україні, розглянути тенденції розвитку дистанційного навчання за кордоном і сформулювати вимоги до сучасної системи дистанційного навчання, підвищити та уніфікувати рівень підготовки викладачів навчальних закладів України у дистанційному навчанні.

Змішане навчання

Термін «змішане (гібридне) навчання» [6] почав широко використовуватися в методах навчання після публікації в 2006 році Бонком і Гремом книги «Довідник змішаного навчання».

Слоан Консорціум [7] визначає змішані (гібридні) курси, як результат інтегрування онлайн курсів (30 % –70 % навчального процесу) з традиційними класними заходами плановим, педагогічно цінним чином.

Змішані курси можуть бути використані для вирішення цілого ряду проблем:

- Для університетів змішані курси можуть бути частиною стратегії для компенсації аудиторій, а також як спосіб заохочення співробітництва викладачів.

- Для викладачів змішані курси можуть бути методом використання нових можливостей технологій і переходу до дистанційного навчання.

- Для студентів змішані курси пропонують зручності онлайн навчання в поєднанні з соціально-навчальною взаємодією.

Змішане навчання дуже часто називають гібридним навчанням. Це пов'язано з тим, що змішане навчання акцентує увагу на механічному змішуванні. Гібрид являє собою поєднання нової, передової технології зі старою технологією і створення інновації по відношенню до старої технології. Змішане навчання як руйнівна технологія не може з'явитися сама по собі. Необхідні додаткові зусилля, як з боку викладачів, так і студентів. Такі руйнівні моделі дають новий імпульс розвитку освіти, вони більш ефективні, доступні, індивідуалізовані і з часом будуть превалювати над традиційними методами.

Змішане навчання вирішує наступні завдання [8]:

- розширити освітні можливості студентів за рахунок доступності та гнучкості, врахування їх індивідуальних освітніх потреб, а також темпу і ритму освоєння навчального матеріалу;

- стимулювати формування суб'єктної позиції студента: підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, рефлексії та самоаналізу і, як наслідок, підвищення ефективності освітнього процесу в цілому;

- трансформувати стиль педагога: перейти від трансляції знань до інтерактивного взаємодії зі студентом, сприятливого конструювання власних знань;

- персоналізувати освітній процес: учень самостійно визначає свої навчальні цілі, способи їх досягнення, враховуючи свої освітні потреби, інтереси та здібності, вчитель же є помічником студента.

Ще в 2003 році Американське товариство з навчання та розвитку визначило змішане навчання як одне з десяти кращих тенденцій в навчанні [9]. Тоді ж було висловлено припущення, що в найближчому майбутньому воно буде використовуватися в 80–90% всіх курсів.

Плюси змішаного навчання [10]:

- Забезпечує індивідуальну підтримку студентів;
 - Студенти можуть отримати доступ до матеріалів в будь-який час, в будь-якому місці;
 - Надає більше часу для співпраці зі студентами та викладачами;
 - Батьки мають доступ до навчальної діяльності дитини - кращий зв'язок та підтримка;
 - Збільшує продуктивність студентів і викладачів, покращує викладання та навчання;
 - Все більше і більше навчальних закладів використовують цю модель;
 - Розширює навчання після закінчення навчального дня.
- Мінуси змішаного навчання [10]:
- Вчителю потрібен час, щоб створити зміст;
 - Вчителі потребують навчання з використання цього методу навчання, щоб зробити його ефективним;
 - Студентам необхідно показати як використовувати технології і що від них очікується;
 - Студенти повинні бути в змозі зробити роботу у позанавчальний час.

Педагогічні теорії для змішаного навчання

Поява нових соціальних сервісів впливає на розвиток освіти і, зокрема, на дистанційне та змішане навчання. Переглядаються психолого-педагогічні підходи до навчання, особливо, якщо вони мають відношення до корпоративного навчання. До традиційних педагогічних підходів (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм) додаються нові підходи (коннективізм). Не залишилися без уваги і формальне, неформальне, інформальне і соціальне навчання [11].

Розгляд видів робіт спеціаліста від простих до творчих дозволяє визначити співвідношення формального і неформального навчання [12]. При виконанні рутинних робіт частка неформального навчання мінімальна і зростає до видів діяльності, що потребують вирішення варіативних (творчих) завдань.

Мікро-навчання

Серед нових походів слід відзначити мікро навчання. Термін «мікро-навчання» вперше визначено в 2004 році в роботі Герхарда Гасслер (Gassler) [13]. Воно описує спосіб навчання, в якому поняття та ідеї представлені в дуже маленьких фрагментах, на дуже коротких тимчасо-

вих інтервалах, при необхідності, або в умовах максимальної сприйнятливості з контролем [14].

Якщо мікро-урок призначений з конкретними цілями - це формальне навчання, визначається нашими потребами в даний момент - це неформальне навчання, відбувається як побічний продукт деякої іншої діяльності - це випадкове навчання.

Мікро-навчання добре працює в якості компонента неформального навчання, коли студент вибирає, що йому потрібно для вирішення проблеми [15].

Моделі змішаного навчання

Більшість програм змішаного навчання використовують одну з чотирьох моделей [16]: обертання, гнучка модель, модель La Carte, і збагачена віртуальна модель, але їх набагато більше. Модель обертання включає в себе чотири підмоделі: обертання по робочим зонам, обертання лабораторій, перегорнутий клас і індивідуальне обертання. Кожна зона виконує свою роль відповідно до таксономії Блума.

Куратор змісту

Умови експоненціального зростання кількості інформації в мережі і поява нових технологій обумовлює необхідність вміти працювати з інформацією і використовувати її в поточній роботі.

На Заході в 2008 році з'явився термін «куратор змісту [17]. Збереження змісту (content curation) – це процес категоризації великої кількості контенту та подання її в організаційній функції для конкретної предметної області (ніші). Особливо ця робота важлива при організації масових відкритих онлайн курсів, які повинні базуватися на новітній інформації, яка ще не пройшла етап узагальнення. Саме тут важливу роль відіграє якість інформації та куратор, який робить процес обробки її прозорим і ясным.

Курування змісту [18] - акт постійного виявлення, відбору та поширення кращого і найбільш відповідного онлайн-контенту різних типів та інших інтернет-ресурсів по конкретній темі, щоб відповідати потребам конкретної аудиторії.

Курування змісту важливо для освіти і навчання [19] з наступних причин:

1. Перевантаження інформацією, яку необхідно організувати.
2. Зростаюче число відкритих ресурсів.
3. Світ інформації перетворюється на динамічний.
4. Підготовка студентів до реальної роботи.
5. Курування – новий пошук.

6. Ринок праці швидко змінюється.
7. Вчителі та викладачі можуть тепер курирувати свої підручники.
8. Зростаючий попит на надійні керівництва з навчання та змісту навчальних програм.

Куратор змісту виконує такі функції [20]:

- Пошукова функція.
- Аналітична функція.
- Функція агрегації - публікації.
- Творча функція.
- Розвиваюча функція.
- Дослідницька функція.

3 Особливості підготовки фахівця

У сучасному електронному університеті на базі політики відкритих освітніх ресурсів можна виділити такі напрями роботи: доуніверситетська, базова, загальнофахова, спеціальна, магістерська підготовки. Загальнофахова та магістерська підготовки повинні обов'язково включати ведення студентами порт фоліо (рис. 2).

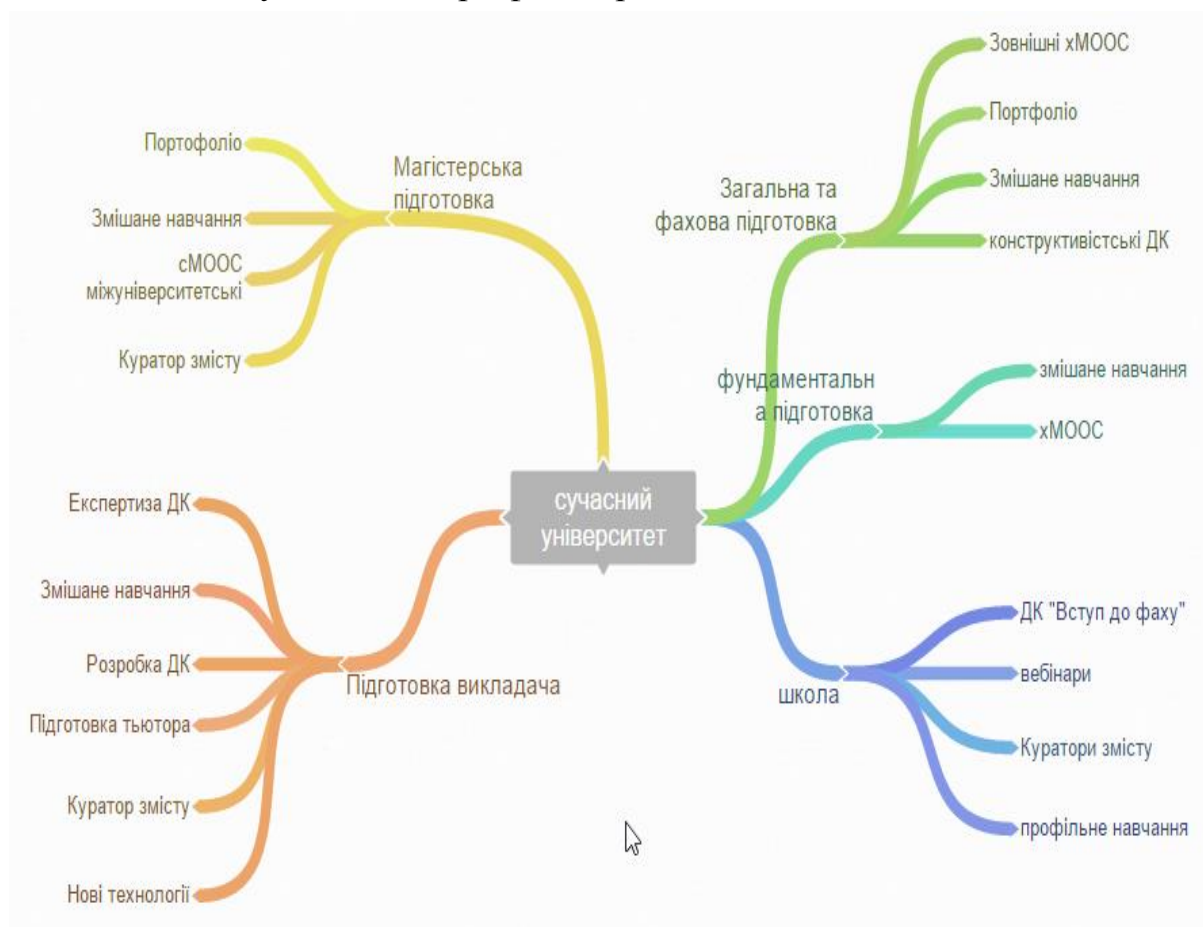

Рис.2 Складові електронного університету

Доуніверситетська підготовка

Відкриті дистанційні курси для школярів для професійної орієнтації на базі курсу «Вступ до фаху» та підвищення рівня з базових дисциплін.

Вебінари для школярів – зустрічі з провідними фахівцями університету.

Підготовка кураторів змісту за напрямками для роботи зі школярами – профорієнтаційна робота в соціальних мережах.

Базова підготовка

МООС з базових дисциплін для всіх бажаючих, кооперація з іншими університетами, створення єдиної бази з тестування.

Змішане навчання на базі МООС з базових дисциплін. Викладач організує навчальний процес в залежності від обраного кваліфікаційного напрямку.

Загальноспеціальна підготовка

Дистанційні курси з дисциплін університету та розгортання на їх базі змішаного навчання. Використовувати для фахових дисциплін з невеликою кількістю студентів.

Магістерська підготовка

Введення для магістрів курсу «Куратор змісту» та інших у дистанційному форматі МООС з активним залучення фахівців кафедр для аудиторних занять.

Створення сумісно з корпораціями відкритих онлайн курсів для магістрів з актуальних напрямів підготовки та підвищення кваліфікації фахівців промисловості.

Сумісно з іншими університетами України створення коннективістських МООС з сучасних наукових напрямів на базі різних наукових шкіл.

4 Система підготовки викладача

Відкриті онлайн курси на короткотермінові заходи (семінари, NOOC) для викладачів (і не тільки університету), це – технологія розробки дистанційного курсу, експертиза дистанційного курсу, практикум тьютора, технологія роботи у системі Moodle, хмарні технології, куратор змісту, тощо. Для деяких курсів бажано видавати свідоцтва про підвищення кваліфікації. Не обмежувати кількість слухачів у групі.

5 Досвід НТУ «ХП»

Співробітники Проблемної лабораторії дистанційного навчання мають досвід:

1. Проведення відкритих дистанційних курсів з великою кількістю тих, хто навчається (100–170 осіб);

2. Проведення дистанційних курсів для школярів з 2004 року;
3. Проведення вебінарів;
4. Проведення змішаного навчання;
5. Створення відео до дистанційних курсів
6. Створення та проведення експертизи дистанційних курсів

Розроблені та пройшли апробацію наступні дистанційні курси:

1. Технологія розробки дистанційного курсу;
2. Практикум тьютора;
3. Експертиза дистанційного курсу;
4. Куратор змісту;

5. Серія дистанційних курсів для школярів (математика, фізика, історія, психологія, інформатика).

Для підготовки викладачів до розробки змішаних курсів розроблений відкритий дистанційний курс «Технологія розробки дистанційного курсу та змішане навчання». Це курс підвищення кваліфікації викладача (108 годин), що базується на розглянутому вище теоретичному матеріалі, розрахований на 10 тижнів, в якому викладач створює дистанційний курс та розробляє сценарій його використання у змішаному навчанні. Відкритість курсу дозволяє учаснику курсу визначити особисту мету участі у курсі, тобто сценарій змішаного навчання він обирає самостійно і може обговорити його у форумі курсу. У курсі передбачені щотижневі вебінари, на базі яких для викладачів університетів Харкова є можливість навчання зробити змішаним.

Результатом роботи викладача у курсі є план дистанційного курсу, реалізація основних елементів середовища для управління навчанням та сценарій змішаного навчання, що демонструється у вигляді відео звіту або захищається на вебінарі.

На даному етапі іде формування локальних тьюторів в університетах, що дозволить у майбутньому реалізувати змішане навчання для підготовки викладачів, розробників дистанційних курсів для проведення дистанційного та змішаного навчання.

Враховуючи велику варіативність змішаного навчання, практично кожний курс – це система. Підготовка студента до навчання у такому курсі викликає багато труднощів і його треба занурювати у такі курси поступово. Один викладач це зробити не в змозі, це робота кафедри. Кафедра має можливість через певну сукупність курсів як систем виводити студентів на будь який передбачений рівень підготовки.

Висновки

За аналогією з електронним урядуванням, електронний університет - система взаємодії на основі використання ІКТ, що реалізує всю сукупність управлінських та освітніх процесів і слугує меті істотного підвищення ефективності освітнього процесу і зниження витрат для клієнта.

Базовими технологіями для розбудови е-університету є дистанційне навчання, сМООС, хМООС, змішане навчання, курування змісту та інші сучасні педагогічні технології.

Ці технології можуть бути базовими для формування е-університету якщо університет має відповідний досвід у їх використанні та має систему підвищення кваліфікації викладачів з цих напрямів.

Базові технології повинні гнучко використовуватись від простих до складних для різних категорій тих, хто навчається, в залежності від рівня фахової підготовки.

Надання освітніх послуг від школяра до фахівця (викладача, промисловця, науковця, бізнесмена) збагачує освітню систему, сприяє її розвитку.

В НТУ «ХПІ» накопичено достатній досвід впровадження перерахованих педагогічних технологій для створення електронного університету, але ще багато треба зробити у формуванні відповідного кадрового забезпечення.

Список літератури: 1. Lewis Carr. 10 predicted e-Learning trends for 2014/15 [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://lewiscarr.co.uk/2014/05/10-predicted-e-learning-trends-for-201415/> 2. Кухаренко В.М. Відкриті дистанційні курси. Комп'ютер в школі та сім'ї, № 1 (121), 2015, с 23–28. 3. Downs S. Education as Platform: The MOOC Experience and what we can do to make it better – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://halfanhour.blogspot.com/2012/03/education-as-platform-mooc-experience.html?spref=tw>. 4. Андреев О.О., Багайчук К.Л., Каліненко Н.О., Колгатін О.Г., Кухаренко В.М., Люлькун Н.А., Ляхоцька Л.Л., Сиротенко Н.Г., Твердохлебова Н.Є. Педагогічні аспекти відкритого педагогічного навчання. За ред. Андреева О.О., Кухаренка В.М. – Харків: ХНАДУ, 2013. – 212 с. 5. Vladimir Kukharenko Designing Massive Open Online Courses Proceeding of the 9th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications: Integration, Harmo-

nization and Knowledge Transfer- Kherson, Ukraine, June 19-20, 2013. p. 273–280 (<http://ceur-ws.org/Vol-1000/ICTERI-2013-p-273-280.pdf>). 6. Blended learning. Wikipedia. 15 [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Blended_learning. 7. The Definition Of Blended Learning. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.teachthought.com/blended-learning-2/the-definition-of-blended-learning/>. 8. Кондакова М.Л., Латыпова Е.В. Смешанное обучение: ведущие образовательные технологии современности. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://vestnikedu.ru/2013/05/smeshannoe-obuchenie-vedushhie-brazovatelnyie-tehnologii-sovremennosti/#more-848>. 9. Curtis J. Bonk, Charles R. Graham, Jay Cross, Michael G. Moore The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs San Francisco, 2006, Pfeiffer. 624 p. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://eu.wiley.com/WileyCDA/WileyTitle/productCd-0787977586.html>. 10. David Andrade. Blended Learning - what is it, pros/cons, tips and resources. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://educationaltechnologyguy.blogspot.co.uk/2015/02/blended-learning-what-is-it-proscons.html>. 11. Кухаренко В.М. Формальне, неформальне, інформальне і соціальне у дистанційному навчанні. Сучасні педагогічні технології в освіті. Збірник науково-методичних праць. За ред. О.Г. Романовського та Ю.І. Панфілова. Харків: НТУ «ХПІ». 2012 – с. 114–124. 12. Mapping Informal and Formal Learning Strategies to Real Work Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://performancexdesign.wordpress.com/2011/05/04/mapping-informal-and-formal-learning-strategies-to-real-work>. 13. Mark Berthelemy. Buzzword: Micro-Learning. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://blog.xyleme.com/buzzword-micro-learning>. 14. John Eades. Why Microlearning is HUGE and how to be a part of it - eLearning Industry [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://elearningindustry.com/why-microlearning-is-huge>. 15. Sahana Chattopadhyay. Micro-Learning: Its Role in Formal, Informal and Incidental Learning. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://idreflections.blogspot.ca/2014/08/micro-learning-its-role-in-formal.html>. 16. Blended Learning Model Definitions. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.christenseninstitute.org/blended-learning-definiti-ons-and-models/>. 17. David Kelly. Is Content Curation in Your Skill Set ? It Should Be.: Learning Solutions Magazine Електронний ресурс - Режим доступу: <http://bit.ly/V2ImLl>. 18. Paul Chaney. Content

Curation Fundamentals, Part 1 of a Series «Blogger Network Электронный ресурс - Режим доступа: <http://blog.utalkmarketing.com/content-strategy/content-curation-fundamentals-part-1-of-a-series/>. 19. Robin Good. Why Curation Will Transform Education and Learning : 10 Key Reasons Электронный ресурс - Режим доступа: <http://www.masternewmedia.org/curation-for-education-and-learning/>. 20. Liz Wilson. Why content curator is not editor. Электронный ресурс - Режим доступа: <http://community.paper.li/2012/03/07/why-a-content-curator-is-not-an-editor/>.

*Белоус О. В.
НТУ «ХПИ»*

ФИЛОСОФСКО-ДУХОВНЫЙ АСПЕКТ ЛИЧНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЯХ

На современном этапе развития всё больше появляется студентов заинтересованных в развитии здорового и гармоничного общества. Здоровый образ жизни и бережное отношение к природе становится модным течением, вовлекающим молодых людей. Создаются различные клубы, популяризирующие новые, либо воссоздающие временно забытые концепции гармоничного существования в окружающей нас среде.

Университеты занимают много времени студента и являются одним из мощнейших инструментов формирования личности. Но доверится ли студент университету и будет ли студент отводить учебе главенствующую роль, зависит от методики преподавания и от того какие именно знания будут предлагаться в его стенах.

Здесь хотелось бы немного вернуться в историю и вспомнить, как в былые времена осуществлялся процесс обучения. Знания были преемственными и передавались от учителя к ученику, причем процесс обучения происходил без дополнительных мотиваций и ученик был благодарен за каждое услышанное слово. Ученики сами хотели учиться и запоминали легко и быстро, так как доверяли учителю. Для того чтобы информация усваивалась и становилась не просто словами, а частью

собственного опыта, ум ученика должен быть открыт, а происходит это тогда, когда ученик доверяет учителю и уважает его.

Как часто можно наблюдать картину, когда перед аудиторией стоит опытный педагог и ученый и говорит глубоко профессиональные вещи, оперируя сложными расчетами и доказательствами, но внимание аудитории не сосредоточено на нем. Словно невидимая стена разделяет студента и преподавателя, через которую трудно достучаться даже до ума, а уж тем более до сердца студента.

Вот и начинаются всем известные процессы – преподаватель мотивирует студентов что-то учить приближающимся экзаменом, а студент заставляет себя выучить материал, думая как бы побыстрее получить оценку и заняться своими делами.

Современная молодежь своенравна и знает цену времени, понимая, что их время – это их жизнь.

А потому современный студент будет открыт лишь тем преподавателям, которые своими занятиями могут благотворно повлиять на качество их жизни.

Поэтому университету и преподавателям, работающим в нем, следует отвечать тенденциям, рождающимся в обществе, а именно – в стремлении воссоздания здорового и гармоничного общества.

Особо большая ответственность лежит на преподавателях технических университетов, в стенах которых так щедро раздаются знания о сути различных технологий. Технологий, влекущих за собой развитие технического прогресса, но временами сопровождающимися отрицательным влиянием на экологию и здоровье нации.

Взять, например, пищевые технологии. Человек научился модифицировать продукты до неузнаваемости, делая их более удобными для быстрого использования и хранящимися месяцами. Но при этом здоровье человека, употребляющего такие синтетические продукты, ухудшается, энергии становится меньше, и жизнь приобретает несколько пассивный характер. Наряду с этим студент мог продолжать ходить в университет и слушать преподавателя, рассказывающего научные основы производства таких синтетических продуктов. Студент всё добросовестно учил, а затем шел работать на завод, продолжая этот путь производства продуктов, идущих не во благо.

Но такие времена прошли. Наша планета выходит на новый этап развития – и мы с вами живем как раз вначале этого витка, когда осознанность людей начинает просыпаться.

Студенты перестают воспринимать знания, идущие вразрез с законами природы, а потому одна из современных и перспективных педагогических технологий в образовании – выстраивать информацию занятий так, чтобы информация, полученная в университете, способствовала улучшению качества жизни и помогала становиться более осознанными, а как следствие – более здоровыми и счастливыми.

Прежде всего, следует создать на занятиях атмосферу благоприятствующую учебе.

Во-первых, чтобы студент мог смело задавать вопросы по ходу занятия, помогающие лучше разобраться в материале. Такая атмосфера создается на хороших курсах иностранных языков – когда каждый слушатель курсов абсолютно спокойно может задать интересующий вопрос, зная, что преподаватель в любом месте своего занятия остановится и терпеливо разъяснит материал.

Во-вторых, следует убрать с занятий атмосферу напряженности – будь то выступление возле доски или написание контрольной. И то, и другое не должно вызывать стресс, а преподаватель превращается из оценивающего в сопереживающего и поддерживающего, дельными советами и взглядом.

В третьих – к пройденному материалу следует возвращать студентов постоянно, время от времени спрашивая то, что прошли, например, три занятия назад. И если ответа в аудитории нет, то рассказывать материал ещё раз, следя за взглядами студентов и понимая, осознали ли они этот материал или необходимо подойти в объяснении с другой стороны. К усвоенному материалу следует возвращаться снова и снова, это будет способствовать лучшему запоминанию.

В четвертых, когда студент отвечает возле доски, он должен не отчитываться перед преподавателем, а обращать свою речь своим коллегам, подробно объясняя логику своего решения. Это позволит и остальным глубже понять материал, ещё раз его услышав, и, возможно, с другой стороны. Отвечающему же студенту следует представлять себя в роли преподавателя и объяснять материал так, чтобы другие поняли.

Пятое – контрольные работы следует проводить не письменно, а в виде собеседований. Да, это займет на порядок больше времени, но результат будет лучше.

Но самое важное – стать для студента не просто преподавателем, а учителем, к которому хочется приходить и которому хочется верить. То есть быть открытым и дружелюбным человеком, излучающим добро и свет, человеком, к которому всегда можно обратиться за советом. Чтобы не было преподавателя и студента как отдельно существующих друг от друга систем, но был говорящий и слушающий, как единый организм, приносящий в развитие общества здоровье и осознанность.

Инновационная педагогическая методика здесь – в создании атмосферы.

Существует очень хорошая фраза: «Истинная природа человека не в том, что он говорит, и даже не в том, что он делает. Истинная природа человека распознается в той атмосфере, которая создается в его присутствии. Ибо никто не может создать атмосферу не присущую его духу».

Поэтому ключ к успеху в преподавании – в личности педагога. И не только в глубине его знаний по читаемому предмету, хотя это, безусловно, важно, но и в том насколько человек хочет нести свет и насколько он сам гармоничен.

Ещё одна перспективная педагогическая методика – сделать университет местом отвечающим интересам молодежи в создании гармоничного общества. Чтобы университет стал корнем развития и центром распространения знаний, несущих добро.

Тут первостепенным является возможность преподавателя развивать в студентах глубокую осознанность и осмысленность действий. Не просто учим материал, а зачем учим, почему именно так, что будет в результате использования полученных знаний, можно ли искомым результатов добиться другими способами, есть ли у используемых методов недостатки и какие будут последствия. Хочешь ли ты этим заниматься, зная всю правду или, возможно, предложишь новый путь решения задачи. У преподавателей многих дисциплин есть прямые возможности к развитию этой осознанности в студентах. Особенно это касается технических дисциплин.

Студент, поступая в университет, вверяет себя в руки профессионалам, так давайте же оправдывать ожидания, даря ключи к физической, умственной и душевной гармонии. Чтобы не только в свое свобод-

ное от учебы время молодые люди развивали свои интересы, но чтобы университет был первостепенным интересом. Чтобы университет был центром, дарящим не только свет, но и тепло.

*Березка О. І.
НТУ «ХПИ»*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ НАРИСНОЇ ГЕОМЕТРІЇ

Постановка проблеми. В сучасному світі, в якому всі процеси протікають з величезною швидкістю, і науково-технічний процес перебуває на найвищому рівні, а соціальні, політичні та економічні зміни, що відбуваються в Україні і в світі, безсумнівно, впливають на стан світової науки, педагогічної теорії і практики, будь-якій людині, а особливо педагогу, необхідно йти в ногу з часом. На сучасному етапі, коли стрімко розвиваються міжнародні відносини України з іншими державами світу і розширюються економічні зв'язки, Україна виходить на новий принцип комунікативних взаємин як на соціальному, так і на міжособистісному рівні. Тому сучасна особистість повинна не тільки володіти високим рівнем знань, а й уміти адекватно реагувати на всі нові зміни та оперативно здійснювати отримання, обробку і реалізацію інформації, в тому числі і з нарисної геометрії. Дана проблема вивчалась та аналізувалась різними авторами. Ми можемо говорити про актуальність і значущість даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вказана тема розроблена і розвинена як зарубіжними, так і вітчизняними фахівцями. Серед них О.А. Вольберг, Д. Гільберт, М. Берже, Н.І. Геза, А.Ф. Мебіусом І.Л. Біма, та ін. Вони створили моделі та висунули теорії, які отримали світове визначення та затвердили себе як правдиві та науково обґрунтовані ідеї. Українські та російські вчені В.П. Беспалько, Г.К. Селевко, А.П. Панфілова, І.Н. Дичковська, А.С. Нісімчук, О.С. Пономарьов, А.М. Краснокутський теж внесли вклад в розвиток теорії використання сучасних педагогічних технологій при вивченні нарисної геометрії та інших загально інженерних дисциплін.

Їх вивчення істотною мірою ґрунтуються на використанні сучасних комп'ютерних засобів та інформаційних технологій і призна-

чене як для розвитку просторового мислення майбутніх інженерів, так і для формування конструктивних умінь і здатності їх практичного застосування.

Мета статті полягає у розгляді особливостей використання сучасних педагогічних технологій при вивченні нарисної геометрії студентами, що навчаються у вищих навчальних закладах інженерного профілю.

Виклад основного матеріалу. В даний час в педагогічну науку міцно увійшло поняття педагогічної технології. Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти [1, 4]. Серед сучасних педагогічних технологій дослідники виокремлюють такі з них, як особистісно-орієнтована технологія, технологія модульного навчання, технологія розвиваючого навчання, інформаційні технології, технологія дистанційного навчання, ігрова технологія, диференційована технологія та інші. Всі вказані технології кожен викладач нарисної геометрії може успішно використовувати на своїх заняттях.

В освітній галузі «Технології» нарисна геометрія виступає як:

- джерело знань;
- інструмент пошуку інформації;
- інструмент, спрямований на створення інформаційних об'єктів;
- об'єкт вивчення;
- інструмент, спрямований на створення об'єктів.

Це підкреслює її важливість. Однак водночас, як свідчить практика, значна частина студентів зазнають певних труднощів при її вивченні. Вони пов'язані, по-перше, недостатньо розвиненими навичками просторового уявлення, по-друге, певною складністю матеріалу й по-третє, поєднанням абстрактних побудов з реальним застосуванням основних положень і методів нарисної геометрії в практиці інженерної діяльності.

Для успішного подолання зазначених труднощів передові педагоги і прагнуть системно використовувати інноваційні технології, які б сприяли не тільки кращому сприйняттю студентами навчального матеріалу, а й глибокому його розумінню та формуванню міцних навичок застосування отриманих знань в конструкторській практиці. Така цільова установка висуває свої вимоги до цих технологій. Розробка і ви-

користання педагогічних технологій вимагає опори на традиційні дидактичні принципи:

- принцип індивідуалізації навчання. Електронні підручники, що розробляються, навчальні програми, які повинні дозволяти студентам створювати власні мультимедійні проекти, інтерактивні доповіді, реферати, вміння проводити необхідні розрахунки з практичним застосуванням вивчених на заняттях способів обробки і представлення інформації в різних програмних середовищах.

- принцип активності. Освітній компонент має спонукати студентів до власної навчально-дослідницької роботи, надавати їм можливість творчого переосмислення і систематизації одержаних знань і навичок, їх практичного застосування, а також можливість реалізації свого загального інтелектуального потенціалу, смаку і здібностей;

- принцип доступності. Навчальний матеріал програми реалізується з використанням педагогічних технологій, має на увазі перехід від простого до складного з урахуванням рівня підготовки студента.

Ми погоджуємося з думкою Н.Г. Ничкало, що нині головним завданням навчання технологій є підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем професійних знань, науково-технічного прогресу, виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей, національної самосвідомості [2].

Будь-яка педагогічна технологія повинна задовольняти деяким основним методологічним вимогам (критеріям технологічності).

До цих вимог належать:

Концептуальність. Кожній педагогічній технології повинна бути притаманна опора на певну наукову концепцію, що включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей.

Системність. Педагогічна технологія повинна володіти всіма ознаками системи: логікою процесу, взаємозв'язком всіх його частин, цілісністю.

Керованість. Припускає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів.

Ефективність. Сучасні педагогічні технології існують в конкретних умовах і повинні бути ефективними за результатами і оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту навчання.

Відтворюваність передбачає можливість застосування (повторення, відтворення) педагогічної технології в інших однотипних освітніх установах, іншими суб'єктами [3].

Таким чином, можна сказати, що при виборі педагогічних технологій обов'язково треба пам'ятати про вимоги, які пред'являються до них, з тим, щоб ефективно вирішувати поставлені завдання та досягати необхідного на сьогоднішній момент результату.

Останніми роками в системі вищої освіти відбуваються зміни, спрямовані на підвищення якості навчання, приведення змісту і методики предметного навчання у відповідності до сучасних вимог. Проблеми вищої освіти нерозривно пов'язані з проблемами вдосконалення підготовки інженерних кадрів і це актуально на всіх етапах соціально-економічного і технічного розвитку суспільства.

Вибір педагогічних технологій для досягнення цілей і вирішення завдань при вивченні нарисної геометрії обумовлений потребою сформувати у студентів комплекс загальнокультурних компетенцій, які є необхідними для здійснення міжособистісної взаємодії та співпраці в умовах міжкультурної комунікації, а також забезпечувати необхідну якість навчання на всіх його етапах.

Професійна підготовка майбутнього фахівця у галузі нарисної геометрії в руслі цих тенденцій повинна охоплювати процес оволодіння ним інноваційними технологіями навчання та виховання, прийомами планування та управління педагогічною діяльністю, спеціальними знаннями, вміннями, навичками для повноцінного включення його у професійно-вольові стосунки, знаннями прийомів творчої адаптації до змісту та структури професійної діяльності, а також розвиток особистості кожного студента, підвищення індивідуального потенціалу та креативних можливостей майбутнього спеціаліста.

Педагогічні технології, які ми використовуємо при вивченні нарисної геометрії, реалізують компетентнісний та особистісно-діяльнісний підходи. Ці підходи сприяють особистісному і професійному розвитку студентів, активному формуванню їх здібностей здійснювати різні види діяльності, використовуючи положення і методи на-

рисної геометрії. Водночас такі технології закріплюють готовність і глибоку внутрішню потребу студента до саморозвитку та самоосвіти, а також підвищення свого творчого потенціалу.

При вивченні нарисної геометрії ми використовуємо частіше всього моделі змішаного навчання, які допомагають ефективно поєднувати традиційні форми навчання та сучасні інноваційні технології, в тому числі із застосуванням комп'ютерною техніки.

Специфіка навчання нарисної геометрії визначає необхідність більш широко використовувати сучасні педагогічні технології, поряд з традиційними методами, а також обов'язкове використання активних методів навчання. Вони сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів і формуванню у них лідерських якостей, вкрай необхідних для представників національної інженерно-технічної еліти.

Розглянемо роль педагогічних технологій, які використовуються при навчанні нарисної геометрії. До них належать: технології комунікативного навчання, технології комп'ютерних програм, мультимедійні програми.

Інтернет-технології надають широкі можливості для більш глибокого освоєння студентами складних побудов з нарисної геометрії, а також для успішного пошуку необхідної інформації, для розробки і виконання міжнародних наукових проектів, для ведення наукових досліджень в галузі нарисної геометрії та її вивчення [6].

Важливою є технологія індивідуалізації навчання, яка допомагає ефективно реалізувати переваги особистісно-орієнтованого підходу, враховуючи індивідуальні особливості та потреби студентів при вивченні нарисної геометрії. Саме використання цієї технології дозволяє підготувати інженера як професіонала й особистість, яким притаманний високий рівень конкурентоспроможності на сучасному складному ринку праці.

Таким чином, всі педагогічні технології важливі при вивченні нарисної геометрії та всі вони легко використовуються викладачами. Однак їх успішне цілеспрямоване застосування вимагає належного володіння ними логіко-методологічними принципами і прагнення глибокого філософського осмислення сутності, змісту і характеру майбутньої професійної діяльності випускників. Як цілком справедливо підкреслюють В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч і О.С. Пономарьов, «слід визнати, що й донині ще вкрай недостатньо уваги приділяється дослідженню фі-

лософських проблем окремих галузей освіти, насамперед розробленню питань філософії професійної освіти, хоча потреба у філософській рефлексії цих питань постійно зростає».

Адже справді, на глибоке переконання цих вчених, «без належного світоглядного і методологічного аналізу сучасного стану професійної освіти, без визначення сучасних її проблем та суспільних вимог до майбутніх фахівців не можуть ефективно розвиватися ні теоретичні засади педагогіки вищої школи, ні практика плідної науково-педагогічної діяльності викладачів системи вищих навчальних закладів» [7, с. 9].

Знання педагогами логіко-методологічних принципів освіти, їх чіткі світоглядні позиції та філософська рефлексія проблем педагогічної діяльності виступає проявом їх високої загальної і професійної культури і водночас важливою передумовою успішного застосування ними сучасних інноваційних педагогічних технологій. Це повною мірою стосується й тих, хто викладає таку важливу і складну дисципліну, якою виступає нарисна геометрія. Адже вона закладає фундамент професійної компетентності і професійної культури майбутнього інженера.

Висновки. Використання сучасних педагогічних технологій при вивченні нарисної геометрії сприяє підготовці елітних інженерних кадрів, здатних знаходити нові ідеї, створювати теорію, вирішувати ситуаційні виробничі завдання тощо. Ці кадри багато в чому сприятимуть розвитку і ефективній діяльності науково-дослідних, конструктивних і проектних установ, науково-виробничих комплексів, наукомістких виробництв. Однак для цього необхідно забезпечити високий рівень професійної компетентності й педагогічної майстерності викладачів, належне володіння ними знанням філософії та методології освіти.

Список літератури: 1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. – М.: Изд-во Института профессионального образования, 1995. – 336 с. 2. Ничкало Н.Г. Професійно-технічній освіті – державну підтримку та науково-педагогічне забезпечення //Нові технології навчання: Наук.-метод. Зб. Вип.15. – К.: ІСДО, 1995. – 122 с. 3. Семенюк Э.П. Информатизация общества, культура, личность / Э.П. Семенюк// НТИ. – 1993.– № 1. – С. 1–8. 4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с. 5. Дичковская И.Н. Инновационные педагогические

технологии: уч. пособ./ И.Н. Дичковская. – К.: «Академвидав», 2004. – 416 с.
6. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / Нісімчук А.С.,
Падалка О.С., Шпак О.Т. – К.: Просвіта, 2000. – 368 с. 7. Кремень В. Шляхи роз-
витку сучасної філософії інженерної освіти / В.Г.Кремень, С.М.Пазиніч,
О.С.Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 7–12.

О. І. Березка

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ НАРИСНОЇ ГЕОМЕТРІЇ

Розглянуто використання сучасних педагогічних технологій при вивченні нарисної геометрії. Автор розглядає визначення таких понять, як педагогічна технологія, інтернет технологія. Проаналізована педагогічна технологія, описані основні методологічні вимоги (критерії технологічності). Показано технології вивчення нарисної геометрії в навчально-виховному процесі.

Е. И. Берёзка

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ НАЧЕРТАТЕЛЬНОЙ ГЕОМЕТРИИ

Рассмотрено использование современных педагогических технологий при изучении начертательной геометрии. Автор рассматривает определения таких понятий, как педагогическая технология, интернет технология. Проанализирована педагогическая технология, описаны основные методологические требования (критерии технологичности). Показано технологии изучения начертательной геометрии в учебно-воспитательном процессе.

Е. I. Berezka

USING MODERN TEACHING TECHNOLOGIES AT STUDYING DESCRIPTIVE GEOMETRY

We consider the use of modern educational technologies in the study of descriptive geometry. The author considers the definition of concepts such as educational technology, Internet technology. Analyzed pedagogical technology, describes the basic methodological requirements (criteria for manufacturability). Displaying technology study of descriptive geometry in the educational process.

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ОСВІТИ

Педагогічним технологіям в історичній та сучасній педагогіці приділяється багато уваги. Раніше термін «педагогічна технологія» використовувався для позначення технологізації навчального процесу, спрямованого на широке використання технічних засобів навчання з метою підвищення ефективності навчання.

Майже всі видатні постаті педагогічної науки минулого і сучасності не обходили цю проблему своєю увагою. Це такі відомі педагоги як Я.А. Коменський, І.Г. Песталоцці та багато інших. У 20-ті, 30-ті роки ХХ століття у вітчизняній науці розробляються педагогічні технології на принципово нових теоретичних ідеях. У цей час було організовано багато нових шкіл, де їх творці впроваджували в життя свої авторські педагогічні технології. Це школи С.Т. Шацького, А.С. Макаренка, Н.І. Попової, В.М. Сороки-Росинського.

Великий внесок в розробку теорії педагогічних технологій в різні роки внесли С.І. Архангельський, Ю.К. Бабанський, В.П. Беспалько, В.В. Давидов, Н.В. Кузьміна, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов, О.М. Пехота, І.П. Підласий, І.Ф. Прокопенко, В.О. Сластьонін, Г.К. Селевко, С.О. Сисоєва, Н.Ф. Тализіна, М. Маттісон та ін.

У сучасній педагогіці термін «технологія», «педагогічна технологія» або «технологія навчання» трактується вченими таким чином. М.І. Махмутов вважає, що педагогічну технологію «можна уявити як більш або менш жорстко запрограмований (алгоритмізований) процес взаємодії викладача й учнів, який гарантує досягнення поставленої мети» [1, с. 5].

Н.Г. Мілорадова тлумачить педагогічну технологію як структурно-процесуальний опис та реалізовану на практиці модель взаємопов'язаних видів діяльності викладача і учнів, їх спілкування і взаємодії, спрямованих на досягнення цілей освіти [2, с. 323].

Н.Є. Мойсеюк пропонує таке визначення поняття «педагогічної технології»: «науково обґрунтована педагогічна (дидактична) система,

яка гарантує досягнення певної навчальної цілі шляхом неухильного виконання визначеної послідовності взаємодій учителя й учнів, використання відповідної сукупності методів і форм навчання в умовах оперативного контролю й оцінювання проміжних результатів процесу навчання, їх корекції» [3, с. 293].

Л.Л. Товажнянський і О.Г. Романовський під педагогічною технологією розуміють «послідовну, взаємопов'язану систему дій, операцій і процедур, виконуваних педагогом і спрямованих на вирішення педагогічних завдань або як планомірне і послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу, що має на меті досягнення конкретного, діагностованого й гарантованого результату» [4, с. 235].

І.Ф. Прокопенко та В.Є. Євдокимов дають таке визначення педагогічній технології, «система науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчального процесу, здійснення яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання» [5, с. 9].

Отже, з наведених визначень поняття «педагогічної технології» ми можемо зробити висновок, що педагогічна технологія це – дидактична система, спрямована на послідовне, поетапне виконання дій педагога й учнів задля отримання запланованого, гарантованого результату навчання.

Дослідники педагогічних технологій визначають, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати основним методичним вимогам – критеріям технологічності, якими є [6, с. 7]:

- **концептуальність** передбачає опору на наукову концепцію, яка включає філософське, психологічне, дидактичне й соціально-педагогічне обґрунтування освітніх цілей;
- **системність** вимагає від педагогічної технології всіх ознак систем: логіка процесу, взаємозв'язок його частин, цілісність;
- **керованість** передбачає можливість діагностичного цілепокладання, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобів і методів з метою корекції результатів;
- **ефективність** вказує на те, що сучасні педагогічні технології існують в конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту навчання;

- **відтворюваність** має на увазі можливість застосування педагогічної технології в інших однотипних освітніх закладах, іншими суб'єктами.

Задля якісної побудови навчального процесу за допомогою педагогічної технології необхідно розкрити її структуру. П. Матвієнко пропонує виділити такі структурні компоненти педагогічної технології:

- 1) концептуальну основу;
- 2) змістову частину навчання: цілі навчання, зміст навчальної інформації;
- 3) процесуальну частину – технологічний процес: організація навчального процесу (методи і форми навчальної діяльності учнів; діяльність педагога з управління процесом засвоєння інформації);
- 4) діагностика навчального процесу [8].

Концептуальна основа будь-якої педагогічної технології полягає у спрямованості на особистісно орієнтоване навчання, де увага приділяється особистості студента, виробленню в нього власної думки, своєї точки зору, вихованню на гуманістичних засадах, формуванню високої культури і розвитку за свої вчинки.

Основними структурними елементами навчання є: цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний (форми, методи навчання), контрольно-регулювальний, оцінно-результативний [3].

Всі компоненти процесу навчання знаходяться у взаємозв'язку і впливають один на одного, так, мета навчання визначає його зміст, а вибір методів обумовлюється метою і змістом.

Метою навчання є замовлення суспільства, що відображено в різноманітних державних документах, освітньо-кваліфікаційних характеристиках, освітньо-професійних програмах, навчальних планах напрямів та освітньо-кваліфікаційних рівнів, навчальних і робочих програмах з певних дисциплін.

Наступний елемент процесу навчання, стимулювально-мотиваційний, обумовлюється метою навчання, тобто, усвідомлення й розуміння мети навчання, як і спеціальна робота з мотивації підвищує й активізує пізнавальну діяльність студентів, що в свою чергу, підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу.

Найголовніший елемент – змістовий – містить вміння й навички, які повинні засвоювати студенти у процесі навчання й використовувати у про-

цесі професійної діяльності. Саме зміст навчання визначає підбір навчального матеріалу, обумовлює вибір методів навчання, які найефективніше допоможуть сформувати професійну компетентність у майбутніх фахівців. Вибір методів навчання реалізується в операційно-діяльнісному компоненті.

Контрольно-регулювальний і оцінно-результативний компоненти навчання спрямовані на здійснення контролю й самоконтролю навчальних завдань, оцінку й самооцінку досягнутих результатів навчання, які здійснюються на підставі критеріїв оцінювання сформованих компетенцій майбутніх фахівців.

Отже, можна зробити висновок, що всі компоненти процесу навчання взаємообумовлені та взаємозалежні і зміна одного з компонентів передбачає зміну інших компонентів структури процесу навчання. Зміст навчання студентів вищих навчальних закладів вимагає зміни операційно-діяльнісного компонента, що містить саме такі методи навчання, які найефективніше сприяють засвоєнню професійних знань, умінь і навичок.

Вибір методів навчання повинен бути обумовлений дидактичними принципами, під якими ми розуміємо вихідні положення, які визначають зміст, організаційні форми й методи навчального процесу відповідно до загальної цілі й закономірностей [3, с. 254]. До загальних (дидактичних) належать такі принципи, як:

1) принцип спрямованості навчання на реалізацію мети освіти передбачає розвиток людини як самодостатньої особистості, освіта крім надання знань повинна займатися вихованням людини, розвитком світобачення, духовних та моральних якостей, відповідальності перед собою та суспільством;

2) принцип науковості полягає у розкритті наукової картини світу, ознайомленні з науковими фактами, теоріями, дослідженнями щодо професійної діяльності та загальної культури особистості, розвитку та соціалізації;

3) принцип зв'язку теорії з практикою спрямований на удосконалення набутих теоретичних знань на практиці з метою підтвердження важливості і необхідності застосування теоретичних знань для ефективного користування отриманими вміннями й навичками у професійній діяльності;

4) принцип свідомості й активності повинен забезпечувати формування свідомих громадян нашої країни, а також бути спрямований

на розвиток пізнавальної діяльності студентів, на підвищення мотивації навчання та самонавчання, на розуміння важливості отриманих знань й необхідності усвідомлення вміння вчитися далі, розвивати власні вміння й навички після закінчення вищого навчального закладу;

5) принцип доступності передбачає відповідність навчального матеріалу підготовці студентів, їх розумовим здібностям і можливостям;

6) принцип наочності допомагає краще розуміти й запам'ятовувати новий матеріал, бачити зв'язок між теоретичним володінням та необхідністю використання набутих знань у реальному житті;

7) принцип систематичності й послідовності повинен забезпечити формування знань системно, в логічній послідовності викладу матеріалу, з розкриттям важливості оволодіння знаннями, уміннями, навичками;

8) принцип міцності спрямований на якісне засвоєння отриманих знань, умінь та навичок з професійно орієнтованих дисциплін, так і з усього комплексу навчальних дисциплін, спрямованих на формування високоякісного фахівця і культурної, освіченої особистості.

Враховуючи вищезазначені дидактичні принципи та досвід педагогічних та психологічних досліджень різних науковців, ми дійшли висновку, що одними з найефективніших методів навчання у сучасній педагогіці майбутніх фахівців є активні і групові методи навчання, до яких належать проблемні лекції, методи аналізу конкретних ситуацій, навчальні дискусії, ділові та рольові ігри, тренінги тощо. Як слушно зазначає В.С. Кукушин, «поява і розвиток активних методів обумовлена тим, що перед навчанням постали нові завдання: не тільки надати учням знання, але й забезпечити формування й розвиток пізнавальних інтересів й здібностей, творчого мислення, умінь і навичок самостійної розумової праці» [9, с. 92].

Груповим, або колективним методам навчання у вітчизняній педагогіці, які спрямовані на навчання й виховання особистості в колективі й колективом, присвячено роботи А.С. Макаренка й В.О. Сухомлинського.

Ю.М. Ємельянов групові методи умовно поділяє на три основні блоки [10]:

а) дискусійні методи, до яких належать групова дискусія, розбір казусів і практики, аналіз ситуацій й морального вибору та ін.;

б) ігрові методи, до яких належать дидактичні й творчі ігри, в тому числі ділові (управлінські) ігри, рольові ігри (поведінкове навчання,

ігрова психотерапія, психодраматична корекція), контргра (трансактний метод усвідомлення комунікативної поведінки);

в) сенситивний тренінг (тренування міжособистісної чуттєвості й сприйняття себе як психофізіологічної єдності).

Дискусійні методи навчання допомагають студентам ефективно усвідомлювати і засвоювати навчальний матеріал, тому що вони стають не тільки пасивними слухачами повідомлюваної інформації викладачем або доповідачем, а також беруть участь в обговоренні питання, що обов'язково змушує їх зайняти власну позицію щодо обговорюваної проблеми, а значить краще запам'ятати необхідні знання. Дискусійні методи допомагають не тільки відстоювати власну точку зору, а й у ході дискусії колективно знайти правильну відповідь або рішення.

Дискусійні методи сприяють вмінно аргументовано викладати власні думки, доводити свою точку зору, логічно будувати відповідь. У процесі обговорення підвищується інтелектуальна діяльність студентів, пошук нових ідей і вирішення проблем.

Різновидом дискусії є брейнстормінг, або «мозковий штурм», завдання якого полягає у пошуку необхідного рішення, під час якого студентами висувається якомога більше ідей, а потім відбувається їх оцінювання, відсіювання й обирається найоптимальніша ідея.

На важливості дискусії для ефективного сприйняття інформації наголошували такі науковці як К. Левін, Г. Майєр та Ж. Піаже, що допомагають не тільки добре усвідомити почуте, а й набагато краще запам'ятати і вміти використовувати надалі.

До ігрових методів навчання належать дидактичні ігри, тобто спеціально створені ситуації, які моделюють різні ситуації і які студенти повинні самостійно вирішувати, обираючи собі ту або іншу роль. Під грою у педагогіці розуміють вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення й засвоєння суспільного досвіду, в якому створюється й вдосконалюється самокерування поведінкою [9, с. 83].

У вітчизняній педагогіці проблемами гри займалися К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін. Вчені розглядали роль гри у розвитку й формуванні особистості, що допомагає засвоювати й використовувати набутий досвід.

Як зазначає С.Л. Шмаков [11], гра виконує низку функцій: 1) функція соціалізації; 2) функція міжнаціональної комунікації; 3) функція самореалізації у грі; 4) комунікативна функція; 5) діагностична функція; 6) терапевтична функція; 7) функція корекції; 8) розважальна функція. Отже, гра у процесі навчання допомагає як розвинути отримувані уміння й навички та скорегувати дії студентів й направити у правильне русло, так і має розважальну функцію, яка є важливим чинником у підвищенні зацікавленості студентів і в свою чергу сприяє активізації пізнавальної діяльності.

Особливе місце серед ігрових методів займає ділова гра, науковцями виділяються такі психолого-педагогічні принципи створення й використання ділових ігор у навчальному процесі [10]:

1. Ділова навчальна гра служить дидактичним засобом розвитку творчого професійного мислення, що виражається в здатності до аналізу виробничих ситуацій, постановці, вирішенню, доведенню професійних завдань;

2. Предметним змістом гри виступає імітація конкретних умов й динаміки виробництва, а також діяльності й стосунків залучених до нього людей;

3. Ділова навчальна гра за цільовою спрямованістю є двоплановою діяльністю, яка сприяє досягненню ігрових і педагогічних цілей;

4. Ділова гра конструється й проводиться як спільна діяльність учасників навчального процесу у ході постановки професійно важливих цілей й їх досягнення за посередництвом підготовки й прийняття відповідних індивідуальних й групових рішень;

5. Основним засобом включення партнерів до спільної діяльності й одночасно засобом створення й вирішення ігрових проблемних ситуацій є двостороннє (діалог) й багатостороннє спілкування, що забезпечує можливість вироблення індивідуальних й групових рішень, досягнення проміжних й кінцевих результатів гри.

Отже, можна зробити висновок, що ділова гра допомагає відчувати студентам створену виробничу або реальну професійну атмосферу, дозволяє виконувати різноманітні ролі, від звичайних працівників до керівників підприємств, розкриває потенціал творчих здібностей, вчить приймати рішення, від яких залежить доля працівників і виробничий процес на підприємстві, сприяє рефлексивному аналізу власної діяльності.

Тренінги, як правило, спрямовані на розвиток комунікативних здібностей у спілкуванні, вміння встановлювати контакти з людьми. Проблемі використання тренінгів у навчальному процесі приділяється недостатньо уваги, окремих аспектів цього питання торкалися у своїх роботах М.М. Васильєв, Л.В. Долинська, Л.А. Петровська, Л.Г. Терлецька, Т.С. Яценко тощо.

Тренінг у науковій літературі розглядається як метод, за допомогою якого здійснюється вплив з метою навчання, формування професійно важливих якостей, розвитку особистісних характеристик, а також як метод оволодіння будь-яким складним видом діяльності.

Так, зокрема Ю.М. Ємельянов зазначає, що «сензитивний тренінг сприяє: підвищенню самопорозуміння й розуміння інших (учасники часто змінюють навіть усталені стереотипи сприйняття), чуттєвому розумінню групових процесів, пізнанню локальної культури (наприклад, соціально-психологічного клімату своєї організації) й розвитку низки поведінкових навичок» [10, с. 44].

Тренінги за досить короткий проміжок часу сприяють інтенсивному навчанню, розкриттю прихованих здібностей, допомагають розкрити внутрішній потенціал, пізнати себе, навчитися працювати й взаємодіяти в команді й за невеликий термін вирішити чимало поставлених проблем.

Тренінг як складний вид діяльності, який поєднує у собі різні вправи і завдання, і як правило, триває декілька днів, допомагає студентам за досить обмежену кількість часу багато чого навчитися і подивитися на себе й на інших учасників своєї групи по-іншому, виявити свої приховані здібності й можливості, а також навчитися відкриватися і прямо висловлювати свої позицію щодо обговорюваних питань і проблем.

Вибір методів активного навчання допомагає залучати студентів до активної пізнавальної діяльності під час занять, відповідно сприяє ефективному оволодінню знаннями, вміннями й навичками, пошуку нестандартних рішень, шляхів вирішення різноманітних завдань, що є головним чинником формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що навчання у вищих навчальних закладах повинно використовувати сучасні педагогічні технології, що базуються на дидактичних принципах, наближено до реальних професійних умов майбутньої діяльності, має певні етапи відповідно до структурних елементів навчання.

Список літератури: 1. Махмутов М.И. Педагогические технологии развития мышления учащихся / М.И. Махмутов, Г.И. Ибрагимов, М.А. Чошанов – Казань : ТГЖИ, 1993. – 88 с. 2. Милорадова Н.Г. Психология и педагогика : учебник / Милорадова Н.Г. – М. : Гардарики, 2005. – 335 с. – (Disciplinae). 3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. / Мойсеюк Н.Є. – 5-е вид., доп. і перероб. – К. , 2007. – 656 с. 4. Основы педагогики высшей школы : учеб. пособ. / Л.Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ, А.Г. РОМАНОВСКИЙ, О.С. ПОНОМАРЬОВ [и др.]. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2005. – 600 с. 5. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології : навч. посібник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Х. : Колегіум, 2005. – 224 с.; 6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Селевко Г.К. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с. 7. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди; В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – 2-е вид., випр. і доп. – Х. : ОВС, 2002. – 400 с. 8. Педагогічні технології. Досвід. Практика : довід. ст. / ред.колегія: П. Матвієнко [та ін] . – Полтава : ПОППОПП. – 1999. – 376 с. 9. Педагогические технологии : учеб. пособ. для студентов педагогических специальностей / М.В. Буланова-Топоркова [и др.] ; под общ. ред. В.С. Кукушина. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. ; Ростов н/Д : МарТ, 2004. – 335 с. – (Педагогическое образование). 10. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение / Емельянов Ю.Н. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 168 с. 11. Шмаков С.А. Игры учащихся – феномен культуры : монография / Шмаков С.А. – М. : Новая шк., 1994. – 239 с.

Гарник Л. П., Ягі М., Мох Дж.

НТУ «ХПИ»

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ ПІДГОТОВКИ БІЗНЕС-ЛІДЕРІВ

Прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (01.07.2014 № 1556-VII) ініціювало новий етап інтернаціоналізації та диференціації напрямів підготовки фахівців. Інтернаціоналізація підготовки фахівців сприяє підвищенню конкурентоспроможності наукової школи або інноваційного освітнього центру серед конкурентів шляхом отримання міжнародних акредитацій, які освітня установа отримує як

свідомство успішності реалізації її стратегії фахової підготовки. Також інтернаціоналізація дозволяє посилити бренд наукової школи або інноваційного освітнього центру й перейти до безпосередньо нецінової конкуренції на ринку освітніх програм.

Про попит на якісні освітні послуги з підготовки експертів-лідерів в Україні свідчить відкриття Президентом України П. Порошенком 22 жовтня 2015 року першої Української академії лідерства, яка є інноваційним за своїм форматом освітнім закладом. Українська академія лідерства пропонує навчання для випускників середніх шкіл, яке триває 10 місяців й гармонійно поєднує у собі елементи фізичного, академічного та духовного виховання і вдосконалення. До академії здійснюється набір молодих людей з високим потенціалом до лідерства, розвиток якого допоможе молоді розкрити свої таланти та змінити майбутнє своєї країни на краще. Академія розпочала свою роботу з вересня 2015 року. До першого набору було подано 500 анкет з усіх регіонів України. Вступний внесок до академії складає дві тисячі гривень, інші витрати студентів під час навчання покриває грант інвестиційного фонду Western NIS Enterprise Fund [1].

Центри з підготовки лідерів, різноманітні тренінги та школи лідерства почали активно розвиватися на території України ще з 2000 року, проте лише деякі з них надають освітні послуги вищого ґатунку. Тому процедура проведення інституційного аудиту допоможе визначити освітні заклади, що надають якісні освітні послуги з підготовки бізнес-лідерів (див. рисунок 1).

Рисунок 1. Модель інституційного аудиту підготовки бізнес-лідерів.

Традиційно до сфери інституційного аудиту входять заходи з системної перевірки якості роботи викладацького складу, якості підготовки учнів, а також достатньої кількості освітніх ресурсів та ефективності їх використання для надання освітніх послуг. Часто при проведенні експертної оцінки на програмному рівні ці показники аналізуються лише відносно конкретної освітньої програми, що виступає предметом експертизи. Головним завданням інституційного аудиту є пошук доказів, що освітній заклад має добре налагоджену внутрішню систему менеджменту якості надання освітніх послуг, яка сприяє сталому розвитку якості освіти та відповідності результатів навчання встановленим стандартам.

Інституційний аудит передбачає проведення заходів з перевірки якості роботи викладацького складу, якості підготовки студентів (учнів) та достатнього обсягу освітніх ресурсів та їх раціонального використання навчальним закладом. При проведенні експертизи на програмному рівні зазначені показники розглядаються відносно реалізації конкретної освітньої програми, яка є предметом експертизи. Тому головним завданням інституційного аудиту є пошук доказів того, що у навчальному закладі існує чітко налагоджена внутрішня система менеджменту якості освіти, яка сприяє підтримці належного рівня якості освіти згідно до чинних стандартів. Стандарти або критерії, на основі яких приймається рішення щодо акредитації освітнього закладу, мають бути заздалегідь відомими та визнаними всіма зацікавленими сторонами ринку освітніх послуг. Таким чином, отримання освітнім закладом акредитації означає офіційне визнання того факту, що цей заклад досяг чи навіть перевищив певний рівень якості надання освітніх послуг. Основним критерієм оцінки якості надання освітніх послуг на програмному та інституційному рівнях є результати навчання, тобто ті навички, знання та вміння, які отримав випускник, а також його вміння використовувати та вдосконалювати їх.

Метою інституційного аудиту є оцінка основних напрямів діяльності освітнього закладу (навчання, проведення досліджень, система управління, система менеджменту якості, система маркетингу освітніх послуг, тощо). Може проводитися аудит всього освітнього закладу чи його окремих підрозділів (факультетів, інститутів, шкіл

управління, бізнес-шкіл чи центрів). У проведенні інституційного аудиту можуть бути особливо зацікавлені вищі навчальні заклади, які намагаються підвищити свій рівень міжнародної конкурентоспроможності для розширення кола міжнародного партнерства. Освітні заклади, які успішно пройшли таку процедуру, отримують знак якості у галузі інституційного аудиту.

Сьогодні існує багато фондів, які проводять міжнародну акредитацію освітніх закладів та програм. Так, FIBAA (Фонд міжнародної акредитації програм у галузі бізнес-адміністрування) є провідною європейською акредитаційною агенцією, яка спеціалізується на експертизі якості вищої, післядипломної, додаткової та корпоративної освіти у галузі економіки, менеджменту, юридичних та соціальних наук. Зазначений фонд став першою у Європі акредитаційною агенцією, яку було створено у 1994 році за ініціативи роботодавців, які представляли торгівельно-промислові палати та об'єднання роботодавців Німеччини, Швейцарії та Австрії. Цікавим є той факт, що ще за п'ять років до початку Болонського процесу, що ініціював розвиток загальноєвропейської системи гарантії якості вищої освіти, європейські роботодавці, занепокоєні масовістю та неоднорідністю пропозицій на ринку бізнес-освіти, дійшли згоди щодо нагальної необхідності встановлення єдиних стандартів оцінки та розвитку якості надання освітніх послуг. Головним завданням агенції є забезпечення прозорості та сприяння підвищенню якості підготовки менеджерів на базі методів та заходів, визнаних міжнародною академічною спільнотою.

У своїй роботі Фонд міжнародної акредитації програм у галузі бізнес-адміністрування керується наступними принципами:

1) *Повага до автономії освітніх закладів.* Здійснюється через підтримку вищих навчальних закладів у їх прагненні забезпечити вищу якість всіх форм діяльності. До основи процедур експертної оцінки якості FIBAA покладено принцип дотримання освітньої та наукової автономії освітніх закладів.

2) *Довіра та надійність.* Більшість процедур FIBAA передбачають співпрацю представників академічного співтовариства, роботодавців та студентів. Ця взаємодія базується на принципах поваги до усіх учасників навчального процесу, надійності та взаємної довіри.

3) *Прозорість процедур та когерентність*. Прозорість процедур експертизи FIBAA досягається завдяки тому, що всі форми оцінки якості здійснюються на основі наборів чітко встановлених критеріїв. Агенція детально інформує університети про кожен етап процедури оцінки якості надання освітніх послуг, а розміщення на її офіційному сайті результатів кожної успішно пройденої акредитації та сертифікації освітніх установ сприяє прозорості та когерентності пропозиції освітніх послуг цих закладів щодо міжнародних стандартів.

4) *Інтернаціоналізація*. Діяльність агенції FIBAA спрямована на підтримку цілей Болонського процесу шляхом інтеграції міжнародних та європейських рекомендацій та критеріїв до своїх процедур оцінки якості надання освітніх послуг.

5) *Постійний розвиток якості проведення аудиту*. Агенція FIBAA керується принципом: усі учасники процедур експертизи повинні бути залучені до процесу постійного самовдосконалення, саморозвитку та навчання. Персонал агенції постійно проходить внутрішні курси підвищення кваліфікації, тренінги та семінари.

6) *Ефективність та універсальність*. Усі процедури проведення аудиту є ефективними, а їх механізми – добре налагодженими так, щоб тривалість цих процедур була зведена до необхідного мінімуму.

Так, процедура програмної акредитації та сертифікації програм додаткової освіти займає шість місяців, а процедури експертизи якості освітніх послуг, що надаються вищим навчальним закладом (інституційні процедури аудиту), тривають не більше одного року [2].

Втім окрім згаданої нами агенції FIBA існують ще багато міжнародних, регіональних та національних агенцій, що надають послуги інституційного та/або програмного аудиту у галузі бізнес-освіти (див. рисунок 2). Традиційно об'єктом інституційної акредитації виступає весь спектр освітніх програм та процеси управління освітнім закладом, а об'єктом програмної акредитації може бути одна чи декілька освітніх програм, які реалізує цей заклад освіти. До процесів управління відносять стратегічне планування, управління фінансовими ресурсами освітнього закладу, кадровий менеджмент та проведення наукових досліджень. Таким чином, отримати інституційну акредитацію важче, ніж програмну, тому отримання інституційної акредитації свідчить про високу якість надання освітніх послуг та престиж закладу освіти.

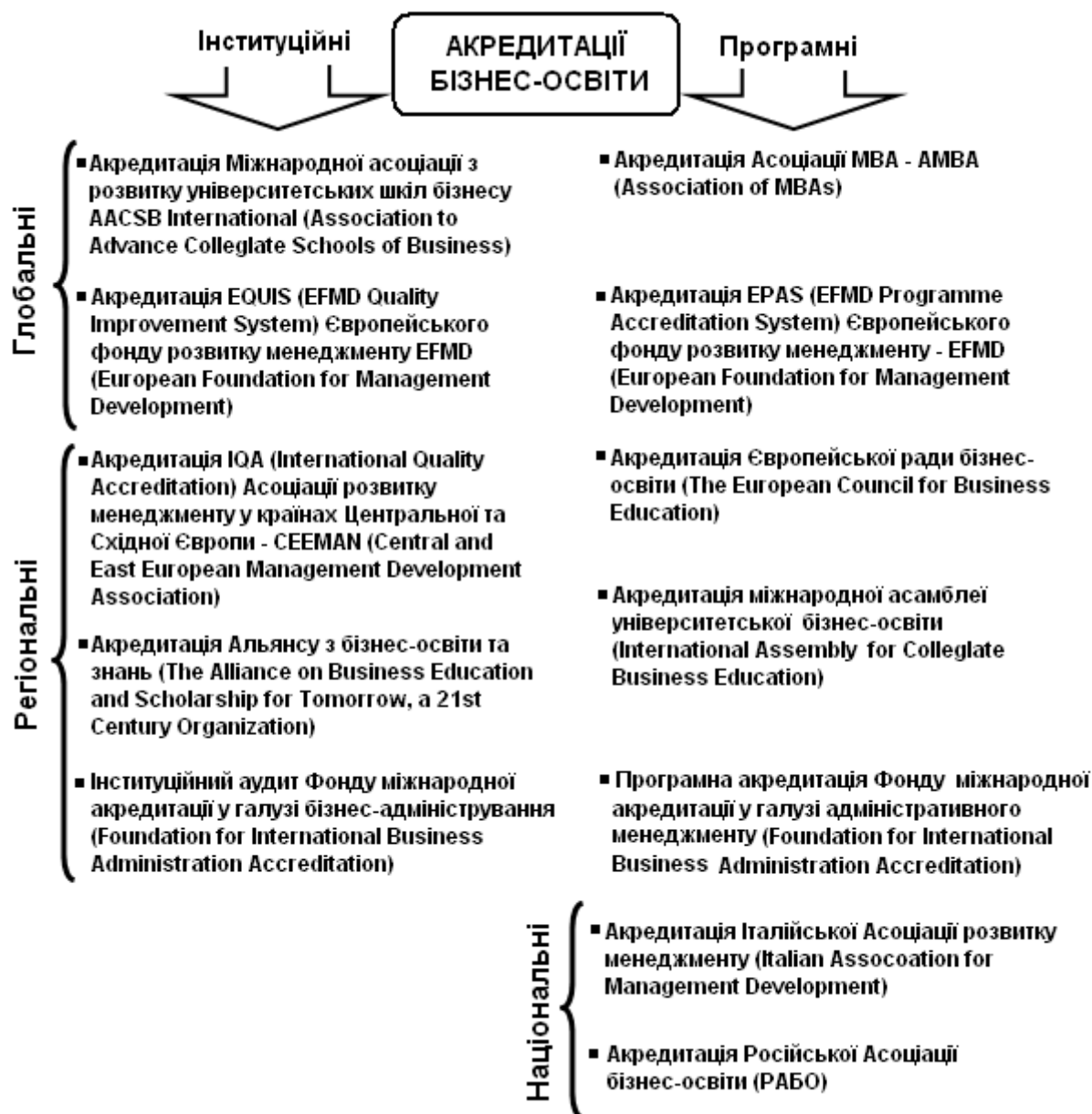

Рисунок 2. Класифікація агенцій з акредитації бізнес-освіти.

Незалежно від особливостей тої чи іншої системи, процес проходження міжнародної акредитації має наступні етапи:

- 1) Вступ освітнього закладу у акредитаційну організацію (членство може бути повним (інституційним) чи неповним (афільованим).
- 2) Подання заявки та попередня оцінка готовності до процесу акредитації.
- 3) Підготовка звіту про само обстеження.
- 4) Візит експертної комісії та підготовка членами комісії звіту з висновками щодо ступеня відповідності освітнього закладу чи освітньої програми встановленим стандартам акредитації.

5) Рішення про присудження акредитації на певний період часу (не більше ніж на 5 років).

6) Підготовка освітнім закладом звіту звітів про реалізацію рекомендацій акредитаційної комісії.

7) Реакредитація.

Різниця між національною та міжнародною акредитацією полягає у тому, що національні акредитаційні органи висувають вимоги переважно до формальної відповідності навчальних планів конкретного освітнього закладу (або програми навчання) до національних стандартів та оцінюють ресурси закладу освіти. Часто критерії оцінки результатів навчання у національних системах акредитації носять умовний характер, в той час як міжнародні акредитації бізнес-освіти концентрують увагу на цих критеріях й у їх контексті оцінюють адекватність освітніх процесів та ресурсів. Існують також розбіжності у критеріях оцінки. Так, інтернаціоналізація є ключовим критерієм отримання програмної та інституційної акредитації EFMD, що вимагає від закладу освіти залучати міжнародні ресурси (іноземні викладачі та студенти), процеси (обов'язкові міжнародні компоненти у викладанні, стажуванні, підготовці студентів з точки зору розвитку кар'єри) для отримання конкретних результатів навчання (працевлаштування випускників за кордоном, публікації викладачів та студентів у провідних міжнародних журналах).

Сучасна конкуренція у сфері освіти з підготовки бізнес-лідерів розвивається на внутрішньоінституційному (конкуренція освітніх програм у рамках освітнього закладу), місцевому, регіональному, національному та глобальному. Критеріями успішності освітніх закладів виступає оцінка конкурентних стратегій у контексті чотирьох основних джерел їх прибутку: плати студентів за навчання, державне фінансування освітніх програм, державне та недержавне фінансування досліджень, благодійна допомога від асоціації випускників чи корпоративних партнерів. Ці джерела прибутків є конкурентними ринками освітніх закладів у локальній та глобальній перспективі, де кожен освітній заклад обирає для себе прийнятну конкурентну стратегію: стратегію підтримки міжнародного престижу (іміджу) чи стратегію формування професійної репутації.

Міжнародний престиж передбачає наявність у освітньому закладі зіркових викладачів, високий рівень підготовки студентів, результатів

наукової роботи світового рівня. Для вищих навчальних закладів оптимальною є стратегія досягнення міжнародного престижу, завдяки реалізації якої прибутки вищого навчального закладу будуть зростати на всіх чотирьох ринках. Втім для освітніх програм та середніх навчальних закладів оптимальною є стратегія формування професійної репутації. Професійна репутація залежить від попиту на ті чи інші освітні програми (спеціальності) та сприяє залученню державного та недержавного фінансування освітніх програм. Головну роль тут відіграє спроможність освітнього закладу реалізувати програму відповідно до потреб потенційних абітурієнтів [3].

Сучасні школи бізнесу та освітні заклади, до складу яких вони входять, змагаються за три головних ресурси: фінансування, кращих студентів та кращих викладачів. Характер такої конкуренції зараз став глобальним, а мобільність ресурсів у сфері бізнес-освіти набула свого максимуму. Цей феномен глобальної конкуренції у бізнес-освіті пов'язаний з розвитком таких тенденцій, як:

- 1) Оцінка освіти як фактору продукування практичного знання та компетенцій – стратегічних ресурсів економіки знань;
- 2) Розвиток системи національної освіти та її інтеграція до Європейського освітнього простору;
- 3) Зростання рівня вимог до залучення міжнародного досвіду (закордонних стажувань, спільних проектів, тощо);
- 4) Міжнародний характер бізнес-знання;
- 5) Розвиток сучасних інформаційних технологій та ринків дистанційних освітніх послуг.

Зазначимо, що освітні заклади, які є лідерами на національних ринках бізнес-освіти, та їх менш успішні конкуренти стикаються з проблемою конкуренції на міжнародному ринку та прагнуть отримати міжнародну акредитацію, яка виступає інструментом підвищення рівня міжнародної міжнародної конкурентоспроможності. Так, протягом останнього десятиріччя у міжнародних рейтингах збільшилася кількість освітніх закладів та країн, які раніше там не з'являлися: Індія, Бразилія, Росія. Провідну роль тут зіграло зростання мобільності абітурієнтів магістерських програм, що призвело до появи рейтингів магістерських програм з менеджменту. Наявність портфелю високоякісних програм з підготовки бізнес-лідерів (менеджерів) на різних рівнях (бакалаврат, магістратура, аспірантура, друга вища освіта) дозволяє проводити оцінку освітніх закладів вці-

лому. Наявність міжнародних акредитацій стала обов'язковою умовою для участі освітніх закладів з підготовки бізнес-лідерів у рейтингу Financial Times.

Іншими інструментами глобальної конкуренції освітніх закладів з підготовки бізнес-лідерів є: формування освітніх альянсів (системи подвійних дипломів, партнерство з глобальними компаніями, тощо) та відкриття кампусів та освітніх програм за кордоном, розвиток провідними освітніми закладами з підготовки бізнес-лідерів спільних освітніх програм (на рівні MBA), які реалізуються одночасно у декількох країнах або єднають партнерів з різних країн (наприклад, проект TEMPUS «ELITE», у якому бере участь кафедра ППУСС НТУ «ХП»).

Отже, міжнародні акредитації виконують функцію індикатора якості освітніх програм та виступають у ролі їх дифференціаторів. Отримання міжнародної акредитації свідчить також про конкурентоспроможність адміністрації освітнього закладу. За цих умов освітній заклад отримує можливість більш ефективно конкурувати за залучення додаткового фінансування зі сторони студентів, випускників, корпоративних клієнтів та держави. Отримання міжнародної акредитації дозволяє адекватно оцінити що:

1) освітні програми дозволяють підготувати бізнес-лідерів (менеджерів), спроможних працювати у міжнародному середовищі;

2) освітній заклад має ресурси та здійснює процеси, які ставлять її поряд з провідними гравцями на ринку освітніх послуг у галузі бізнес-освіти. Підкреслимо, що провідні міжнародні програмні акредитації мають у світі лише 10% освітніх закладів, які спеціалізуються на підготовці бізнес-лідерів (менеджерів), а інституційні акредитації – не більше ніж 5 % з них.

Приведення освітнього закладу та /або освітньої програми до стандартів міжнародних акредитацій є частиною стратегії «гри на випередження». Критерії міжнародних акредитацій можуть бути ефективно реалізовані на практиці вітчизняними освітніми закладами у якості інструменту комунікації та організації командної роботи з реалізації обраної конкурентної стратегії. Зважена інтеграція міжнародної акредитації у процес управління освітніми закладами, а не використання їх лише у якості разових інструментів зовнішнього аудиту, дозволить вітчизняним закладам освіти, які спеціалізуються у підготовці бізнес-лідерів (менеджерів), вивести свою конкурентоспроможність на міжна-

родний рівень. Головним завданням вітчизняної системи освіти сьогодні є також реформування стандартів національної системи акредитації освітніх закладів з урахуванням їх потенційної можливості отримати як інституційну, так і програмну акредитацію відповідно до сучасних міжнародних стандартів якості підготовки бізнес-лідерів (менеджерів).

Список літератури: 1. Інформаційний ресурс Інтерфакс – режим доступу: [<http://interfax.com.ua/news>]. 2. McGhee P. The Academic Quality Handbook: Enhancing Higher Education in Universities and Further Education Colleges / P. McGhee – NY: Kogan Page, 2003. – 246 p. 3. Stephenson J., Yorke M. Capability and Quality in Higher Education // J. Stephenson, M. Yorke – NY: Routledge, 2013. – 224 p.

*Гаряєва Г. М.
НТУ «ХПІ»*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

Виховання в цілому як певна діяльність в суспільстві, в культурі є способом передачі досвіду, зразків поведінки, мислення, норм, цінностей, ідеалів одного покоління іншому, спосіб трансляції культури. Виходячи з цього та поєднуючи сферу виховання та право можемо стверджувати, що правове виховання покликане, з однієї сторони, транслювати зразки та норми правової культури, її головне сутнісне призначення та механізми функціонування із захисту особистості та суспільства від державного та будь-якого іншого свавілля, а з іншої – передавати особі, яку виховують, бажані для керуючого суб'єкта, коли вже він оволодів правом, напрямки та норми діяльності як нібито загальні, абсолютні, необхідні, імперативні. І чим сильніше розходження (аж до протилежності) останнього призначення правового виховання з першим, тим менш ефективною є право виховна діяльність і тим більш суперечливим, нестійким та нестабільним виявляється її результат – правова культура вихованця та суспільства в цілому. Правове виховання таким чином предстас у вигляді способу трансляції правової культури, передачі правового досвіду,

норм правової діяльності, правових ідеалів та механізмів вирішення конфліктів у суспільстві [1].

Правове виховання співвідноситься з правовою культурою як засіб та мета, тому ці поняття не можна ототожнювати. Рівень правової культури є результатом правового виховання. Однак є і зворотній зв'язок, коли правовиховна діяльність повинна бути досконалою, тобто відповідати цільовому та фактичному стану правової культури суспільства в цілому.

У деяких випадках правове виховання намагаються підмінити правовою освітою, що фактично представляє собою лише систему юридичного всеобучу. Натомість правове виховання як цілеспрямована діяльність, котра має певні організаційні форми (у якості однієї з яких можливо розглядати й правовий всеобуч), здійснює перш за все ідейний та морально-психологічний вплив на свідомість, волю та поведінку молоді, їх груп, та спрямована на формування в них правильного орієнтування у сфері дії права, його принципів, норм та інститутів, на сприйняття всіх елементів правової культури держави та суспільства як власних.

Особливістю правового виховання є й те, що вимоги, виражені у приписах законодавства, переводяться спочатку у внутрішні установки (мотиви) та переконання громадян, а потім – у реальну правомірну та соціально-корисну поведінку, вчинки, діяльність [2]. Тому процес правового виховання – це не тільки передавання деяких основних знань про право та формування правових переконань, а й також формування творчої активної життєвої позиції у правовій сфері, прагнення до ініціативного використання своїх прав та обов'язків, до самостійної участі в діяльності з укріплення законності та правопорядку, поліпшенню якості законодавчих актів та правового регулювання суспільних відносин [3].

У науковій літературі висувається безліч міркувань щодо того, з чого слід починати правове виховання окремих категорій громадян. Приміром, В.О.Бурмістров вказує, що перш за все необхідно виховати у громадян та посадових осіб необхідного для суспільства й держави належного відношення до права. Саме це, на його думку, і є головним у правовому вихованні, складає його мету та зміст, сприяє укріпленню структур правової держави [4].

Але, не кожна людина розуміє, у чому полягає його благо та як до нього можна наблизитись, тому і необхідний комплекс виховних захо-

дів, які готують людину до нового життя у майбутньому. Комплекс цих виховних заходів у правовій сфері називається правовим вихованням, а саме воно є засобом правового прогресу.

Як і будь-яка система, правове виховання включає у себе ряд компонентів: цілі та завдання, об'єкти та суб'єкти, засоби та зміст. Не викликає заперечень, що основне значення при цьому має точне визначення цілей та завдань формування правової культури.

Можна зробити висновок з аналізу існуючих наукових публікацій [5] та практичної діяльності з правового виховання. Цілі практичної діяльності відносно студентської молоді мають бути спрямовані на:

- засвоєння кожним студентом основних принципів та норм права, зокрема, щодо основних прав і свобод людини та громадянина;
- формування особистого переконання та звички дотримуватись чинного законодавства з відповідальністю за виконання покладених обов'язків;
- створення активної громадянської позиції.

До завдань, що виникають із цілей правового виховання та освіти, необхідно віднести:

- 1) формування ставлення до Конституції та чинного законодавства України як до загальногромадянських цінностей, що втілюють здобутки у розбудові української державності;
- 2) формування переконання, що людина, її права і свободи повинні бути головною цінністю суспільства й держави;
- 3) забезпечення достатнього засвоєння такого обсягу юридичних знань, який є необхідним для подальшої життєдіяльності, в тому числі й професійної;
- 4) прищеплення студентам усвідомлення необхідності правильного розуміння змісту та функцій правової культури.

Окремі дослідники виділяють у правовому вихованні три основні блоки цілей: пізнавальний, емоційний, поведінковий.

Перший «блок» цілей правового виховання охоплює цілі правової освіти і включає в себе розвиток системи правових знань, підвищення рівня розуміння права, правових цінностей.

Інші два блоки правового виховання – емоційний та поведінковий – відносяться до правового виховання у вузькому розумінні. До поведінкового блоку слід віднести: участь громадян у правотворчості, процесі за-

стосування права у сфері державного управління, виборі правомірного варіанту поведінки. Зрозуміло, що таке завдання поставлено не лише перед правовим вихованням, а й перед правовою освітою та освітою взагалі. У свою чергу емоційні цілі правового виховання включають у себе виховання в кожного громадянина почуття поваги до права та правової системи. Цілі правового виховання близькі за своїм призначенням до цілей правової освіти. Тому запропонована їх класифікація відносна та умовна.

Зміст, суб'єктивний та об'єктивний склад системи правового виховання залежить від того, яка мета ставиться перед виховним процесом. Якщо метою виховання вважати розповсюдження правових знань, то в цьому випадку все зводиться до правового просвітництва. Якщо мета правового виховання спрямована на формування правових переконань, тоді процес правового виховання обмежено набором таких засобів та методів, дія яких спрямована на формування правосвідомості особистості, тобто на «суб'єктивну сторону» механізму правового регулювання.

Якщо перед правовим вихованням стоїть комплексна мета щодо формування правової культури особистості, то змістом правовиховного процесу, від розповсюдження правової інформації через етап формування ціннісних орієнтацій та навичок правомірної поведінки, є формування соціальної правової активності. Таким чином, про правову культуру, яка створюється одночасно як культура правосвідомості суб'єкта та культура його правомірної поведінки, можливо вести мову тільки при органічному поєднанні в процесі формування її пізнавального та практичного аспектів правовиховного процесу [6].

Таким чином, базуючись на викладеному, можемо виділити наступні умови підвищення правової культури:

1) у сфері загальнодержавної стратегії: спрямованість державної політики на захист інтересів особистості, вироблення єдиної правової політики, забезпечення добробуту громадян, дотримання Конституції і законів всіма державними органами;

2) у сфері правотворчості: професіоналізація законодавчої діяльності, надання населенню права законодавчої ініціативи, поширення знань в області юридичної техніки, широке публічне висвітлення законопроектної діяльності, посилення юридичної відповідальності за порушення прав і свобод громадян;

3) у сфері правозастосування: суворе та неухильне дотримання законності, розвиток судової системи, удосконалення практики діяльності правоохоронних органів і установ;

4) у сфері правового виховання: підвищення загальної моральності громадян, популяризація правових знань (у тому числі через засоби масової інформації), використання рольових ігор і практичних ситуацій, застосування методів реклами і «public relations», розвиток сімейного правового виховання;

5) у сфері правової науки та освіти: подальший розвиток наукових досліджень у галузі правової культури, подолання розриву між наукою і практикою, підвищення ефективності вищої юридичної освіти, поглиблення вивчення юридичних дисциплін у неюридичних ВНЗ.

Досягнення мети виховання можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів (ВНЗ), адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Освітня і виховна діяльність навчального закладу повинна знаходитись у тісному взаємозв'язку, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування у студентів національної самосвідомості, патріотизму, *правової* і економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури.

Динамічні зміни, що відбуваються в суспільстві, потребують постійного вдосконалення системи виховної роботи і наближення її форм і методів до потреб сьогодення. Розглядаючи сьогодення як епоху розвитку творчої особистості, ми мусимо вести пошук нових педагогічних технологій, які сприяли би створенню середовища, що розвиває, навчає і виховує. Формування творчої особистості шляхом підсилення організаційно-виховної, культурно-освітньої роботи серед студентів у новій національній моделі вищої освіти стало можливим у зв'язку з відродженням нації, розвитком національної самосвідомості, демократизацією і гуманізацією суспільства, розвитком народного самоуправління.

Згідно з Концепцією основною метою виховання має бути набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних на-

дбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування в молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина України, духовності, художньо-естетичної, правової, екологічної, валеологічної, гендерної культури.

Чинне законодавство не обмежується визнанням за доцільне проведення лише правового виховання, вказуючи на необхідність здійснення *правової просвіти*. Це більш широке поняття, бо відповідно до Закону України «Про освіту», правова просвіта здійснюється в основному системою освіти України та включає у себе:

- викладання правових дисциплін і правове виховання;
- підготовку, розповсюдження і популяризацію юридичної літератури;
- роз'яснення чинного законодавства;
- поширення правової інформації;
- державний контроль за ідеологічним змістом правової освіти [7].

Таким чином, саме навчальні заклади освіти і мають стати в Україні головним інструментом правової просвіти молоді, а не лише правового виховання.

Особливості правового виховання та правової освіти у студентів технічних (неюридичних) вузів у першу чергу викликана достатньо специфічним підходом до цієї дисципліни, що зазвичай не розглядається як важливий та загальнообов'язковий предмет не тільки студентами, а і викладачами. Наслідком цього є незначний відсоток лекційних та семінарських годин, які відводяться для вивчення правових дисциплін.

Приміром, у Національному технічному університеті «ХПІ», *правознавство* викладається на таких факультетах у наступному обсязі:

Н (2 курс) – 60 год. (32 аудиторні); ІТ, АП, ЕМ (3 курс) – 81 год. (32 аудиторні); ІФ (3 курс) – 60 год. (24 аудиторні); Н (3 курс) – 60 год. (32 аудиторні); ЕМБ, ТМ, ТОР, МТ, МШ, І (3 курс) – 32 год.; КІТ, І (3 курс) – 30 год.; ІФ (4 курс) – 60 год. (32 аудиторні); МШ, ФТ, І (4 курс) – 32 год.; Е (4 курс) – 81 год. (32 аудиторні); БФ, ЕК, ЕІМ (2 курс) – 120 год. (32 аудиторні); МШ, ФТ, І (4 курс) – 32 год.

Ураховуючи, що більшість провідних галузей права (конституційне, цивільне, сімейне, трудове, кримінальне тощо) вивчаються лише у межах названого вище лекційного курсу, можемо стверджувати про невисокий потенціал утворення у свідомості студентів необхідного обсягу знань. Також слід зауважити, що за такого обсягу проблематичним

є навіть доведення до відома студентів всіх питань курсів (фактично, «примітивні» лекції з правових питань), вже не говорячи про винайдення часу на правове виховання.

Щодо спеціальних предметів, то студентам викладаються: «Господарське право», «Розпорядження правами інтелектуальної власності та їх захист», «Договірне право», «Право інтелектуальної власності», «Інвестиційне право», «Правові основи підприємництва», «Міжнародне приватне право» та «Правові засади управлінської діяльності», але також на певних факультетах, як правило, на 5-му або 6-му курсі, та у достатньо звуженому обсязі.

Викладене доводить про недостатність об'єму включення до програм курсів правових дисциплін. При складанні навчальних планів необхідно мати на увазі, що рушійною силою, як сутності, так і педагогічної основи правової культури студента, є правова інформація. Ця проблема тісно пов'язана з реформуванням системи юридичної (і в цілому – гуманітарної) освіти, яка, на жаль, не сприяє у повній мірі формуванню правової культури молоді. Навіть за наявності такого позитивного моменту, як робота по формуванню не просто правової культури, а фахової, професійної культури (тобто, вивчення галузей права, що безпосередньо пов'язані з майбутньою професійною діяльністю студентів), обсяги викладання є вельми недостатніми та не можуть забезпечити необхідного впливу на правосвідомість молоді.

Водночас треба звернути увагу на те, що студенти першого курсу взагалі не охоплені правовими дисциплінами, хоча доведено «ризикованість» віку 18–22 роки, що зумовлює необхідність якомога завчасного правового виховання особистості.

Отож, складається враження, що правове виховання для системи неюридичних закладів освіти – діяльність стороння, чужа, така, що проводиться суто формально та тримається на ентузіазмі окремих педагогів з права. І це при тому, що перехід нашого суспільства від соціально орієнтованого до особистісно орієнтованого типу життєдіяльності та культури, розширення й поглиблення прав і свобод громадян висуває серйозні вимоги до системи освіти взагалі та до юридичної освіти зокрема.

Необхідно звернути увагу іще на один момент. У 1950 році в рамках Ради Європи прийнято Європейську Конвенцію про захист прав і

основних свобод людини. Це перший на європейському континенті міжнародно-правовий документ, що містить перелік основних громадянських та політичних прав людини, систему контролю за їх здійсненням у межах кожної країни-члена Ради Європи.

Ратифікувавши цей документ, Україна відкрила для себе механізми захисту прав людини, підтвердила свою рішучість дотримуватись зобов'язань, взятих на себе при вступі до Ради Європи. У зв'язку з цим у вузах на високому рівні повинна проводитись робота, спрямована на розширення і поглиблення знань студентської молоді щодо прав людини і громадянина. Головне завдання цієї роботи – сприяти формуванню правового світогляду молоді, який включає як систему теоретичних поглядів на права і основні свободи людини, так і відповідну життєву позицію, моральні та ціннісні орієнтири, ідеали, переконання. Тому слід розглянути питання про обов'язкове включення у рамки навчальних програм «правознавство» та інших правових лекційних курсів з прав людини і основних свобод, забезпечивши їх викладання на першому–другому курсах всіх, без винятку, факультетів. Подібна пропозиція є тим актуальнішою, що визнані світовим співтовариством загальнолюдські цінності є незмінними практично для всіх держав світу, тому введення подібного курсу у практику правової освіти студентів технічних вузів буде мати важливе значення як для української молоді, так і іноземців, що навчаються у цих освітніх закладах.

Суспільство формує соціальне замовлення на висококваліфікованого та культурного, відповідального та творчого спеціаліста, що може вирішувати нестандартні, складні завдання з реалізації прав людини, громадянського суспільства у повсякденному житті [8], що не може не відбиватися на підвищенні вимог до правового виховання.

Проблемним нині є і питання про самих вихователів, тобто, кадрів, які повинні вирізнятися високим професіоналізмом у галузі права, відповідною педагогічною майстерністю та високими моральними якостями. Це обумовлено потребою не тільки висвітлити правові питання, а і передати слухачам своє ставлення до правових цінностей – глибоку повагу до них, переконаність у необхідності дотримання положень законодавства тощо.

Важливе значення для цієї діяльності має такий показник, як рівень свободи викладання. Дослідження доводять, що ніякі заходи не

здатні змінити стан правової освіти на краще, якщо залишиться пануючим догматичний метод чи стиль, «атмосфера» викладання суспільних в цілому та правових зокрема дисциплін, коли студенту підноситься лише готова та виключно одно варіантна, «єдино вірна» інформація. Відмінності розвиваючого методу навчання від догматичного навряд чи можна здійснити за лінією збільшення або зменшення кількості навчальних часів, які відводяться на ту чи іншу правову дисципліну, за лінією включення нових тем, зміни навчального режиму, впровадження активних методів викладання, правових ігор тощо. Відмінності, за визначенням О.І. Семітка, лежать набагато глибше – у рівні свободи людини в соціумі взагалі та рівні свободи викладачів, дослідників, студентів зокрема, у дозволеному обсязі творчості педагогічної та навчальної діяльності, у праві на самостійний пошук істини, у праві на вироблення власної думки і, нарешті, навіть у праві на помилковий погляд [9].

Такий засіб правової освіти, як читання лекцій представляє собою лише зовнішню форму того чи іншого способу навчання. Внутрішня сторона полягає у поглядах самого викладача. У першому випадку він лише навчає, а слухачі сприймають матеріал та запам'ятовують його, а ось у другому – вони привчаються думати самостійно. Саме такий підхід і видається більш актуальним в умовах сьогодення.

Список літератури: 1. Семитко А.И. Развитие правовой культуры как правовой прогресс. – Ек-бг: Изд-во УГЮА, ГУ, 1996. – С. 222. 2. Кудрявцев В.Н., Лукашева Е.А. Новое политическое мышление и права человека //Вопросы философии. – 1990. – №5. – С.7–9; Тихомиров Ю.А. Закон, стимулы, экономика. – М.: Юрид. лит-ра, 1989. – С. 227–143. 3. Оксамытний В.В. правомерное поведение личности. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 52–55. 4. Бурмистров В.А. Роль правовой культуры в формировании социалистического правового государства. Дисс...канд... юрид...наук. – Х.: ХЮИ, 1990. – С. 71. 5. Головченко В.В. Эффективность правового воспитания: понятие, критерии, методика измерения. – К.: Наукова Думка, 1985. – С. 24–26. 6. Менюк О.А. Формування правової культури підприємця: теоретичні та прикладні аспекти / Автореф. дисс... канд....юрид.наук. – К, 2003. – С. 8–9. 7. Ганзенко О.О. Формування правової культури особи в умовах

розбудови правової держави. Дис.канд....юрид...наук. – Запоріжжя, 2003. – С. 87. 8. Семитко А.И. Развитие правовой культуры как правовой прогресс. – Ек-бг: Изд-во УГЮА, ГУ, 1996. – С. 238. 9. Семитко А.И. Развитие правовой культуры как правовой прогресс. – Ек-бг: Изд-во УГЮА, ГУ, 1996. – С. 240.

*Дубініна О. М.
НТУ «ХПІ»*

СТРУКТУРА ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ІНЖЕНЕРНІЙ ШКОЛІ

Залучення до сучасної університетської едукології інноваційних педагогічних технологій з одного боку є органічним і логічним процесом, а з іншого – досить складним, особливо при викладанні студентам фундаментальних дисциплін, до яких відносяться майже всі предмети математичної предметної області, серед яких: математичний аналіз, дискретна математика, математичне програмування, чисельні методи, математична статистика, теорія ймовірностей, алгебра і теорія чисел тощо. Проте аналіз останніх досліджень і публікацій цього питання підтверджує його актуальність [1, 4, 6, 7].

Педагоги мають справу з найскладнішим видом виробництва, який доступний людству на теперішній час – це духовне виробництво. Найбільші педагогічні прорахунки і негаразди у вищій школі виникають, за спостереженнями автора тоді, коли вчені, які мають справу з професійною підготовкою інженерних кадрів забувають, що вершиною їх науково-педагогічної діяльності у підсумку є не трактор або турбогенератор, а людина яка ці механізми створюватиме, удосконалюватиме і експлуатуватиме в майбутньому. Навколо вченого-педагога, який має учнів і послідовників, розвивається і створюється справжня наука. З цієї причини на певному етапі своєї педагогічної практики у деякої частини педагогічного співтовариства виникає потреба і бажання саме технологізувати свій позитивно-результативний досвід, аби залишити його наступним поколінням педагогів, показати продуктивніші шляхи досягнення педагогічної мети.

Так В.П. Хмель зауважує, що одним із шляхів якісно нового рівня вивчення математичних дисциплін є побудова навчального процесу на новій концептуально-методичній основі, якою є використання нових технологій навчання, тобто використання комплексу таких навчальних і організаційно-методичних засобів, що дають можливість перейти від репродуктивного до продуктивного типу навчання [9].

Вище названий автор у своєму дослідженні наводить дані про те, що у пункті 1.2 концепції науково-педагогічного проекту «ІТ-освіта», розроблений згідно з наказом Міністерства освіти і науки України «Про впровадження науково-педагогічного проекту «ІТ-освіта» говориться наступне: «Випуск ІТ-фахівців істотно відстає від поточних потреб ІТ-галузі за кількістю, а також не збігається за структурою та переліком пропозицій на ринку праці в ІТ-галузі. Також, існує проблема якості підготовки спеціалістів. За статистикою приблизно кожен 4-й випускник ІТ-спеціальності влаштовується працювати за фахом, що є дуже низьким показником. Причина в тому, що державна підготовка ІТ-фахівців розвивається без зв'язку з ІТ-галуззю: в освіті існує своя система розробки освітніх стандартів, яка, за рідкісним винятком, не пов'язана з галуззю. Продовжувати практику розвитку ІТ-освіти окремо від ІТ-галузі неможливо. Це істотно обмежує перспективи працевлаштування випускників за фахом, збільшує витрати на підготовку ІТ-спеціалістів та гальмує розвиток найбільш інноваційної галузі країни [8, с. 101]. На підставі вище викладеної проблеми пропонуємо її вирішення через розробку специфічної акме-технології формування і розвитку математичної культури ІТ-фахівців. Оскільки реалізація такої педагогічної технології у навчально-виховному процесі вищих технічних навчальних закладів дозволяє здійснення практичних кроків з реалізації державної політики з підготовки кваліфікованих ІТ-фахівців, враховуючи світові тенденції щодо створення сучасних інноваційних середовищ в рамках викладання циклу математичних дисциплін. Отже, вважаємо за необхідне створення технологічного фундаменту затребуваного сучасним ринком праці за напрямом «Програмна інженерія».

Сучасна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого і сучасних інноваційних процесів в освітніх установах. Відносимо акме-

технологію формування математичної культури, безсумнівно, до технологій інноваційного типу, розуміючи під терміном «інновації» в освітній сфері зв'язок з отриманням стійкого позитивного результату на основі запровадження нововведень, можливістю подолання протиріч, пов'язаних з невідворотними змінами у вищій школі і виходу з кризових станів.

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що умовою успішної реалізації педагогічної технології є дотримання принципів технологічності [2]:

- принцип цілісності технологій, що передбачає закономірності розвитку технологічної системи: інноваційність її структури при гармонійному взаємодії всіх складових її елементів;

- принцип варіативно-особистісної організації навчання передбачає адаптивність технології до особистісних особливостей учнів, їх типологічним та індивідуальним властивостям, що робить істотний вплив на навчальну діяльність;

- принцип фундаменталізації та професійної спрямованості технології, що забезпечує формування та розвиток професійних умінь і професійно значущих якостей особистості фахівця відповідно до сьогоденних та перспективними вимогами;

- принцип інформаційної підтримки технологічності навчання, орієнтований на застосування в освітньому процесі педагогічно виправданих засобів інформаційної комп'ютерної техніки (персональних комп'ютерів, інформаційних банків даних, комп'ютерних експертних систем тощо).

Розмірковуючи над тим, якою має бути педагогічна технологія формування і, що не менш важливо, неперервного розвитку математичної культури майбутніх інженерів з програмного забезпечення, головне, що стало предметом наукового пошуку – це її методологічна основа, тобто такі специфічні особливості галузі програмної інженерії, які б слугували постійним поштовхом для всебічного і ґрунтовного вивчення усіх математичних дисциплін, передбачених навчальним планом. При цьому перед автором постало першочергове завдання обов'язкового збереження десятиліттями напрацьованого надбання математичної підготовки інженерних кадрів національною вищою технічною школою, зважаючи на дуже великий об'єм математичного матеріалу, потрібного для підготовки кваліфікованого фахівця означеної галузі виробництва.

Якщо опустити проміжні ланки онтологічного ланцюга появи і розвитку програмної інженерії, то попереднє дослідження показало, що вона фактично народилася з математики. Тому основні види діяльності програмного інженера, як то формалізаційна діяльність, конструктивно-проективна і технологічна [3], відбуваються здебільшого, аналогічно математичним, у когнітивному і віртуальному середовищі, тим самим повністю відображаються в циклі математичних дисциплін, що викладаються студентам за напрямом підготовки «Програмна інженерія». Тому було вирішено зорієнтувати викладання математичних дисциплін з акцентом на основні види діяльності відповідних фахівців. Але ми шукали той технологічний каталізатор, який би допомагав формувати всі компоненти математичної культури майбутнього інженера з програмного забезпечення, вагомість яких доведено у роботі автора [5]. Завдання продуктивного формування аксіологічно-мотиваційного, акмео-прогностичного, гуманітарного, інформаційно-методологічного, когнітивного, компетентнісного, креативного, рефлексійно-оціночного компонентів математичної культури, призвело науковий пошук до необхідності застосування методології, технологій і інструментарію галузі програмної інженерії в процесі математичної підготовки. На (рис. 1) представлено змістовно-структурну схему математичної культури згідно акме-синергетичного підходу її формування у вищій інженерній школі, а на (рис. 2) структуру педагогічної технології її формування.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що якість, ефективність та доцільність формування математичної культури в процесі професійної підготовки фахівців за напрямом програмної інженерії суттєво підвищиться, якщо технологія формування базуватиметься на залученні в процес викладання циклу математичних дисциплін методології, інструментарію, виробничих технологій, що використовуються індустрією програмного забезпечення, відображенні фундаментальних видів діяльності, які застосовуються під час виготовлення програмного продукту, та застосуванні сучасних інноваційних технологій навчання математики, які реалізуються у розробленій акме-технології переважно через акмео – синергетичний підхід.

Згідно визначеного підходу до формування і розвитку математичної культури нового «цифрового» покоління інженерних кадрів особистість студента розглядається як складна самоорганізована біосоціальна систе-

ма, якій не можна нав'язувати шляхи її розвитку, яка не перебуває в рівновазі і володіє великими власними можливостями для саморозвитку за допомогою відкритої взаємодії з навколишнім середовищем і для якої існує декілька альтернативних шляхів розвитку. Синергетична парадигма, можна сказати, поєднує знання про природу, людину, функціонування складних систем, оновлену картину світу.

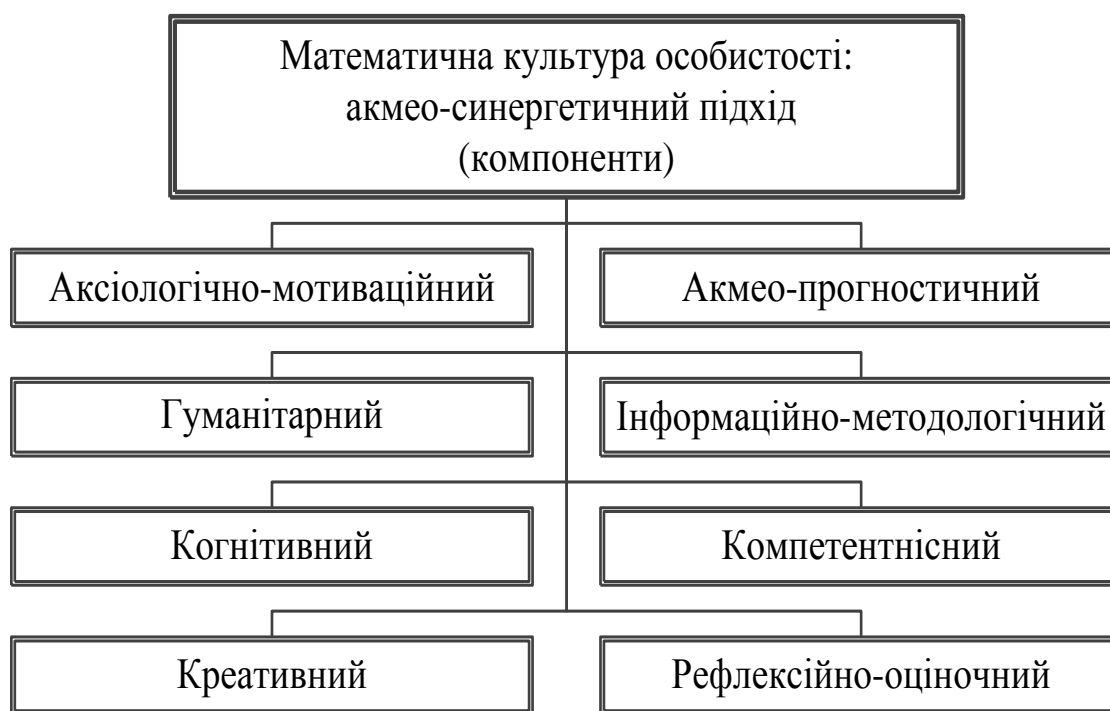

Рис. 1 Акмео-синергетичний підхід до формування математичної культури майбутніх фахівців з програмної інженерії

Швидка зміна запиту ринку програмної продукції, виробничих ситуацій і обставин, в яких відбувається виробництво програмного забезпечення все частіше вимагають від спеціаліста в області програмної інженерії вирішення таких професійних завдань, які часто межують з процесом дослідження. Навіть володіючи достатніми знаннями в рамках професії, вони, часто, не готові до вирішення різноманіття неординарних виробничих завдань. Тому їх підготовка вимагає істотного вдосконалення, особливо в рамках дисциплін математичного циклу, що дозволить готувати фахівця з широким науковим кругозором, високою математичною культурою, здатного адаптуватися до змін у техніці і технологіях.

Рис. 2 Структура інноваційної акме-технології формування і розвитку математичної культури «цифрового» покоління інженерних кадрів

В результаті наукового пошуку визначено, що акме-технологія формування математичної культури студентів за напрямом підготовки «Програмна інженерія» – це цілісне і послідовне застосування навчально-виховних методів і засобів, спрямованих на гарантоване досягнення високого рівню професійно спрямованої математичної культури, що забезпечує формування інтелектуального, поведінкового та професійного статусу майбутніх фахівців.

Нагальна необхідність технологічних змін у викладанні циклу математичних дисциплін в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців галузі програмної інженерії, детермінується потребою у забезпеченні якості та ефективності професійної підготовки вище означених фахівців, забезпеченні стійкості їх професійної компетентності впродовж багатьох років після отримання диплому, а також їх особистісного розвитку. Зазначимо, що умовою реалізації акмеологічного підходу до формування математичної культури особистості у вищій школі є забезпечення освоєння студентами знань і технологій, необхідних для їх успішної самореалізації в професії, розвиток відповідної мотивації діяльності на основі даних, отриманих в результаті рішення конкретних дослідницьких та професійно орієнтованих прикладних математичних завдань. Оскільки уміння правильно застосовувати математичні методи для вирішення практичних завдань – один з найважливіших проявів професійної культури сучасного інженера з програмного забезпечення та умова стійкості його компетентності впродовж усієї професійної діяльності.

Список літератури: 1. Антонов В.М. Концепція сучасної освітньої акме-технології у вищій школі / В.М. Антонов // Матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції [«Математика в сучасному технічному університеті»], (Київ, 20–21 грудня 2013 р.). – К.: НТУУ «КПІ». – 2013. – 340 с. – С. 279–281. 2. Бондаренко В.В. Современные педагогические технологии: учебно-методическое пособие / В. В. Бондаренко, М.В. Ланских, Ю.В. Бондаренко. – Харьков: ХНАДУ, 2011. – 146 с. 3. Дубініна О.М. Відображення фундаментальних видів професійної діяльності фахівця галузі програмної інженерії в циклі математичних дисциплін / О.М. Дубініна // Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків: НТУ «ХПІ», 2013. – № 4. – С. 31–41. 4. Дубініна О.М. Технологія модернізації математичної підготовки ба-

калаврів за напрямом «програмна інженерія» / О.М. Дубініна // Матеріали XI Всеукраїнської науково-методичної конференції [«Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців. Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення навчального процесу»], (Харків, 26 вересня 2014 р.) – Харків: ХДУХТ, 2014. – 478 с. – С. 346–347. 5. Дубініна О.М. Критеріальні характеристики математичної культури майбутнього фахівця з програмної інженерії / О.М. Дубініна // Професійна освіта: проблеми і перспективи: збірник наук. праць. – Київ: ІПТО НАПН України, 2014. – Вип. 6. – С. 23–31. 6. Дубініна О.М. Застосування хмарних технологій навчання в процесі опанування дисциплін математичного циклу майбутніми фахівцями галузі програмної інженерії / О.М. Дубініна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Природнича освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи»], (Глухів, 1–3 жовтня 2014 р.) – Суми: Ярославна, 2014. – 276 с. – С. 140–143. 7. Кудрявцев Л.Д. Мысли о современной математике и методике ее преподавания: учеб. пособие / Л.Д Кудрявцев. – М.: Физматлит, 2008. – 434 с. 8. Співаковський О. В. Побудова ІКТ інфраструктури ВНЗ: проблеми та шляхи вирішення // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Том 39. – № 1. – С. 99–116. 9. Хмель В. П. Упровадження інноваційних технологій у вивчення циклу математичних дисциплін / В. П. Хмель // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 13 (224). – Ч. II. – 2011. – С. 100–104.

*Заветный С. А.
ХНТУСХ им. П. Василенко*

САМОПОЗНАНИЕ КАК ЗАДАЧА ПЕДАГОГИКИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Современный этап развития человеческой цивилизации не только ставит все более сложные проблемы перед системой образования, но и существенно расширяет возможности самого образования, способствует его техническому перевооружению. Все это требует постоянного обновления используемых в системе образования методов, средств и педагогических технологий, которые бы обеспечивали эффективное воз-

действие на учащихся. Следовательно, это воздействие распространяется и на социум вообще, поскольку подрастающие поколения быстро входят в состав активной части населения и по результатам своего обучения и воспитания модифицируют характер его деятельности.

Универсальное и определяющее воспитательное воздействие на все общество, отдельные его составляющие и на каждую конкретную личность оказывает культура как такое порождение жизнедеятельности людей, которое включает в себя все самое ценное созданное ими, подобно тому, как результат деятельности становится стимулом ее дальнейшего совершенствования. Культура, или так называемая вторая природа, объединяя в себе все самое ценное созданное и создаваемое человечеством, во все большей степени увеличивает свое воздействие на человека и общество.

При этом материальная культура достигла таких масштабов, что в своем развитии она породила чрезвычайно опасное техногенное давление на природу, в то время, как духовная культура, не имея границ своего развития, отстает в воздействии на характер индивидуального и общественного бытия людей. В этом плане большое очищающе-созидательное влияние на формирование культуры оказывает педагогика, которая в свою очередь, является порождением культуры. Педагогика имеет длительную историю, которая происходит от древнегреческого слова «детовожделение». Сегодня же сфера непосредственного влияния педагогики вышла далеко за пределы воздействия на детей и охватывает практически всю возрастную гамму людей. Поэтому она постоянно ищет и разрабатывает адекватные времени, задачам и объектам воздействия инновационные педагогические технологии.

Сегодня в целом устоялось такое определение, что педагогика – это теория и искусство воспитания. При этом более всего она базируется на философии, что довольно обстоятельно показал С. И. Гессен в книге «Основы педагогики. Введение в прикладную философию». Как известно, колебания в воспитательном процессе во многом определяются переменой философских позиций, отдающих предпочтение либо человеку, либо обществу, что в воспитании попеременно инициировало то цель формирования индивидуальности, то – личности.

Этот повтор Гессен хорошо зафиксировал в требовании, которое он поставил перед собой в указанной книге. Считая, что «история педа-

гогических учений слишком еще понимается большинством педагогов-практиков как собрание устарелых и опровергнутых жизнью воззрений», он выдвинул задачу показать, что «современные взгляды являются только углублением и дальнейшим развитием этих «устарелых» воззрений, продолжающих жить в них в своем очищенном жизнью и мыслью виде, и что, напротив, многие из современных кичащихся своею новизною взглядов представляют собой простой перепев действительно устарелых теорий» [1, с. 21].

Если обратиться к практике воспитания, то следует отметить, что воспитание не всегда играет положительную роль. В зависимости от субъекта воспитания оно может в отдельных случаях преследовать негативные цели, нанося ущерб человеку и обществу. Чрезмерное воспитание в форме излишней опеки, снисходительного покровительства, фанатической приверженности определенным идеям приводит к таким недостаткам, как ослабление самостоятельности личности, уверенности в себе, возникновение иждивенчества, упрямства. Поэтому всячески надо оберегать воспитание от условий, могущих превратить его в собственную противоположность.

Во многих случаях люди также безответственно подходят к своему выбору рода занятий, профессии. Как известно, этому обстоятельству много внимания уделил Г. С. Сковорода, а И. А. Крылов сказал: «Берись за то, к чему ты сроден, коль хочешь, чтоб в делах успешный был конец».

Однако эвристически интересно представить процесс воспитания как самовоспитание, складывающееся из различных стадий, в совокупности своей образующих систему. Следуя логике системного анализа, можно выделить в этом процессе такие компоненты воспитания как системы: самовосприятие, самопознание, самооценка, самоочищение, самопрограммирование, самоорганизация, результат и самоконтроль.

Стартовым этапом самовоспитания является самопознание, наиболее сложный, исторически первый, получивший признание как особо необходимая и смыслоориентирующая часть человеческой жизнедеятельности. Поэтому вполне обоснованно Г. Лессинг назвал самопознание центром, а И. Кант – началом человеческой мудрости. Само по себе самопознание является системой, включающей в себя самоощущение, самовосприятие, самопредставление, самоанализ, самопереживание.

Большое значение в самопознании имеет самопереживание как одобрение или порицание самого себя, удовлетворение правильностью сделанного в себе открытия и т. п. При этом надо иметь в виду, что, по убеждению И.Д. Беха, «каждая личностная ценность, пребывающая на стадии становления, проходит последовательные этапы переживания как деятельности: самоодобрения (точнее, самовосхваления), радости за себя, удовлетворения собой, самоуважения и, наконец, гордости за себя, т.е. за то, что субъект приобретает новую личностную ценность» [2, с. 38].

Не менее сложной, а для системы высшего образования определяющей смысл ее деятельности задачей выступает формирование профессиональной и социальной компетентности будущего специалиста, надлежащее развитие его профессионально и социально значимых личностных качеств. Эта задача также требует для своего эффективного решения разработки, выбора и системного использования инновационных педагогических технологий. Но сама сущность этих технологий, их целевое предназначение и постоянно усложняющиеся условия применения требуют своего философского осмысления. Поэтому все более актуальным становится развитие исследований в области философии образования как теоретической и методологической основы педагогики. Далеко не случайно один из выдающихся педагогов прошлого столетия Джон Дьюи считал, что если мы готовы увидеть образование как процесс формирования отношения, эмоционального и разумного, к природе и другому человеку, всю философию можно считать общей теорией образования.

Подчеркивая важность и актуальность необходимости философского осмысления множества проблем современного образования, В.Г. Кремень, С.Н. Пазынич и А.С. Пономарев констатируют, что «следует признать, что еще и доныне крайне недостаточно внимания уделяется исследованию философских проблем отдельных отраслей образования. Прежде всего, это относится к разработке вопросов философии профессионального образования, хотя потребность в философской рефлексии этих вопросов постоянно растет. Действительно, без надлежащего мировоззренческого и методологического анализа современного состояния профессионального образования, без определения сегодняшних его проблем и общественных требований к будущим специалистам не могут эффективно

развиваться ни теоретические основы педагогики высшей школы, ни практика плодотворной научно-педагогической деятельности преподавателей системы высших учебных заведений» [3, с. 9].

При этом в системе образования, особенно высшего, можно четко видеть, что имеет место гипертрофированное отношение к задачам обучения за счет личностного развития учащихся и студентов, развития эмоциональной сферы. Преобладание рационального над чувственным, как результат этого подхода, существенно обедняет человека, ослабляет в нем именно человеческие начала. Эта ситуация привлекает и тревожит многих мыслителей. Дело в том, что в историческом плане развитие чувств отстает от развития интеллекта.

Как совершенно справедливо считает Эрих Фромм, «человеческий мозг живет в двадцатом веке; сердце большинства людей – все еще в каменном» [4, с. 11]. А это обедняет человека, существенно снижает возможности не только познания им внешнего мира но и его собственного самопознания.

Встревоженно по поводу слабости самопознания пишет Д.И. Дубровский в своей статье «Новое открытие сознания? (По поводу книги Джона Серла «Открывая сознание заново»): «Гносеология субъективной реальности находится в зачаточном состоянии, она не выделена в качестве специальной проблематики. Относящиеся к ней вопросы, которые то и дело фрагментарно затрагиваются и обсуждаются, теоретически не упорядочены, более того – крайне слабо осмыслены. Это связано с фундаментальной асимметрией в познавательной и практической деятельности, которая, будучи нашим биологическим наследием, оформилась в антропогенезе, неуклонно углублялась на протяжении всей истории человечества и ныне угрожает самому его существованию. Суть этой асимметрии состоит в том, что познавательная и преобразовательная активность направлены по преимуществу во внешний мир, в то время как вектор самопознания и самопреобразования сильно укорочен. Нетрудно видеть, однако, необходимую зависимость познания внешнего мира (в отношении его целей, способов и результатов) от самопознания».

Автор подчеркивает, что «слабость последнего влечет не подлинные цели познания и преобразования внешнего мира, сужает диапазон познавательных творческих возможностей, ведет к нарастанию негативных следст-

вий и явному абсурду, ибо слишком уже часто человек не ведает, что творит, а если ведает, что творит зло, то не может остановиться, побороть свои эгоистические устремления и свое слабование. Эта асимметрия привела к основным кризисным состояниям нашей цивилизации, прежде всего к экологическому кризису, угрожающему самому ее существованию. Она обусловила и соответствующую направленность научного и социокультурного развития, в том числе философии и теории познания» [5, с. 100].

Особое значение приобретают процессы познания и самопознания в обеспечении эффективного выполнения профессиональной деятельности руководителя. Не случайно А.Г. Романовский, А.С. Пономарев и А.А. Лаврентьева подчеркивают, что «управление социальными системами представляет собой один из сложнейших и ответственных видов человеческой деятельности. От способа его осуществления существенно зависит эффективность совместной деятельности больших групп людей и, в конце концов, социально-экономическое, политическое и психологическое состояние целых государств и их народов» [6, с. 14].

В особой связи находятся научное и эстетическое воспитание. При правильном их сочетании они способствуют единству рациональной и чувственной сфер человека и общества. Отмечая их благотворное влияние на другие формы воспитания, надо отметить, что это связано прежде всего тем, что они более всех способствуют предсказанию будущего. Помимо этого, если наука вооружает воспитание законами, лежащими в основе функционирования и развития мира в целом и в частностях, то искусство придает всем им гармоничность. Если к этому добавить еще мораль, стоящую на страже добродетели, то возникает мощный своеобразный сигнал как сплав истины, добра и красоты, способный вызвать большой резонанс в объектах своего воздействия. Этот далеко не полный анализ форм воспитания показывает, что все они представляют собой сложную, многоканальную и многоуровневую систему опосредствованных и непосредственных информационно-организационных взаимодействий. И их эффективность в значительной мере определяется рациональным выбором целей, задач, характера и педагогических технологий как основных средств успешной реализации высокой социальной миссии образования, в том числе, естественно, и высшей школы.

Список литературы: 1. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию: учебное пособие для вузов. – М.: Школа-ПРЕСС, 1995. – 448 с. 2. Бех И.Д. Социогенез личности как психологическая проблема / И.Д. Бех // Теорія і практика управління соціальними системами. 2000. – № 1. – С. 84–89. 3. Кремень В.Г. Шляхи розвитку сучасної філософії інженерної освіти / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С.7–12. 4. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – М.: Прогресс, 1990. – 269 с. 5. Дубровский Д.И. Новое открытие сознания? (По поводу книги Джона Серла «Открывая сознание заново») / Д.И. Дубровский // Вопросы философии. – 2003. – № 7. – С. 92–112. 6. Романовський О.Г. Психологія управління: Навчальний посібник / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, А.О. Лаврентьєва. – Харків: НТУ «ХПІ», 2001. – 161 с.

Игнатюк О. А.

НТУ «ХПИ»

ФОРМИРОВАНИЕ ОСНОВ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ОРТОБИОТИКИ У СЛУШАТЕЛЕЙ МАГИСТЕРСКОЙ ПРОГРАММЫ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ПЕДАГОГИКА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ»

Актуальность проблемы. Стратегия современного педагогического образования состоит в профессионально-личностном развитии и саморазвитии личности педагога. Образ педагога, представленный в целях педагогического образования, выступает как модель конечного результата деятельности – педагога способного свободно ориентироваться в сложных социокультурных обстоятельствах, ответственно и профессионально действовать в условиях решения актуальных образовательных задач.

Профессиональная деятельность преподавателя по своему характеру давно и однозначно отнесена в научных исследованиях к творческим видам деятельности и рассматривается как весьма нелегкий труд [2]. Рассмотрение этих вопросов, их обоснование находим в трудах выдающихся мыслителей и педагогов различных эпох (Н. Бердяев, А. Дистерверг, И. Кант, П. Каптерев, Я. Коменский, М. Ломоносов, А. Макаренко, Й. – Г. Пестолочи, М. Пирогов, Г. Сковорода, В. Сухомлинский, Л. Толстой, К. Ушинский и многих других).

Природа современной профессиональной деятельности педагога требует нового педагогического мышления, ценностными установками которого является приоритет индивидуальности мышления над единомыслием, образовательных интересов личности над стандартной учебной программой, саморазвития, самонаучения над унифицированным усвоением, «передачей» знаний. Педагог становится мастером своего дела, профессионалом по мере того, как он осваивает и развивает педагогическую деятельность, овладевает педагогическим капиталом, признавая педагогические ценности.

Цель статьи состоит в рассмотрении сущности управленческой ортобиотики и практических шагов, которые будут определять эффективности процесса творческого саморазвития преподавателя на примере слушателей магистерской программы специальности «Педагогика высшей школы».

Основное содержание работы. Фундаментальным условием профессионального развития педагогов является осознание ими необходимости изменения, преобразования своего внутреннего мира, поиска новых возможностей самоосуществления в педагогической деятельности, т.е. повышение уровня профессионального самосознания. Богатство, многосторонность и эмоциональная насыщенность педагогической деятельности побуждают преподавателя к изучению себя как профессионала.

С 2006 года на базе кафедры педагогики и психологии управления социальными системами ежегодно осуществляется набор и подготовка по очной и заочной формам обучения слушателей магистерской программы по специальности «Педагогика высшей школы». Кафедра готовит магистров с фундаментальной подготовкой в области научно-педагогической деятельности в рамках концепции формирования национальной гуманитарно-технической элиты и модели специалиста XXI века.

Учебный план подготовки магистрантов включает как *нормативную часть* – цикл профессионально-ориентированных дисциплин («Педагогическая и психологическая психология», «Моделирование деятельности специалиста», «Дидактические системы в образовании», «Педагогическая практика и стажировка» и другие), так и *выборочную часть*, которая предлагает такие дисциплины как «Философия образования», «Логика педагогической деятельности», «Педагогическое общение и риторика», «Педагогическая этика» и ряд других.

Хотелось бы остановить свое внимание на дисциплине «Физическая культура и психофизиологический тренинг» (нормативная часть учебного плана). Эта дисциплина предназначена для формирования у студентов знаний относительно индивидуальных особенностей личности и практических навыков их саморазвития психических функций и саморегуляции эмоциональных состояний, что собственно и раскрывает характеристику управленческой ортобиотики.

Цель курса заключается: *во-первых*, в обеспечении поддержки и развития физического и морального здоровья субъектов образовательного процесса в высшей школе; *во-вторых*, во внедрении комплексного подхода к формированию умственных и физических качеств личности; *в-третьих*, в формировании у слушателей учебной дисциплины готовности к личностно-профессиональному развитию и самосовершенствованию его личностного потенциала.

Необходимость обеспечения гармоничного развития в процессе профессиональной подготовки специалистов исследуется в пределах науки, которая получила название *управленческая ортобиотика*. Последняя определяется так *наука о единстве физического, психологического и морального здоровья человека как системная предпосылка его продолжительной трудоспособности*.

Согласно этой направленности дисциплина «Физическая культура и психофизиологический тренинг» (ФКиПФТ) содержит три блока содержательных модулей: психология профессиональной деятельности и методы психодиагностики и самоконтроля личности; психология индивидуальности, диагностика и коррекция личностной сферы; содержание, организация и способы самоконтроля за состоянием своего здоровья. Основными видами занятий при изучении данной дисциплины являются как теоретические и существенные учебные часы отводятся практическим занятиям, проведение которых направлено на формирование соответствующих навыков относительно поддержки общей физической культуры будущего педагога и его профессиональной трудоспособности, а также развития и самосовершенствованию личностно-профессионального потенциала субъектов образовательного процесса в высшей школе.

В процессе изучения этой дисциплины будущий преподаватель осознает профессионально значимые качества, которые определяет как для идеала так и себя. В ходе изучения особенностей преподавательс-

кой деятельности в высшей школе магистрант знакомится с противопоставлениями к педагогической деятельности, а также знакомится с такими понятиями как «готовность к педагогической деятельности», «профессиональное выгорание», «управленческая ортобиотика» и многими другими важными дефинициями.

Базовыми понятиями ортобиотики являются *«калокагатия»* и *«ортобиоз»*.

Калокагатия – понятие, которое выражает гармонию морально-этического и эстетического измерений человеческого бытия.

Ортобиоз – в переводе с латинского, разумный способ жизни.

В научной мысли XX столетия понятие «калокагатия» используется философской антропологией, этикой и эстетикой *как единство прекрасного и доброго, взаимосвязь красоты (духовной и физической) и нравственной личности.*

Философская антропология – наука о происхождении и эволюции человека (антропогигез), возникновение и распространение человеческих рас и о вариациях психического и физического строения человека.

Термин антропология предложил Аристотель, который уделял значительное внимание изучению духовных особенностей человека.

В Средневековье применение этого термина значительно расширилось. И кроме тематики, связанной с духовной сферой, понятие Антропологии включало вопросы, которые касались физического развития человека.

В начале XVIII века в европейской научной литературе Антропология сформировалась как универсальная наука о человеке, которая одинаково изучала материальную и духовную культуру человека и историю биологического формирования человека разумного как вид.

Можно отметить, что с позиций *антропологической парадигмы* субъект образовательного процесса (будущий специалист – инженер, преподаватель и др.) воспринимается как биосоциальный субъект, у которого внутренние процессы направлены на интеллектуальное, биологическое, психическое, личностное развитие.

Этика (от греческого – то, что касается морали) – философская наука, которая изучает мораль, определяет ее место в системе общественных отношений, исследует моральные категории, с помощью которых выражаются моральные принципы, нормы, оценки, правила поведения.

Эстетика – (от греческого – способный чувствовать) – наука об общих закономерностях художественного освоения действительности человеком, о сущности и форме отображения действительности и преобразовании жизни по законам красоты, о роле искусства в развитии общества.

Таким образом, овладение будущими педагогами высшей школы основами управленческой ортобиотики следует понимать как единство физического, психологического и морального здоровья человека и рассматривать как системную предпосылку его продолжительной трудоспособности. Эти знания важны для всех субъектов образовательного процесса: педагогов и студентов. Сформировав у себя соответствующую компетентность педагог будет формировать и у своих студентов ценностное отношение к физическому, психологическому и моральному здоровью будущего специалиста, его личностно-профессиональному развитию и самосовершенствованию.

В рамках курса «Физическая культура и психофизиологический тренинг» магистранты знакомятся с сущностью процесса личностно-профессионального развития педагога и приходят к выводу, что его следует рассматривать как итог профессионально-педагогической подготовки, как обретение индивидуальности, неповторимости, духовности, субъектности.

В ходе лекционных и практических занятий магистранты приходят к выводам, что эти характеристики проявляется: *во-первых*, в способности к самостоятельному осмыслению и трактовке педагогических процессов; *во-вторых*, в целесообразности, обоснованности, свободе действий в ситуациях воспитания и обучения; *в-третьих*, в оригинальности выбора и сочетания средств, форм, позиций, приемов деятельности; *в-четвертых*, в умении осознанно влиять на изменение ситуации, в которой эта деятельность осуществляется.

Следует отметить, что саморазвитие педагога – показатель субъектности преподавателя на всех этапах его непрерывного педагогического образования (Б.Г. Ананьев, Л.И. Анцыферова, Н.М. Борытко, О.С. Газман, В.Н. Гринева, З.Д. Жуковская, С.Т. Золотухина, И.А. Зязюн, В.И. Лозовая, Л.С. Нечепоренко, Е.Н. Пехота, Л.С. Рыбалко, Т.И. Сущенко, Б.Е. Фишман и др.).

Анализ исследований К.А. Абульхановой-Славской, Н.М. Борытко, В.Г. Маралова, Л.С. Рыбалко, В.А. Сластенина, Б.Е. Фишмана, И.А. Шаршова и др. позволяет выделить ряд существенных характеристик саморазвития:

- саморазвитие – обязательно внутренний процесс самоизменения личности под воздействием внутренних противоречий;
- саморазвитие – способ реагирования человека на воздействие социальной среды;
- саморазвитие – проявление активности, определяемой способностью осуществлять личностные выборы на основе познания себя; саморазвитие – сознательное качественное изменение самого себя и собственной деятельности;
- саморазвитие – целенаправленный процесс, в котором изменения происходят не только в мотивационной, эмоциональной, волевой и интеллектуальной и других сферах, но и в процессах «самости».

Целью саморазвития преподавателя является освоение качественно нового уровня профессиональной компетентности, профессионального мастерства, обеспечивающего способность совершенствовать педагогическую реальность.

Относя «саморазвитие» к основным категориям педагогической науки, многие исследователи (Б. Г. Ананьев, Л. И. Анцыферова, Л. С. Выготский, А. Маслоу, В. С. Мерлин, С. Л. Рубинштейн и др.) определяют его как собственную активность человека в изменении себя, в раскрытии, обогащении своих духовных потребностей, всего потенциала.

Главным механизмом саморазвития как целенаправленного воздействия человека на самого себя является разрешение противоречий между сложившимися свойствами, качествами личности и объективными требованиями профессиональной деятельности, решение постоянно усложняющихся творческих задач (К. А. Абульханова-Славская, В. И. Андреев, С. Б. Елканов, Э. Ф. Зеер, С. Л. Рубинштейн, В. Д. Шадриков).

Конкретизизация этих противоречий в следующем: *во-первых*, движущей силой развития выступает противоречие между растущими потребностями личности и реальными возможностями их удовлетворения; *во-вторых*, в саморазвитии – противоречие между осознанным личностью собственным социальным назначением и реальными возможностями его осуществления (противоречие между собою-желаемым и собою-реальным); *в-третьих*, в процессе развития личность рассматривается как объект процесса, в процессе саморазвития – как субъект, как активный творец себя.

Саморазвитие всегда детерминируется изнутри личностной нуждой и духовной устремленностью личности, которые выше названные исследователи считают реальными мотивирующими факторами саморазвития.

Большое внимание уделяется ознакомлению и овладению методами управленческой ортобиотики [3, с. 297] слушателями магистерской программы специальности «Педагогика высшей школы» (табл. 1).

Таблица 1 – Методы управленческой ортобиотики

Наименование	Характеристика
Рекреация	физическое очищение;
Релаксация	психологическое расслабление и восстановления
Катарсис	моральное очищение и усиления;
Технологии здорового способа жизни -	Управление временем; Отказ от вредных привычек; Сбалансированное питание;
Рефлексивный самоменеджмент	Вид деятельности, направленный на преодоление стереотипов жизнедеятельности личности и построение собственной траектории самоуправляемого развития в процессе профессиональной деятельности

В центре внимания содержания дисциплины «Физическая культура и психофизиологический тренинг» находится модель самоуправляемого обучения. Автор этой модели Р. Бояцис [1], который рассматривал ее как основу для развития лидерских качеств. В соответствии с моделью процесс самоуправляемого обучения складывается из **5 этапов** и имеет циклический характер.

Стадии цикла, которые проходят специалисты в соответствии с этой моделью таковы:

Мое идеальное «Я»: Кем я хочу быть?

Моя реальная сущность: Кто я есть ?Какие мои позитивные качества? В чем моя сущность не совпадает с идеальной?

Моя программа само совершенствования: Как я могу развить свои позитивные качества для достижения идеала?

Внедрение в практику новых способов поведения.

Установление надежных и доверительных отношений с окружающими, которые делают возможными все эти изменения.

Результатом применения метода является план самосовершенствования (саморазвития), который обеспечивает прикладной характер обучения.

При разработке участниками обучения планов индивидуального развития рекомендуется придерживаться критериев «**SPIRO**» (табл. 2).

Таблица 2 – Перечень критериев «**SPIRO**»

Критерий	Наименование критерия	Характеристика
S – specifity	специфика	Что конкретно вы планируете достичь?
P – performance	исполнение	Что и когда для этого необходимо сделать?
I – involvement	участие	Каким есть ваше участие в исполнении?
R – realism	реализм	Реальным ли является Ваш план и ресурсы для него?
O – observability	наглядность	Каким образом Вы засвидетельствуете успешность действий?

Дополнительно следует указать, что акроним «**SPIRO**» в переводе с латинской означает «Я дышу». Этот же корень содержится в словах «inspire» – вдохновил, одухотворил; «spirit» – дух.

Магистранты узнают, что будучи состоявшимся педагогом эта творческая личность может испытывать чувство удовлетворенности или недовольства своим трудом, устанавливать соответствие «образа Я» идеальному образу себя как педагога. «Образ Я» преподавателя является обобщенной системой представлений субъекта о себе, образующейся в результате процесса осознания себя в трех взаимодополняющих и взаимопересекающихся системах: в педагогической деятельности, в педагогическом общении и в личностном развитии. Под воздействием внутренних и внешних факторов возможно изменение «образа Я». Осознанная потребность в том или ином виде деятельности формирует внутренний настрой (мотив) на целенаправленную преобразующую деятельность.

В рамках изучения указанной дисциплины магистранты выполняют работу – Индивидуальное задание направленное на личностно-профессиональное развитие и самосовершенствование себя как будущего педагога, где на фоне установленного ими идеала определяют свои личностно-профессиональные качества и проектируют стратегию и тактику своего личностно-профессионального самосовершенствования.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Овладение основами управленческой ортобиотики будущими педагогами – это рост, становление, интеграция и реализация в педагогическом труде профессионально значимых личностных качеств и способностей, профессиональных знаний и умений, но главное – «это активное качественное преобразование преподавателем своего внутреннего мира, приводящее к принципиально новому его строю и способу жизнедеятельности». Уровень творческого саморазвития является высшим уровнем, на котором происходит профессиональное становление педагога.

Список литературы: 1. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман. – М. Альпина Бизнес Букс, 2008. – 302 с. 2. Євтух М.Б. Педагогічна діяльність / М.Б. Євтух // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 640–641. 3. Калашнікова С.А. «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки управлінців-лідерів в умовах сучасних суспільних трансформацій»: дис. доктора пед.наук: 13.00.06 «теорія і методика управління освітою» / Світлана Андріївна Калашникова: Київський ун-т імені Бориса Грінченка. – К., 2011. – 462 с.

*Комишан А. І., Панфілов Ю. І.
НТУ «ХПІ»*

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ТА КУРСАНТІВ

Анотація. Автори статті, розглядають педагогічну діагностику, як обов'язковий компонент освітнього процесу, виділяють її ключовий компонент – «педагогічний контроль» навчальної діяльності студентів

та курсантів. У статті наведені результати дослідження ролі педагогічного контролю у забезпеченні якості підготовки майбутніх фахівців з вищою (вищою військовою) освітою. Визначені завдання, функції та види педагогічного контролю в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу.

Ключові слова: педагогічна діагностика; педагогічний контроль; функції педагогічного контролю; принципи педагогічного контролю; види педагогічного контролю; контрольно-проектувальна діяльність; контрольно-виконавська діяльність; контрольно-аналітична діяльність.

Діагностика якості підготовки майбутніх фахівців з вищою (вищою військовою) освітою є обов'язковим компонентом освітнього процесу, за допомогою якого визначається досягнення поставлених цілей (стратегічних, тактичних, оперативних). Крім цього вона виступає як актуальна наукова проблема виходячи зі змін, що відбуваються як у вищій школі так і вищій військовій школі України і, насамперед, в організації освітнього процесу, в контексті європейської інтеграції.

Ключовим компонентом педагогічної діагностики є контроль, сутність якого зводиться до виявлення, вимірювання та оцінці знань, умінь та навичок студентів та курсантів на різних етапах засвоєння змісту навчальних дисциплін і виконання різних навчальних заходів передбачених навчальним планом (курсів роботи або проекти, практики, стажування тощо).

Педагогічний контроль як ключову складову педагогічної діагностики розглядають в широкому і вузькому плані. У першому випадку під педагогічним контролем мається на увазі система науково обгрунтованої перевірки результатів освіти, навчання і виховання [6, с. 140], у другому – він означає виявлення, вимір, оцінку знань, умінь та навичок [3; 5; 9; 10; 12]. Отже, він має знаходитися в поєднанні зі всіма компонентами освітнього процесу як вищого навчального закладу так і військового навчального закладу (ВНЗ, ВВНЗ) та сприяти його вдосконаленню.

Педагогічний контроль, як зазначив відомий український вчений В. Сухомлинський, необхідно підпорядковувати головній меті – поглибленню, закріпленню і розвитку знань, умінь та навичок.

Різними питанням контролю завжди приділялася велика увага вченими-педагогами, психологами, практиками, а проблема конт-

ролю якості засвоєння навчального матеріалу курсантами в цілому була і залишається однією з центральних проблем сучасної вищої освіти, особливо в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу.

У численних дослідженнях, присвячених методам і формам контролю (Ю. Бабанського, М. Зарецького, Т. Ільїної, В. Полонського та ін.), Рівнями засвоєння навчальної інформації (Н. Кузьміної, І. Лернера, М. Скаткина та ін.), також розглядаються окремі аспекти проблеми. Системно ж розглядали цю проблему досліджували одиниці, серед яких В. Беспалько.

Згідно [2, с. 12] «під педагогічним контролем сучасні педагоги розуміють сукупність дій, що дозволяють виявити якісно-кількісні характеристики результатів навчання, оцінити, яка частина програмного навчального матеріалу, запланованих знань, умінь і навичок освоєна тими, кого навчають. Такі оцінки повинні характеризувати ступінь досягнення мети навчання з трьох основних точок зору: обсягу набутих знань, рівня їх засвоєння (ступінь розуміння, міцність засвоєння) і уміння застосовувати їх на практиці».

Більшість педагогів, таких, наприклад, як А. Алексюк, С. Гончаренко, К. Інгенкамп, Ч. Куписевич, В. Оконь, І. Підласий підкреслюють особливу значимість контролю та оцінки для здійснення освітнього процесу в сучасних умовах.

Відомий педагог І. Харламов [13, С. 197–198] виділяє контроль в окрему групу методів навчання і визначає їх як методи перевірки та оцінки знань, умінь і навичок. Тому існує кілька причин: по-перше, визнання їх як важливої ланки дидактичного процесу, по-друге, вони дають можливість об'єктивно оцінити його результати, і, по-третє, своєчасно вносити до нього необхідні корективи.

Необхідність контролю навчальної діяльності студентів та курсантів і оцінки їх знань має об'єктивний характер. І тут діє закономірний зв'язок у ланцюгу: мета навчання – процес – результат – наступна мета. Але для того, щоб педагогічно грамотно визначити мету, як підкреслює С. Вітвицька [4, с. 132], необхідно точно знати, що вже досягнуто в результаті навчання.

В умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу (КМСОНП) контрольні навчальні заходи, що проводяться науково-педагогічними працівниками (НПП) ВНЗ та ВВНЗ, на нашу думку, передбачають вирішення низки завдань:

- на початку вивчення будь-якої навчальної дисципліни перевірити рівень знань студентами (курсантами) ключових змістовних модулів тих навчальних дисциплін, які забезпечують засвоєння даної дисципліни у відповідності зі структурно-логічною схемою її вивчення;

- перевірити й оцінити підготовленість студентів (курсантів) до кожного навчального заняття і якість засвоєння ними навчального матеріалу, що вивчався на занятті;

- перевірити розуміння курсантами змістовно-логічних зв'язків елементів певного змістовного модуля з іншими змістовними модулями навчальної дисципліни;

- перевірити рівень розуміння кожним студентом (курсантом) ролі й місця навчальної дисципліни в системі підготовки його за фахом;

- перевірити розуміння змістовно-логічних зв'язків навчальної дисципліни з раніше засвоєними навчальними дисциплінами, що її забезпечують;

- перевірити й оцінити якість засвоєння студентами (курсантами) кожної теми і кожного змістовного модуля навчальної дисципліни;

- виявити рівень умінь студентів (курсантів) вирішувати практичні завдання на основі теоретичних положень навчальної дисципліни;

- перевірити і оцінити отримані студентами (курсантами) знання, умінь і ступінь оволодіння ними практичних навичок, а також розвиток теоретичного мислення в обсязі вимог програми навчальної дисципліни;

- здійснення НПП самоаналізу за результатами контролю якості засвоєння студентами (курсантами) змісту навчальної дисципліни;

- використання НПП результатів контролю якості засвоєння студентами (курсантами) навчальної дисципліни для надання їм допомоги та проведення виховної роботи з ними.

Виходячи з вищеназваних завдань основними функціями педагогічного контролю в умовах КМСООП є: *освітня, контролююча, діагностично-корекційна, управлінська, виховна, розвиваюча, прогностично-методична*. Сутність функцій педагогічного контролю у вищій військовій школі наведена у табл. 1.

На основі аналізу праць В. Алексюка [1], С. Вітвицької [4], О. Коваленко [7], В. Лозової [8], І. Підласого [11], Н. Тализіної [12], Д. Чернілевського [14], В. Якуніна [15], основними принципами організації і проведення контрольних навчальних заходів з тими, хто навчається у вищій школі є: *систематичність, індивідуальний характер, різноманіт-*

ність контролю, всебічність, об'єктивність, диференційований підхід, гласність, єдність вимог, доброзичливість. Сутність принципів педагогічного контролю у ВНЗ та ВВНЗ наведено у табл. 2.

Таблиця 1 – Сутність функцій педагогічного контролю у ВНЗ та ВВНЗ

Найменування функцій	Сутність функцій
Освітня	сприяння поглибленню, розширенню і вдосконаленню знань студентів (курсантів) та уточненню та систематизації навчального матеріалу з дисципліни, а також оволодінню умінь і навичок, їх систематизації, узагальненню і закріпленню
Контролююча	визначення рівня знань, умінь і навичок студентів (курсантів) та підготовленості їх до засвоєння нового матеріалу з виставленням оцінок за певною шкалою оцінювання
Діагностично-корекційна	виявлення знань, умінь та навичок, утруднень, недоліків, неуспішності, а також зворотного зв'язку в різновидах: «студент (курсант) – НПП», «студент (курсант) – студент (курсант)»
Управлінська	забезпечення цілеспрямованості у навчанні. Контроль повинен бути спрямований на визначення конкретного рівня успішності та освоєння студентами (курсантами) професійних знань, умінь та навичок, а також надавати можливість НПП своєчасно прийняти необхідні заходи щодо: попередження негативних явищ у дидактичному процесі, подолання та усунення недоліків в ньому, внесенню своєчасних коректив і доповнень
Виховна	виховання у студентів (курсантів) особистої дисциплінованості, відповідальності, активності, а також формування самостійності, розвитку волі і характеру, та мотивації до навчально-пізнавальної діяльності
Розвивальна	сприяння розвитку психічних процесів особистості студентів (курсантів) – уваги, пам'яті, мислення, інтересів, пізнавальної активності, мовленнєвої культури

Продовження таблиці 1

Стимулюючо-мотиваційна	стимулювання студентів (курсантів) до покращення навчальної діяльності, розвитку особистої відповідальності, формування мотивів навчання
Прогностично-методична	стосується як НПП, який отримує дані для оцінки своєї праці, результатів запровадження своєї методики викладання, шляхів подальшого вдосконалення навчання, так і студентів (курсантів), оскільки допомагає їм прогнозувати свою навчальну та наукову роботу

Виходячи з вищевикладених принципів організації та проведення контролю, визначаються його конкретні види. Так, в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу у ВНЗ основними видами контролю навчальної діяльності студентів (курсантів) є: *вхідний контроль, поточний контроль, модульний контроль, семестровий контроль, державна атестація.*

Вхідний контроль має проводитись з метою визначення ступеня готовності студентів (курсантів) до засвоєння змісту навчальної дисципліни. Він здійснюється на початку засвоєння студентами (курсантами) кожної нової навчальної дисципліни з метою виявлення у них базового рівня знань та їхньої готовності до сприйняття нової інформації, а також для визначення питань, що потребують уточнення і повторення. Методичними документами для планування заходів вхідного контролю є структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни, в якій відображені логічні зв'язки її змістовних модулів зі змістовними модулями дисциплін, що забезпечують, а також тематичний план вивчення навчальної дисципліни.

Таблиця 2 – Сутність принципів педагогічного контролю у ВНЗ та ВВНЗ

Найменування принципу	Сутність принципу
Систематичність	Контроль має бути організованим за чітким планом і спиратися на певну обґрунтовану систему та проводитися методично у суворій послідовності, а також регулярно

Продовження таблиці 2

Індивідуальний характер	Робота НПП з кожним студентом (курсантом) враховуючи його індивідуальні особливості
Різноманітність	Використання в процесі засвоєння змісту навчання студентами (курсантами) комплексу різних видів, методів та форм контролю
Всебічність	Охоплення всіх аспектів організації та забезпечення дидактичного процесу, глибину, міцність, дієвість і гнучкість
Об'єктивність	Неупередженість контролю, відповідність його об'єктивній дійсності організації та проведення дидактичного процесу у Внз та ВВНЗ
Диференційований підхід	Здійснення оцінки успішності студентів (курсантів) на основі різнорівневого підходу
Гласність	Своєчасність доведення результатів контролю до відома студентів (курсантів)
Єдність вимог	Урахування кафедрами й НПП діючих загальнодержавних стандартів щодо контролю знань, умінь та навичок студентів (курсантів)
Доброзичливість	Проявлення доброзичливого відношення до студентів (курсантів) у процесі контролю з боку НПП, які здійснюють контроль

Вхідний контроль знань студентів (курсантів) передбачає вирішення наступних основних завдань:

- перевірку рівня знань студентів (курсантів) на початку вивчення конкретної дисципліни з найбільш важливих для неї змістовних модулів раніше вивчених дисциплін;
- як і будь-який інший контроль, поширення методів та інструментарію вимірювання якості результатів учіння та навчання;
- виявлення недоліків навчання та своєчасне корегування знань та умінь студентів (курсантів) з деяких модулів раніше вивчених навчальних дисциплін;
- адаптацію процесу викладання поточної дисципліни для своєчасного покращення якості навчання з урахуванням вхідних даних;

- створення прогностичних моделей подальшого удосконалення процесу навчання, спрямованих на підвищення якості знань, умінь та навичок студентів (курсантів).

Поточний контроль призначений для безперервного спостереження за рівнем засвоєння знань та вмінь студентів (курсантів) у процесі вивчення будь-якої навчальної дисципліни, забезпечує можливість діагностування засвоєння окремих елементів навчальної програми та виявлення динаміки дидактичного процесу. Поточний контроль носить оперативний характер і може бути різноманітним за формами. Він мотивує учіння в результаті здійснення диференційованого підходу до студентів (курсантів), виявляє ступінь засвоєння навчального матеріалу, вміння застосовувати знання при вирішенні різного роду завдань. Поточний контроль дозволяє реалізувати всі функції педагогічного контролю.

Поточний контроль може здійснюватись у формі усного опитування або письмового експрес-контролю (летючки) під час проведення занять, виступів студентів (курсантів) при обговоренні питань на семінарських заняттях, а також у формі комп'ютерного тестування.

Запитання, завдання і тести для поточного контролю знань, умінь та навичок студентів (курсантів) та їх оцінювання мають розроблятися НПП, які проводять практичні види навчальних занять під керівництвом лектора потоку. Перелік цих запитань, завдань і тестів має бути одним й тим самим для всіх груп студентів (курсантів), які вивчають відповідну навчальну дисципліну. Оцінки за результатами поточного і модульного контролів доцільно доводити до студентів (курсантів) до початку наступного навчального заняття з навчальної дисципліни у порядку встановленому у певному ВНЗ.

Особлива роль поточного контролю належить виявленню підготовленості студентів (курсантів) до виконання завдань на всіх видах практичних занять і оцінювання якості виконання цих завдань.

На основі отриманої інформації за результатами поточного контролю проводиться необхідне коригування навчальної діяльності студентів (курсантів), яке особливо важливе для стимулювання їх до систематичної навчальної праці, систематичного і своєчасного виконання індивідуальних завдань.

Поточний контроль має два різновиди: контроль, що передбачає перевірку знань, умінь та навичок студентів (курсантів) без оцінювання

та контроль, що передбачає перевірку знань, умінь та навичок студентів (курсантів) з оцінюванням.

Поточний контроль, що передбачає перевірку знань, умінь та навичок студентів (курсантів) без оцінювання, призначений для активізації студентів (курсантів) на початку заняття, після розгляду (вивчення, відпрацювання) кожного навчального питання навчального заняття, наприкінці заняття та в інших випадках, коли НПП необхідно активізувати студентів (курсантів) або з'ясувати правильність розуміння курсантами сутності змісту навчання, що розглядається.

Поточний контроль, що передбачає перевірку знань, умінь та навичок студентів (курсантів) з оцінюванням, визначається в робочій програмі навчальної дисципліни та в методиці проведення навчального заняття. При цьому контролі кожен студент (курсант) навчальної групи отримує свою індивідуальну оцінку.

Таким чином, поточний контроль проводиться за допомогою систематичного і планомірного спостереження НПП за навчальною діяльністю студентської (курсантської) групи в цілому та кожного студента (курсанта) окремо, перевірки знань, умінь та навичок, придбаних студентами (курсантами) в ході вивчення нового матеріалу, його повторення, закріплення і практичного застосування.

Модульний контроль – це контроль знань, умінь та навичок студента (курсанта), що проводиться після вивчення логічно завершеної частини програми дисципліни, як правило, після вивчення змістовного модуля.

Модульний контроль може проводитись у формі контрольної роботи, тестування, виконання контрольних завдань тощо. Результати модульного контролю враховуються при рейтингуванні курсантів за результатами їхньої навчальної діяльності.

Запитання, завдання і тести для модульного контролю знань, умінь і навичок студентів (курсантів) та їх оцінювання мають розроблятися НПП аналогічно, як і для поточного контролю.

Терміни проведення модульних контролів, що відображені в тематичному плані робочої програми навчальної дисципліни з кожного змістовного модуля і з кожного блоку змістовних модулів, мають бути відображені у розкладі навчальних занять та графіках самостійної роботи курсантів. Запитання, завдання і тести модульного контролю мають носити системний характер в обсязі конкретного змістовного

модуля (блоку змістовних модулів). Зі змістовних модулів, що мають невеликий обсяг, а також при наявності системи добре відпрацьованих тестів модульні контролі можуть проводитись за рахунок часу, відведеного робочою програмою навчальної дисципліни на проведення навчальних занять.

Семестровий контроль забезпечує оцінку результатів навчання кожного студента (курсанта) на проміжних або заключному етапах їхнього навчання. Він проводиться згідно з навчальним планом у вигляді екзамену або заліку в термін, встановлений графіком освітнього процесу та в обсязі навчального матеріалу, виділеного робочою програмою навчальної дисципліни.

Семестровий контроль може проводитись у таких формах як усна, письмова, комбінована, тестування тощо. Зміст і структура контрольних завдань екзаменаційних (залікових) білетів та критерії оцінювання визначаються рішенням відповідної кафедри.

Проведення екзаменів (заліків) має на меті:

- оцінити (за встановленою системою оцінювання) рівень засвоєння студентами (курсантами) змісту навчальної дисципліни у відповідності з вимогами робочої програми навчальної дисципліни;
- встановити рівень розуміння кожним студентом (курсантом) ролі і місця навчальної дисципліни у відповідності зі структурно-логічною схемою підготовки за спеціальністю;
- оцінити уміння студента (курсанта) по застосуванню теорії на практиці згідно з цільовою настановою навчальної дисципліни;
- оцінити логіку, структуру і стиль відповідей та вміння відстоювати науково-технічні (науково-педагогічні) положення, що впливають зі змісту навчальної дисципліни;
- виявити упущення в організації освітнього процесу з навчальної дисципліни, її науковому змісті, методиці викладання з метою подальшого підвищення якості підготовки студентів.

Науково-педагогічні працівники, які проводять заняття в певній навчальній групі, за погодженням окремо з кожним студентом (курсантом) групи можуть звільняти їх від складання екзамену або заліку за умови, якщо останні протягом семестру набрали певну кількість балів, виконали при цьому всі основні вимоги робочої програми навчальної дисципліни і склали залік з курсової роботи (проекту) даної дисциплі-

ни, якщо вони передбачені навчальним планом в поточному семестрі. В цьому випадку таким студентам (курсантам) бали виставляються за результатами поточного контролю. На нашу думку, це питання має бути вирішеним вченою радою і чітко визначеним в Положенні певного ВНЗ чи ВВНЗ про організацію освітнього процесу.

Екзамен (залік) з дисципліни може проводитись:

- усно, у формі відповіді на запитання;
- усно, у формі діалогу, співбесіди;
- у формі письмової контрольної роботи;
- за тестовою формою;
- за комбінованою формою;
- з використанням технічних засобів контролю.

Незалежно від форми проведення екзамену, він має містити питання як теоретичного, так і практичного характеру.

Кожна форма екзамену має свої переваги і недоліки. Її вибір залежить від особливостей дисципліни, досвіду кафедри з її викладання, рівня наукових досліджень кафедри з психолого-педагогічних проблем із застосуванням педагогічних експериментів.

Екзамени і заліки є діючим засобом розвитку у студентів (курсантів) умінь та навичок у підготовці науково обгрунтованих відповідей на поставлені запитання в усному або письмовому викладанні у вкрай обмежений час. На екзаменах і заліках студенти (курсанти) навчаються застосовувати свої знання до вирішення поставлених практичних задач.

У зв'язку з переходом на кредитно-модульну систему організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах України спостерігається тенденція скорочення числа екзаменів з навчальних дисциплін і зменшення (а у ряді випадків і зовсім виключення) часу на підготовку студентів до екзаменів і заліків. Прибічники цього підходу вважають, що підсилення поточного і модульного контролів успішності навчання студентів дозволяє виключити або суттєво скоротити кількість екзаменів при зменшенні часу на підготовку до здачі екзаменів, або взагалі виключити цей час.

На нашу думку подібну тенденцію як у ВНЗ так і у ВВНЗ не слід підтримувати з наступних причин:

1. При підготовці до екзаменів з навчальної дисципліни студенти (курсанти) систематизують знання отримані в семестрі, системно усвідомлюють їх, усувають прогалини і недопрацювання.

2. Вони уточняють і доповнюють багато того, що на лекціях та інших видах навчальних занять було зрозуміло або «схоплено» лише в загальній формі або ж не було зрозуміло взагалі.

3. Підготовка до екзаменів і заліків укріплює навички щоденної інтенсивної самостійної роботи, виробляє уміння відшукувати потрібний навчальний матеріал в навчальній літературі, а також через Інтернет та інші інформаційні засоби.

Захист студентами (курсантами) курсових робіт (проектів), які можуть бути комплексними, проводиться у вигляді заліків на основі виконаних пояснювальних записок та креслень результатів певного навчально-наукового дослідження з однієї або декількох навчальних дисциплін. НПП на основі вивчення пояснювальної записки, можливих креслень, а також результатів відповідей студентів (курсантів) на контрольні запитання оцінюють діяльність студентів (курсантів) на практиці.

Захист студентами (курсантами) результатів проходження практик (стажувань) проводиться у вигляді визначеному у навчальному плані на основі звітів, складених і представлених ними відповідно до програми практики (стажування), а також щоденників практики (стажування).

Державна атестація студентів (курсантів) проводиться державною екзаменаційною комісією, яка встановлює відповідність рівня їхньої підготовки вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми фахівця. Дана комісія приймає державні екзамени з дисциплін (комплексу дисциплін), передбачених навчальним планом, і захист кваліфікаційних робіт.

Таким чином, у загальному вигляді діяльність НПП щодо контролю успішності засвоєння студентами (курсантами) змісту навчання можна представити у вигляді трьох взаємопов'язаних видів діяльності:

- *контрольно-проектувальної* – діяльності зі створення (розробки) технології контролю з навчальної дисципліни в цілому, її змістовних модулів, а також з курсових робіт, практик та з інших навчальних заходів, при цьому контроль повинен забезпечувати оцінку ступеня досягнення їх мети;

- *контрольно-виконавчої* – діяльності з організації і здійснення контролю;
- *контрольно-аналітичної* – діяльності з аналізу й оцінювання результатів навчального процесу та його корекції.

Виходячи з викладеного можна сформулювати наступні висновки:

По-перше. Контроль є, з одного боку, важливою складовою педагогічної діагностики у ВНЗ та ВВНЗ, а з іншого, одним із системоутворюючих компонентів педагогічної системи. Тому питанням контролю завжди приділялася велика увага як ученими-педагогами, психологами, так і практиками, бо навчання починається, супроводжується і закінчується педагогічним контролем.

По-друге. За допомогою контролю з'ясовуються:

- рівень опанування студентами (курсантами) певними знаннями;
- формування вмінь і навичок та їх міцність;
- рівень загального розвитку і вихованості особистості студента (курсанта).

По-третє. За допомогою контролю здійснюються:

- опрацювання і аналіз отриманих результатів;
- певні висновки про якість і ефективність роботи конкретних НПП і всієї дидактичної системи;
- оцінювання дієвості навчально-методичного і організаційного забезпечення освітнього процесу;
- якість навчально-методичних посібників, рекомендацій та інших дидактичних засобів;
- визначення певних прогалин у навчанні та шляхи їх усунення.

По-четверте. Контроль як одна із складових кредитно-модульної системи організації освітнього процесу у ВНЗ та ВВНЗ дозволяє:

- на початковому етапі засвоєння змісту певної навчальної дисципліни встановити (визначити) рівень підготовки студентів (курсантів) щодо її засвоєння;
- спостерігати за ходом засвоєння навчального матеріалу і визначати ступінь правильності знань, умінь і навичок, що формуються у студентів (курсантів);
- прогнозувати або визначати якість знань, умінь і навичок, що формуються у студентів (курсантів) згідно з вимогами до певного майбутнього фахівця.

По-п'яте. Принципи контролю, з одного боку, є віддзеркаленням загальних дидактичних принципів навчання, а з іншого боку носять специфі-

чний характер і відображають вимоги НПП до студентів (курсантів) щодо раціональної організації і проведення контролю знань, умінь та навичок.

По-шосте. Кожний вид контролю має свої завдання, проте вони повинні бути взаємопов'язані між собою і в той же час знаходитись у взаємозв'язку з іншими компонентами процесу навчання. Уміле поєднання різних видів контролю – показник рівня постановки освітнього процесу у ВНЗ чи ВВНЗ і один з важливих показників кваліфікації НПП.

По-сьоме. Контроль знань, умінь та навичок студентів (курсантів) дає необхідний навчальний і виховний ефект тільки тоді, коли він проводиться своєчасно і систематично. НПП завжди повинен знати про успіхи кожного студента (курсанта) для того, щоб мати можливість своєчасно виявити і виправити його помилки, надати необхідну допомогу. Для студентів (курсантів) контроль якості їхньої підготовки є стимулюючим фактором, який багато в чому визначає мотиви навчальної праці.

Контроль засвоєння змісту навчання студентами (курсантами) має здійснюватись за єдиною шкалою і критеріями оцінювання, визначеними у ВВНЗ.

Подальші наші наукові розвідки буде спрямовано на питання оцінювання успішності навчання курсантів.

Список літератури: 1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: Модульне навчання. Навч. посібник А.М. Алексюк. – К. : ІСДО, 1993. – 220 с. 2. Белікова В.В. Управління навчальним закладом: Контроль в системі освіти / Навчально-методичний посібник / В.В. Белікова. – Х. : Вид-во УІПА, 2006. – 290 с. 3. Болотов В.А. Система оценки качества образования / В.А. Болотов, Н.Ф. Ефремова. – М. : Университетская книга, Логос, 2007. – 192 с. 4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Метод. посіб. для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с. 5. Звонников В.И. Измерения и шкалирование в образовании. Учебное пособие / В. И. Звонников. – М. : Логос, 2006. – 136 с. 6. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с. 7. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання. Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.Е. Коваленко. – Х. : Вид-во НУА, 2005, 360 с. 8. Лекції з педагогіки вищої школи: Навч. посібник / За ред. В.І. Лозової. – Харків: «ОВС», 2006. – 496 с. 9. Нуждин В.Н. Стратегия и

тактика управления качеством образования: Метод. пособие / В.Н. Нуждин, Г.Г. Кадомцева, Е.Р. Пантелеев, А.И Тихонов. – Иваново: ОМТ МИБИФ, 2003. – 170 с. 10. Педагогика: Учебник / Под ред. Ю.К. Бабанского. – М. : Просвещение, 1983. – 608 с. 11. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений: в 2 кн. / И.П. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – 576 с. 12. Талызина Н.Ф. Теоретические основы контроля в учебном процессе / Н.Ф. Талызина. – М.: Знание, 1983. – 96 с. 13. Харламов И.Ф. Педагогика: Учеб. пособие. 2-е изд. перераб. и доп. / И. Ф. Харламов.– М. : Высш. школа, 1990. – 576 с. 14. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов / Д.В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с. 15. Якунин В.А. Обучение как процесс управления: Психологические аспекты / В.А. Якунин. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1988 – 160 с.

Ланских М. В.

НИУ «БелГУ»

ФОРМИРОВАНИЕ У РУКОВОДИТЕЛЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОДХОДА К РЕШЕНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЗАДАЧ: СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ

В современных условиях, особенностью которых является бурное развитие экономической жизни общества и расцвет деловой активности, деятельность руководителя характеризуется особой сложностью и многоплановостью. Для эффективного выполнения профессиональной деятельности, заключающейся в разработке стратегии развития организации, в построении ее целей и поиска эффективных путей их достижения, личность руководителя должна обладать особым типом, стилем мышления, для которого характерны высокая скорость обработки получаемой информации, высокоразвитые способности к анализу и синтезу, нестандартность принимаемых решений. Этот особый тип мышления называют творческим [1]. Его главной особенностью является хорошо развитое творческое воображение и интуиция, т.е. мыслительная деятельность, осуществляемая как бы «на краю» сознания. Именно творческое воображение позволяет руководителю на

основе жизненного опыта, накопленных знаний и наблюдений мысленно представлять ситуации, поступки и поведение людей. Интуиция же особенно важна в процессе принятия управленческих решений, учитывая то, что они принимаются при дефиците времени, часто недостатке информации и отмене не подлежат [2].

Можно сказать, что руководители – это тот особый по интеллекту, творческому потенциалу социальный слой, к которому по праву можно отнести талантливых профессионалов в области управления. Этот тонкий социальный слой элиты является мощным катализатором поступательного творческого роста нации, и, по мнению Ю. Завальского, достаточно хотя бы 1 % элиты, чтобы обеспечить прогресс нации.

Бертила Торекуля (автор книг о представителях мирового бизнеса) отмечал, что основой для достижения успеха любой организации является личность руководителя, его отношение к своей деятельности: «Успешная компания образуется на основе страсти ее создателя, даже одержимости. Надо стараться всегда подходить к процессу творчески. Отсутствие творческого подхода в компании любого бизнеса приводит к тому, что он перестает развиваться. Проблема большинства компаний – растущая бюрократизация всех процессов. Но, с другой стороны, именно в преодолении каких-либо преград и разрешении проблем заложены возможности для творчества, которое дает новый толчок развитию бизнеса».

Мы считаем, творчеством в данном контексте является поиск нестандартных идей и их решений, новых и оригинальных подходов, разработка и использование собственных приемов и методов, новых форм деятельности.

Творчество в управлении должно опираться на научные знания. Однако наука дает лишь общие положения, подходы, принципы и методы. Одного лишь знания научных положений недостаточно для эффективного управления. Необходимо умение использовать их в конкретной ситуации, учитывая специфические особенности организации, условия и факторы, влияющие на ее функционирование. А такое умение зависит от накопленного мастерства и способностей руководителя [3].

Сформировать у руководителя творческий подход к решению профессиональных задач можно с помощью современных педагогических технологий обучения.

Под педагогическими технологиями понимается «процесс создания адекватной в соответствии с потребностями и возможностями личности и общества теоретически обоснованной учебно-воспитательной системы социализации, личностного и профессионального развития и саморазвития человека в образовательном учреждении, которая, в результате упорядоченных профессиональных действий педагога, при оптимальности ресурсов и усилий всех участников образовательного процесса, гарантировано обеспечивает эффективную реализацию сознательно определенной образовательной цели и возможность оптимального воспроизведения процесса на уровне, отвечающем уровню педагогического мастерства педагога» [4, с.85].

Современные педагогические технологии существенно влияют на процесс обучения и повышают его эффективность, а целью их внедрения является не просто накопление определенного объема знаний и умений у обучающихся, но и постоянное обогащение их опытом творчества и формирование в них творческой личности, способной самореализовываться и быть конкурентоспособной в современных условиях.

Остановимся на некоторых педагогических технологиях, формирующих у руководителя творческий подход к решению профессиональных задач.

В первую очередь необходимо отметить такой специфический вид обучающей технологии для руководителей, как *«управленческий поединок»*. Данная технология была разработана директором Таллиннской школы менеджеров В. Тарасовым.

Управленческий поединок представляет собой игровую технологию, которая позволяет отрабатывать механизмы и приемы управления.

Игра «управленческий поединок»:

- позволяет понять наработанные годами стереотипы поведения, мешающие человеку достигать более высокого профессионального уровня;
- учит сохранять взаимоотношения, не конфликтовать с людьми, уважать и понимать позицию другой стороны;
- развивает умение прогнозировать поведение оппонента;
- приобрести навыки создания собственной технологии подготовки к переговорам, что позволяет чувствовать себя уверенно в сложных ситуациях и др.

Наиболее известными являются такие управленческие поединки, соответствующие какой-либо определенной ситуации, или качеству руководителя, или тому, что он должен знать и уметь делать (например, проведение совещания, делегирование полномочий), как «Игра в менеджера», «Игра в бизнес», «Игра в успех», «Игра в лидера», «Игра в совещание», «Игра в ответственность» и другие.

Среди технологий, направленных на формирование у руководителя творческого подхода к решению профессиональных задач, можно выделить *ролевую и деловую игру*. Особенностью ролевых игр является воссоздание предметного и социального содержания профессиональной деятельности, которая достигается благодаря игровому имитационному моделированию и решению профессионально-ориентированных ситуаций. В подобных игровых ситуациях становится возможным формирование умений ролевого поведения, связанного с выполнением определенных профессиональных обязанностей, а также привитие и воспитание таких моральных качеств, как вежливость, внимательность, дисциплинированность, организованность, толерантность, ответственность и т.д. [5].

Деловая игра является своеобразной формой моделирования реальной профессиональной деятельности, имитацией конкретных ситуаций, направленных на решение административных, производственных и других задач. Именно в процессе деловой игры можно «проиграть» реальную профессионально-производственную ситуацию с включенными специально в ее процесс типовыми ошибками, подвергнув их в дальнейшем многоплановому анализу с целью предотвращения повторения этих ошибок в реальной действительности.

Еще одна технология формирования у руководителей творческого подхода к решению профессиональных задач – это ситуационный метод, известный как *кейс-метод* (case-study method – метод анализа конкретных ситуаций). Анализ конкретных ситуаций с вопросами, что и представляется собой этот метод, дает возможность закрепить теоретические знания и показать, каким образом они используются в управленческой практике.

Данный метод предусматривает индивидуальную работу с кейсами, дискуссии в группах, представление разработанных вариантов решений и их обсуждение.

У метода анализа конкретных ситуаций существуют как достоинства (развитие необходимых способностей, приобретение таких

качеств как самостоятельность, инициативность, умение осуществлять поставленные перед собой цели и т.д.), так и недостатки, а скорее, как утверждают ведущие специалисты – проблемы, связанные с его использованием: недостаточность оборудованности аудиторий, некоторая неадаптация кейсов под нашу ситуацию и, как следствие, отстраненность их от действительности.

Следующим специфическим методом формирования у руководителей творческого подхода к решению профессиональных задач является *тренинг*. Тренинг рассматривает как «средство воздействия, направленное на развитие знаний, социальных установок, умений и опыта в области межличностного общения», «средство развития компетентности в общении», «средство психологического воздействия» [6, с. 9].

Тренинги, проводимые для руководителей, позволяют им получить знания о самом себе, то есть о своих сильных и слабых сторонах; сформировать умения более эффективного использования своего времени; усовершенствовать личностные и деловые качества; привить навыки и умения управления своим поведением для регуляции эмоционального состояния, повышения скорости усвоения и переработки информации, а также повышения стрессоустойчивости в конфликтных ситуациях и др.

На сегодняшний день тренинги разделяют на три группы: тренинги по управлению, взаимодействию и отработке конкретных деловых навыков. Первые две группы помогают выявить и исправить слабые стороны руководителя. Например, тренинговая программа «Стратегическое управление в условиях изменений» позволяет руководителям высшего звена научиться вырабатывать стратегию организации, пути ее достижения. Тренинговые программы для руководителей среднего и низового звена посвящены более частным вопросам: управлению проектами, проблемам найма персонала и его мотивации.

Последняя, третья группа, направлена на развитие деловых качеств у руководителя. Важнейшим из них является чувство личной ответственности за свои действия и принимаемые решения. А.С. Пономарев и Н.К. Чеботарев подчеркивают в связи с этим, что «центральной задачей профессиональной подготовки будущих руководителей в системе высшего образования должно стать не просто воспитание у них ответственности за принятые решения, за результа-

ты и последствия их реализации, но и осознание ими потребности в повышенной ответственности, обусловленной постоянным усложнением содержания и характера управленческой деятельности и условий функционирования организаций» [7, с. 166]. Например, умению планировать время посвящены тренинговые программы по тайм-менеджменту; навыкам проведения телефонных переговоров, принятия делегаций – тренинговые программы по деловому этикету и т.д.; умению преодолевать стрессы и рационально использовать силы – тренинговые программы по стресс-менеджменту и т.д.

Таким образом, на сегодняшний день существует достаточно большое количество педагогических технологий, которые помогут усовершенствовать и развить у руководителя деловые качества, необходимые в профессиональной деятельности; сформировать умения творчески применять накопленный опыт, знания и интуицию на практике; в каждой конкретной ситуации правильно выбирать свой стиль и гибко менять его при необходимости и др. Главное в данной ситуации – понимание и осознание руководителем необходимости непрерывного саморазвития и самосовершенствования на протяжении всей профессиональной деятельности.

Список литературы: 1. Кнорринг В.И. Искусство управления: Учебник. – М.: Издательство БЕК, 1997. – 288 с. 2. Урбанович А.А. «Практическая психология» – Минск: Харвест 2003. 3. Кнорринг В.И. Теория, практика и искусство управления – Москва: Норма, 2001. 4. Сисоєва С.О. Педагогічні технології творчого розвитку особистості: проблеми і суперечності // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Творча особистість у системі неперервної професійної освіти». – Харків: ХДПУ. – 2000. – С. 84–90. 5. Пугачев В.П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом: Учебник для студентов вузов. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 285 с. 6. Петровская Л.А. Теоретические и методические вопросы социально-психологического тренинга. – М., 1982. – 208 с. 7. Пономарьов О.С., Чеботарьов М.К. Відповідальність в системі професійної компетентності фахівця. – Харків: Підручник НТУ «ХП», 2012. – 220 с.

ИГРОВЫЕ ФОРМЫ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

«Игра для ребенка – естественная потребность», – утверждал В. Н. Сорока-Росинский, руководитель школы им. Достоевского в Ленинграде 1930-х годов. Думаю, что с этим высказыванием трудно не согласиться. Дидактические достоинства игровой методики обучения очевидны. Во время игры дети действуют свободно, раскованно, не боятся ошибки. Их интересует не результат, а сам процесс игры. Участие в игре снижает психологическое напряжение, испытываемое ребенком в процессе учебной деятельности. В игре школьник ощущает равноправие с другими участниками игры, в том числе с учителем. Ученик получает право на свое мнение, оригинальное, даже парадоксальное решение, отстаивание своей точки зрения. Таким образом в игре реализуется один из главных принципов педагогики сотрудничества.

Игра – это форма познания мира. Благодаря активной и раскрепощенной мыслительной и речевой деятельности у ребенка вырабатываются такие качества личности, как самостоятельность мышления и творческая инициатива. Общение в диалоге-игре максимально приближено к реальным, естественным речевым ситуациям, а это способствует формированию навыков спонтанной устной речи.

«Соедините Духовность и Игру, а проще – учебу и интерес, вот и выход на все проблемы и из всех проблем, какие давно и мучительно волнуют школу», – писал известнейший педагог Е.Н. Ильин. Попробуем соединить изучение русского языка с лингвистическими играми, дабы решить хотя бы часть проблем, беспокоящих учителей-словесников.

В отличие от детской игры, для учебной игры очень важен результат. Но ожидаемый результат и решаемые дидактические задачи не должны быть очевидны ученикам. Пусть для них игра остается игрой, приятной паузой во время урока, способом переключиться на другой вид деятельности. А учитель, устанавливая правила игры, будет оценивать не только процесс, но и результат, сравнивая его с ожидаемым.

1. Игра со словом.

Наиболее распространенная и простая форма игры – это **игра со словом**. Такие игры решают, как правило, предметные задачи: развитие орфографической зоркости, расширение словарного запаса, закрепление грамматических категорий. Эти игры занимают 5–7 минут и могут проводиться в любое время урока. Если их использовать в качестве «речевой разминки», то с них можно начинать практически каждый урок.

Очень популярной остается у ребят всех возрастов игра на **составление слов из букв, входящих в данное слово**. В качестве исходного обычно выбирается орфографически трудное слово: *предприниматель, корреспонденция, коммуникация, растительность, приманивание, превосходство* и т.п. За одну минуту надо составить из букв, входящих в конкретное слово, как можно больше существительных в начальной форме.

Иногда целесообразно предложить другое задание. Например, из слова *предприниматель* можно составить более 30 глаголов в форме инфинитива. Можно предложить дополнительное задание: обозначить в образованных словах орфограммы или морфемы.

Во время проверки ученики по очереди называют составленные слова. Побеждает тот, кто последним называет слово, при этом надо быть очень внимательным, так как ученик, повторивший уже названное слово, выбывает из игры. Можно поощрять за составление наиболее длинных слов.

Заметим, что даже короткие слова дают интересные варианты. Так, семиклассники из слова *винегрет* составили почти 20 слов (*ветер, тигр, нерв, негр, тир, гнев, венгр, винт, веер, тире, трение, рвение, ринг, ген, ре, ер, тени, регент, неврит*).

Эта игра помогает запомнить облик слова, развивает внимание к написанию слов, что в конечном итоге способствует развитию орфографической зоркости.

Похоже проводится игра «**Кто больше?**». Учащимся надо подобрать как можно больше определений к существительному (яблоко, мяч, голос, глаза, работа и т.п.). Ко многим существительным можно подобрать десятки (!) определений. (См.: Горбачевич К.С. Словарь эпитетов русского языка. СПб., 2001.) Школьники обычно называют 20–30 слов. Побеждает тот, кто последним предложит определение. Повторяться

нельзя, что быстро уменьшает количество играющих до 4–5 самых внимательных учеников.

По этому же принципу можно предлагать другие задания. Например, назвать действия одушевленного предмета (ворона летает, прыгает, каркает, клюет, дерется и т.п.), назвать предметы, обладающие этим признаком (горячий – чай, металл, сердце и т.п.). Подобные игры не только расширяют лексический запас, активизируют память, тренируют быстроту реакции, но и способствуют освоению такой нормы языка, как лексическая сочетаемость. Некоторые задания могут предварять подготовку к сочинению.

Давно известна и широко используется на уроках русского языка игра **«Третье (четвертое) лишнее»**. Основами для объединения слов в группы могут стать морфемный состав, морфологические признаки, лексическое значение, особенности написания и прочее. Приведем примеры.

Найдите «третье лишнее».

1. Неизменный, утренний, доменный.
2. Резонный, сезонный, сенсационный.
3. Соловьиный, синий, воробьиный.

Это задание требует внимания к морфемному составу. «Лишними» будут слова утренний (суффикс **-енн-**, в остальных словах **-н-**), сенсационный (суффикс **-онн-**, в остальных словах **-н-**), синий (нет суффикса **-ин-**, как в других словах ряда).

Найдите «четвертое лишнее».

1. Любить, бить, давить, рубить.
2. Синеть, чернеть, петь, звенеть.

«Лишними» являются глаголы бить (относится к I спряжению) и звенеть (относится ко II спряжению).

Найдите «третье лишнее».

1. Горе, нагорный, горевать.
2. Переносить, переносица, носовой.

Здесь исключаются слова нагорный, переносить, т.к. их корни имеют другое значение.

«Определи слово»

Эту игру можно проводить в начале урока. Ученик загадывает слово и указывает его отличительные признаки (побеждает тот, кто первым его отгадает). Желательно загадывать слова-термины или слова, имеющие интересные морфемные или морфологические при-

знаки. Задание-загадку лучше готовить дома, тогда на уроке можно успеть отгадать 2–3 слова. Например, ученик загадал слово склонение и называет такие признаки: корень тот же, что в слове *уклониться*, приставка та же, что в слове *сделать*, суффикс тот же, что в слове *обращение*, окончание существительного им. п., ср. р., ед. ч., а целое – грамматический термин.

Это задание требует умения быстро членить слово на морфемы и составлять из морфем слова, побуждает к самостоятельному поиску интересных слов. Эту игру можно проводить и среди команд на внеклассных занятиях по предмету.

2. Развитие творческих способностей учащихся.

Теперь рассмотрим группу игр, направленных на развитие в первую очередь творческих способностей. Такие игры можно проводить на уроках развития речи.

Ассоциации

Учитель называет слово, а ученики по очереди продолжают ряд слов, называя свои ассоциации к последнему названному слову. Игра проходит в быстром темпе. Можно разделить учеников на 2 группы по 10–15 человек и каждой группе предложить свое слово (в противном случае через 15–20 слов теряется всякая связь с исходным словом). Названные слова можно записать на доске, после чего предложить составить текст, используя все записанные слова, и самостоятельно его озаглавить. Критериями оценивания наряду с общепринятыми будут оригинальность текста, уместное использование всех слов, точность заглавия. Победителей выбирают сами ученики. Можно выбрать жюри, а можно предложить голосовать всему классу. И в том, и в другом случае дети обычно демонстрируют непредвзятость, принципиальность, строгость в оценивании. А у учителя всегда остается право дополнительно поощрять интересные работы.

Можно использовать для работы только первое и последнее названное слово – составить с ними предложение. Как правило, они почти не связаны друг с другом по смыслу, но вариант включения двух любых слов в одно предложение всегда находится.

Творческая разминка

Учитель называет 2–3 слова, ученики составляют предложение. Чем необычнее слова, тем лучше. Учитель может не бояться любых сочетаний, т.к. у него есть маленький «секрет». Можно ли составить хорошее предложение из слов *Мадонна, колонна, ванна*? Конечно! Вот оно: Учитель написал на доске слова: *Мадонна, колонна, ванна* – и попросил обозначить орфограмму. Безусловно, этот прием не используешь дважды, но в самой трудной ситуации он обязательно поможет.

Загадки

Задание потруднее связано с придумыванием загадок, отгадками которых будут названные учителем слова. Это могут быть слова-исключения, например, *брошюра, жюри, парашют или росток, ростовщик, равнина, пловец* и т.д. Предлагать необходимо несколько слов, тогда сохраняется элемент отгадывания. Не обязательно требовать стихотворную форму, хотя поощрять ее, конечно же, надо. Загадки лучше придумывать прямо на уроке, а не дома, чтобы развивать самостоятельность мышления, исключить заимствования. При этих условиях возможно конкурсное оценивание.

Следует обращать особое внимание на использование в загадках сравнений, метафор, эпитетов и других изобразительных средств языка. Наиболее удачные загадки можно проанализировать. Все это способствует развитию воображения, осознанному выбору образных средств языка, закрепляет полученные знания об изобразительно-выразительных средствах языка, а также помогает запомнить определенную группу слов, работа над которой проводилась на уроке. Не будем забывать, что образное представление о явлении – лучший способ его запомнить.

Лингвистические сказки

Сочинение сказки в 5–7-х классах – прекрасный прием закрепления собственно предметных знаний. В этом возрасте ученики охотно сочиняют волшебные сказки, владеют необходимыми умения-

ми характеристики сказочного персонажа, создания зачина и концовки и т.п., поэтому теперь задачу можно усложнить. При написании лингвистической сказки необходимо: 1) максимально представлять в тексте изучаемый лексический, морфемный, морфологический материал (в зависимости от изучаемой темы и конкретного задания); 2) придумать для персонажей такие действия, при описании которых проявятся лингвистические признаки слов и других единиц языка.

Такие задания целесообразно давать в конце изучения того или иного раздела, тогда у учащихся появится больше возможностей для выбора героев, ситуаций, а сказки вполне могут стать итоговой зачетной работой. При этом сами ребята будут стремиться к разнообразию. Одна сказка начнется словами *За тридевять земель, в царстве Грамматики, жили-были славные племена Приставок и Суффиксов...*, другая – словами *Давным-давно в сказочной стране Фонетике правил строгий, но справедливый царь Ударение...*, а третья начнется так: *В городе Лексикологии все слова жили на своих улицах и очень любили ходить друг к другу в гости...*

Желательно попросить учеников написать сказку на отдельных листочках, а не в тетради и оформить ее иллюстрациями. Тогда в классе можно провести выставку лучших (или всех) работ, чтобы ученики могли прочитать работы друг друга, обсудить их, оценить достоинства сочинений одноклассников.

Кроссворды

Составление кроссвордов может играть роль итогового задания. Современные дети достаточно искушенны в их разгадывании. Хорошо, если есть возможность разгадывать лингвистические кроссворды и ученики имеют представление о типах заданий в таких кроссвордах.

Составление кроссворда требует отбора слов в соответствии с изучаемой темой и с учетом их расположения в сетке (не менее 20–30 слов) и умения «зашифровать» слово. Выполняя такую работу, ученики должны обращаться к учебнику, справочнику, чтобы набрать необходимое количество терминов, уточнить определение понятия. В качестве контроля за тем, как составлен кроссворд, можно использовать взаимопроверку: в начале урока ребята меняются составленными дома кроссвордами и вписывают карандашом свои ответы.

Ролевые игры

В чем специфика ролевой игры? Во-первых, выбирается и характеризуется речевая ситуация, в рамках которой будет проходить игра; во-вторых, определяются роли для участников игры; в-третьих, определяются цели для каждого участника игры

и коллектива в целом; наконец, сохраняется соревновательный характер действия.

Ролевая игра – современный метод обучения умению общаться. Он активно применяется на уроках иностранного языка, риторики. Ролевые игры помогают вырабатывать свою линию речевого поведения,

совершенствовать приемы речевого взаимодействия с партнерами, формируют быстроту реакции, способствуют освоению речевых моделей. На уроках русского языка ко всем названным особенностям добавляется задача постижения знаний по предмету.

Не секрет, что овладение нормами современного литературного языка – одна из сложнейших задач преподавания. Только обязательное и активное включение языковых единиц в речь обеспечивает запоминание и автоматическое их использование. Следовательно, хорошо бы создавать такие речевые ситуации на уроке, чтобы возникала необходимость многократно проговаривать изучаемые слова.

Магазин

При изучении существительных нельзя обойти вниманием такую морфологическую трудность, как варианты окончаний формы родительного падежа множественного числа (*носков, сапог, чулок, апельсинов, мандаринов, помидоров и т.д.*). Предлагаем ученикам поиграть в магазин. Это игра-диалог, где один – продавец, другой – покупатель.

Задача – использовать как можно больше слов данной группы. На подготовительном этапе диалоги проговариваются в парах. В игре участвуют 3–4 пары. Жюри отмечает, сколько трудных слов прозвучало в диалоге, не были ли допущены ошибки. Побеждает пара, использовавшая верно

большее количество слов, при этом оцениваются и учитываются организация диалога и соблюдение правил речевого этикета.

Урок-конференция

Такая форма работы требует большой предварительной подготовки, зато изменение внешних условий влечет за собой изменение позиции ученика по отношению к происходящему. К уроку-конференции учащиеся более тщательно готовятся, активно используют дополнительную литературу, осваивают жанр доклада, а во время урока внимательно слушают друг друга, задают вопросы, пытаются на них аргументированно ответить, записывают тезисы докладов в тетрадь.

Предлагаю провести урок-конференцию на тему «Основные нормы русского литературного языка» в 7-м классе по итогам изучения морфологии. В качестве домашнего задания ученики готовят сообщения по следующим темам (на подготовку необходимо не менее недели).

1. Какие морфологические нормы нашли отражение в учебнике русского языка (1-й ученик – по материалу 6-го класса; 2-й – по материалу 7-го класса.)

2. Колебания в роде у несклоняемых существительных.

3. Определение рода у несклоняемых существительных.

4. Склонение собственных существительных.

5. Варианты падежных окончаний существительных мужского рода в форме род. п. ед. ч. (типа много народа – много народу, чашка чая – чашка чаю), в форме предл. п. ед. ч. (типа в отпуске – в отпуску), в форме им. п. мн. ч. (типа инспекторы – инспектора).

6. Образование краткой формы от прилагательных на -енный.

7. Употребление собирательных числительных.

8. Особенности склонения числительных.

9. Образование форм повелительного наклонения.

10. Употребление предлогов.

11. Изменение орфоэпических норм языка.

12. Современные орфоэпические нормы.

13. Колебания в ударении.

14. Орфографические нормы. Принципы русской орфографии.

15. Основные пунктуационные нормы.

16. Употребление нейтральной и стилистически окрашенной лексики.

17. Употребление фразеологизмов.

18. Употребление паронимов.

Темы сообщений распределяет учитель в зависимости от индивидуальных особенностей учеников, уровня их подготовки. Ученикам рекомендуется литература.

Урок-конференция состоит из следующих частей:

1. Вступительное слово учителя: что такое норма, какие бывают нормы языка, о каких пойдет речь на этом уроке-конференции.

2. Сообщения учащихся. Вопросы к выступающим.

3. Подведение итогов.

– *С какими нормами русского литературного языка вы знакомы?*

– *Для чего существуют нормы? Нужно ли их соблюдать?*

– *Где можно узнать о нормах языка?*

Урок-конференция занимает 2 учебных часа, поэтому необходимы сдвоенные уроки.

Будет ли такая форма работы интересна всем ученикам? Не окажется ли, что этап подготовки слишком сложен? На эти вопросы нельзя ответить однозначно. Думается, что в каждом конкретном случае учитель определит целесообразность использования тех или иных форм и выберет для себя оптимальный вариант. Главное – не бояться нового.

Анализируя результаты теоретических исследований литературы, передового опыта педагогов новаторов, современных педагогов, психологов по проблеме повышения интереса к русскому языку, можно сделать вывод о том, что игра имела огромное значение в обучении все времена, начиная с древности. Педагогов всех времен волновала проблема развития психических и познавательных процессов у школьников, стимулирования их деятельности, в чем большое предпочтение отдавали именно дидактической игре. Игра не потеряла своей значимости и в современном обучении детей, она постоянно изменяется, обновляется и совершенствуется. Применение игры в обучении благотворно влияет на качество усвоения учебного материала, за счет повышения интереса к предмету. А интерес, в свою очередь, прекрасно стимулирует деятельность школьников и является одним из главных мотивов учения.

Игра позволяет воспитывать желание и умение учиться, создает такой эмоциональный фон урока, который помогает детям лучше и глубже усвоить содержание материала. Игра позволяет создать рабочую, развивающую атмосферу как личностные качества школьника, например:

взаимопомощь, взаимовыручка, поддержка, чувство товарищества, – так и психические процессы, такие как: память, мышление, внимание, речь, воображение. Большую помощь игра оказывает в сплочении коллектива через работу в группах и взаимную поддержку. На уроке школьники играют с большим удовольствием и радостью, они не чувствуют усталости, не замечают, как проходит время, они увлечены.

Игра – это незаменимый инструмент в развитии личности школьника, с помощью которого можно повысить интерес к русскому языку и сделать этот предмет более «живым» и увлекательным.

*Марченко О. О., Ігнатюк О. А.
НТУ «ХПІ»*

МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО ІМІДЖУ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ

Актуальність та доцільність дослідження. Сучасний науково-технічний прогрес різко підвищив роль інженерно-технічних працівників. В даний час для задоволення потреб найбільш механізованих і автоматизованих галузей виробництва потрібно більше 60 % фахівців з середньою та вищою освітою. Науково-технічний прогрес збільшує роль інженерних кадрів, підвищує вимоги до них. Робота інженера стає все більш відповідальною, напруженою, складною за своїм змістом [1].

У сучасному розумінні інженер – це спеціаліст, який, спираючись на теоретичні знання, професійні навички, ділові якості, забезпечує на основі аналізу, розрахунків та інших методів створення, перетворення або підтримання в праці здатному стані технічних, технологічних та інших систем з заданими параметрами їх функціонування.

В свою чергу, інженер-механік працює на промислових підприємствах, в сільськогосподарських виробництвах, в проектних, конструкторських і наукових організаціях. Він проектує, конструює і експлуатує механічне обладнання, машини, пристрої та апарати, автоматичні лінії, засоби і системи комплексної механізації і автоматизації виробництва. Інженер-механік в процесі своєї роботи організовує і проводить

їх монтаж, наладку, випробування, обслуговування, аналізує умови і режим роботи. Він також розробляє, планує і організовує технологічні процеси, вибираючи оптимальні умови їх проведення, управляє ними із застосуванням засобів автоматизації.

Інженеру-механіку властиві такі види виробничої діяльності: виробничо-технологічна; організаційно-технологічна; проектна; дослідницька. Спеціаліст повинен вміти: самостійно приймати управлінські рішення; планувати і організовувати технологічні процеси і ремонту; реконструювати і проектувати підприємства, цехи і ділянки, розробляти і впроваджувати нові технологічні процеси, устаткування і оснащення; розробляти і вести технічну документацію, підвищувати кваліфікацію персоналу; розраховувати економічну ефективність застосування нової техніки, технологій; застосовувати комп'ютерні технології; розробляти заходи з охорони праці і захисту навколишнього середовища [2].

Якісне виконання своїх прямих обов'язків багато в чому залежить від іміджу і стану здоров'я. Імідж, будучи засобом категоризації іншої людини, виступає еталоном, мірою оцінювання індивідом особистості. Внаслідок цього імідж є носієм соціальних установок і тому виконує регулятивну функцію, надаючи вплив на думки і вчинки оточуючих.

Формування іміджу співробітника організації пов'язано як з об'єктивними факторами (особистісні якості, поведінка, результати діяльності), так і з суб'єктивними (особливості індивідуального сприйняття). Імідж ділової людини та ділові взаємини є важливими показниками соціально-психологічного клімату колективу і безпосередньо взаємозалежні один з одним [3].

При виборі професії, головним чином, керуються такими основними принципами: моральне задоволення власною працею; матеріальна складова; вплив роботи на здоров'я; часовий режим праці; кар'єра, перспективи, колектив тощо – все залежить від конкретних життєвих обставин. Дуже важливо, щоб вплив щоденної праці не відбивався негативно на здоров'я людини, не ставив на чільне місце заробітну плату, відсуваючи на останнє місце вплив професії на здоров'я, виражене деколи в розладах або хворобах, що виявляються через роки [4].

Вирішення цих проблем можливе за умови оновлення змісту освіти з урахуванням досягнень науки, новітніх педагогічних технологій та передового досвіду викладання дисциплін. Тому актуа-

льним питанням сьогодні є розробка й обґрунтування форм, методів формування професійно-особистісного іміджу у майбутніх інженерів-механіків у процесі фахової підготовки, осмислення й виявлення педагогічних умов, чинників професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця інженерного профілю у вищому технічному навчальному закладі.

Аналіз досліджень й публікацій. Різні аспекти досліджуваної проблеми знайшли своє відображення у класичній спадщині (Платон, Аристотель, Я. Коменський, Дж. Локк) та набувають особливої актуальності і розробляються у багатьох напрямках на сучасному етапі розбудови освіти: методологічні засади професійної підготовки фахівця (О. Бодальов, Г. Васянович, В. Вілков, Г. Дмитренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кудін, В. Луговий, Л. Савенкова, О. Салтовський, П. Саух, Г. Фокін, Л. Хомич).

Велика кількість робіт розглядають проблему іміджу суб'єктів влади, його характеристики, зміст, аспекти прояву. Це роботи таких авторів як Є. Єгорова-Гантман, Е.Б. Абашкіна, Р.Ф. Фурі, Р.Ф. Ромашкіна, Г.Г. Почепцов, С.Є. Ананьєва, Т.Е. Грінберг, Є.І. Манякіна, В.М. Шепель, А.Н. Жмиріков та ін. Виділяється ряд досліджень, в яких розглядаються процеси, техніка, методики і механізми формування іміджу. Значний вклад у розробку цієї проблематики внесли такі автори як О.А. Феофанов, П.С. Гуревич, А.Ю. Панасюк, В.М. Шепель, Р.Ф. Ромашкіна, Р.Ф. Фурі, І.М. Гомерів, Ю.Д. Красовський та ін., природа іміджу, його структура, значення і прояви (В. Андрущенко, Н. Арутюнова, І. Гобозов, П. Гуревич, О. Добрович, Є. Ільїн, В. Королько, С. Крапивенський, Ф. Кузін, Ю. Палеха, Г. Почепцов, С. Рябов, Л. Синельникова, В. Шепель); професійний імідж (В. Ісаченко, С. Сисоєва, А. Чигиринських); соціально-психологічні аспекти іміджу сучасного керівника (Т. Скрипаченко). У працях зарубіжних авторів (П. Берд, Л. Браун, Г. Брум, М. Вудкок, Ф. Джефкінс, С. Катліп, Р. Полборн, Е. Семпсон, М. Спіллейн, Д. Френсіс, А. Центер) розглянуто проблеми створення іміджу та піару.

В процесі виконання роботи використовувалися також праці цілого ряду вчених в галузі фізичного виховання та професійно-прикладної фізичної підготовки: С.А. Полієвського, В.А. Кабачкова, В.І. Ильїничева, В.П. Краснова, В.Г. Лапко, Г.Н. Макарова, Ю.В. Полухіна, В.І. Філінкова, С.В. Халайджі, Г.А. Ямалетдіновой та ін.

Незважаючи на посилену увагу науковців до проблеми формування професійно-особистісного іміджу та здорового образу життя, вона не стала предметом окремого дослідження для інженерів-механіків.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття змісту фізичного виховання та здорового образу життя як важливого чинника формування професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків.

Завданнями вважаємо, по-перше, визначення структури проведення занять з фізичного виховання та засобів, які сприяли б розвитку професійно-особистісного іміджу та попередженню професійних захворювань майбутніх інженерів-механіків і, по-друге, добір методів навчання розвитку професійно-особистісного іміджу студентів та їх активності.

Виклад основного матеріалу. Робота над формуванням іміджу потрібна не лише політикам, шоу-бізнесменам, крупним керівникам, публічним і відомим людям. Імідж необхідний кожному індивідууму.

Імідж, будучи надзвичайно складним, багаторівневим феноменом, визначається доступними сприйняттям якостями і характеристиками особистості, які формуються під впливом складного комплексу чинників (об'єктивно існуючих умов [5]).

Виконаний аналіз літератури дозволив нам виділити в найзагальнішому вигляді 2 групи факторів, які впливають на формування іміджу: зовнішні (природно-природні, економічні, соціальні тощо), і внутрішні (індивідуально-особистісні). На різних етапах цього процесу дія різних факторів неоднакова; між різними факторами не завжди можливо виділити границю; чинники не виступають автономно, можуть «накладатися» один на одного, суперечити один одному або доповнювати один одного, надаючи різний засилою і якістю вплив.

Також можна додати, що фактори можуть бути стабільними (природні), фактори, що модифікуються (засоби масової інформації та ін.), більш, або менш консервативними (сім'я, освіта), динамічними (мода). Деякі з факторів можуть змінювати свої значення (наприклад, вільний час, дозвілля, настрої тощо) [5].

В межах нашого дослідження, ми розглядали біологічні чинники, які визначають індивідуальні властивості людини, і формування фізичної та тілесної культури, яка включає в себе власне фізичну (рухову) культуру, тілесну культуру і культуру фізичного здоров'я. Ці фактори взаємопов'язані між собою і неминуче впливають на імідж.

Під біологічним фактором йдеться про морфологічні і функціональні особливості організму, що склалися на основі спадковості. До вроджених особливостей певною мірою відноситься стан здоров'я, від якого залежить успішність не тільки фізичного, а й психічного, особистісного розвитку людини, а значить і його імідж. Завдяки фактору спадковості передаються основні біологічні ознаки людини, визначаються його анатомічна і фізіологічна будова. Фізична індивідуальність (зріст, структура тіла, розташування центру тяжіння, рівень м'язової напруги, дихання та ін.) значною мірою визначають не тільки зовнішній імідж. Зі структурою тіла пов'язують психічні особливості людини (темперамент та характер).

В останні двадцять років в науці затверджується основоположна ідея про те, що «культура єдина, а людина в культурі цілісна» (І.М. Биховська, Н.Н. Візітей та ін.). Сучасні дослідження (Б.Г. Акчурін, Л.І. Лубишева, Ф.Д. Мухамітянов, Ю.М. Ніколаєв, В.І. Столяров та ін.), де фізична культура розуміється як частина загальної культури, дозволяють оцінити її значення для всіх видів діяльності людини, в тому числі, створення іміджу (включаючи розвиток самої здатності створювати його). Фізична культура впливає на формування тих компонентів іміджу, які визначаються характеристиками, що відносяться до фізичної індивідуальності, що створюють зовнішній, видимий («фізичний») портрет. Разом з тим, фізична культура впливає на імідж не тільки прямо (через характеристики фізичної індивідуальності), але і опосередковано (через характеристики визначають якість життя тощо) [5].

Гармонізація фізкультурної діяльності передбачає одночасне вирішення завдань як фізичного вдосконалення, так і духовного розвитку студентів, їх професійного становлення, а також відбір і класифікацію тих засобів фізичної культури, які більш ефективно сприяють цьому. Для підвищення якості необхідною є розробка і експериментальна перевірка моделі технології фізичної підготовки, з визначенням етапів, мети, завдань, форм і методів, а саме головне, моделі, в якій буде зроблено акцент на пряму розвитку особистісно-фізичного потенціалу [6].

Фізична культура, як одна з найбільш доцільних форм існування людини виражається в прагненні її до збереження здоров'я, фізичної, психологічної та соціальної адаптації, саморозвитку та самовдосконалення. Фізична культура, володіє великим енергетичним потенціалом і гармонізуючим ефектом по відношенню до біологічних, соціальних і

духовних сфер життя людини. Фізична культура є одним з активних, найважливіших, реально діючих факторів, не тільки визначають імідж, але і здатних збалансувати різні його рівні (зовнішній і внутрішній) і окремі компоненти (індивідуально-фізичний, соціально-психологічний тощо).

Фізичне благополуччя – це основа здоров'я людини, яке є засобом гармонійного розвитку особистості і критерієм хорошого іміджу [1]. Найважливішим завданням фізичного виховання є формування потреби в руховій активності, стійкої потреби, прагнення до здоров'я через духовне і фізичне вдосконалення.

В процесі рухового розвитку студент набуває досвід комфортного тілесного відчуття, а також розвиває здатність знаходити індивідуальний, доцільний, ефективний, а також виразний і ефектний темп, ритм, спосіб руху.

Сучасні дослідження свідчать, що близько 40 % студентів мають недостатній рівень розвитку рухових здібностей (нижчесереднього). Результатом недостатнього формування рухових навичок є, наприклад, проблеми «помилки» при поводженні з предметами, «ніяковості» в поведінці, що робить негативний вплив на імідж в цілому. Тілесно-руховий розвиток студента відіграє велику роль не тільки в процесі його біологічного розвитку, а й формування різноманіття форм соціальної поведінки [5]. Перш за все, це пов'язано з тим, що правильний фізичний розвиток сприятливо впливає на психофізичний, психологічний, емоційний розвиток, формування експресивних навичок, що багато в чому визначає поведінкові моделі і створює можливості для успішного розвитку соціальних контактів.

Як показують результати анкетування, професія інженера-механіка передбачає переважно фізичну працю. Механік повинен мати хорошу фізичну підготовку, високу силову витривалість і міцне здоров'я.

Як студенти оцінювали цей критерій:

- 61 % – переважно фізична праця;
- 32 % – переважно розумова праця;
- 7 % – винятково фізична праця;
- 0 % – винятково розумова праця.

Ефективність роботи інженера залежить від його індивідуальної здатності до продуктивної розумової і фізичної роботи, ступеня витривалості і працездатності його організму, низький рівень якої приз-

водить до швидкої стомлюваності людини, великої кількості помилок, зниження його творчої активності.

Важливе значення для успішної виробничої діяльності інженера має хороший стан серцево-судинної системи. Неодноразово доведено, що специфіка роботи інженера особливо часто призводить до захворювань. Хвороби системи кровообігу у інженерів по числу випадків (13,5%) займають, за літературними даними, третє місце в загальній структурі захворювань з тим часовою втратою працездатності та друге місце за кількістю втрачених робочих днів (12,5 %).

Професійна діяльність інженера вимагає від нього володіння цілим рядом фізичних якостей. Йому необхідні: вміння дозувати невеликі за величиною силові напруги при використанні різних ручних і ножних органів управління. Кількість рухів, які виконуються протягом робочого дня, досягає декількох тисяч. Тому відсутність здатності відчувати і строго дозувати невеликі силові навантаження веде до великої втрати енергії, швидкого перевантаження, перенапруження нервово-м'язового апарату, який нерідко призводить до різних захворювань м'язів та опорно-рухової системи.

Робота інженерів часто характеризується тривалим вимушеним перебуванням в сидячому або стоячому положеннях (під час проектних робіт, операторської діяльності). Така обмежена рухлива активність погіршує професійну працездатність, призводить до великої кількості помилок, надає негативні кумулятивні дії на життєво важливі функції і системи організму. Спеціальні експерименти показали, що продуктивність розумової діяльності в умовах обмеженої рухливості вже на другий день знижується майже в два рази, різко погіршується також концентрація уваги, збільшується загальний час, необхідний для виконання розумових операцій [1].

Здоров'я людини впливає не тільки на його самопочуття, працездатність, а й на його зовнішній вигляд, його настрій. Не можна забувати і про силу впливу краси. Важливе значення має навчання особовому ортобіозу, тобто вмінню насамперед підтримки здоров'я: фізичного, психічного і морального. У здорової і життєрадісної людини завжди більше шансів мати імідж привабливої особи, випромінюючої чарівність і доброзичливість [7].

Респонденти погодилися з думкою, що тілесна краса і міцне здоров'я невід'ємні складові іміджу: 73 % вважають цей фактор значимим

у формуванні іміджу, 19 % – незначимим, інші 8 % вважають, що краса та здоров'я ніяк не впливають на імідж.

На думку психологів 55 % вражень, які ми справляємо, визначається тим, що оточуючі бачать (колір шкіри, волосся, зовнішність, міміка, жести, обличчя); 38 % – це те, що чують оточуючі (тон і тембр голосу, темп мовлення, манера розмови); 7 % – це слова, які ми говоримо [7].

На базі кафедри фізичного виховання НТУ «ХПІ» були розроблені і застосовані моделі тренувальних занять, розроблений комплекс вправ на різні групи м'язів, спрямовані на всебічний розвиток якостей майбутніх інженерів – механіків, пропорційний розвиток частин тіла і зміцнення здоров'я.

Суворе регулювання фізичних навантажень і чергування їх з відпочинком забезпечує спрямований вплив фізичних вправ на функціональну активність органів і структур організму студентів.

Регулювання параметрів навантаження на заняттях досягається різноманітними способами і методичними прийомами. Найбільш ефективними і доступними прийомами є: *по-перше*, зміна кількості повторень однієї і тієї ж вправи; *по-друге*, зміна сумарної кількості вправ; *по-третє*, зміна швидкості виконання однієї і тієї ж вправи; *по-четверте*, збільшення або зменшення амплітуди рухів; *по-п'яте*, виконання вправ в ускладнених або полегшених умовах (наприклад, біг в гору або біг по доріжці стадіону чи біг по тирсовій доріжці); *по-шосте*, зміна довжини дистанцій; збільшення або зменшення часу (інтервалів) і характеру відпочинку між виконанням вправ.

У структурі занять виділяють три функціонально пов'язані складові частини: *підготовчу, основну, заключну*.

У *зміст підготовчої частини* входять: 1) початкова організація (шикування, повідомлення завдань заняття, стройові вправи, вправи на увагу); 2) різні варіанти ходьби, бігу; 3) загально розвиваючі і підготовчі вправи (виконувані на місці, в русі, без предметів, з предметами).

При виконанні загально розвиваючих вправ застосовуються різноманітні способи їх проведення: виконання вправ в парах; виконання вправ з предметами (гімнастичними палицями, скакалками, набивним м'ячами, нагімнастичній стінці); виконання вправ у русі.

До *змісту основної частини заняття* входить: 1) вивчення нових рухових дій; 2) закріплення і вдосконалення раніше засвоєних рухових

умінь і навичок загально освітнього, прикладного і спортивного характеру; 3) розвиток фізичних якостей; 4) виховання моральних, інтелектуальних і волевих якостей; 5) формування спеціальних знань.

Нижче представлений приклад розроблених нами комплексів, який входить в основну частину одного з навчально-тренувальних занять.

Дане тренування виконується використовуючи тільки власну вагу. Даний комплекс вправ можна виконувати як несвіжому повітрі, так і в закритому приміщенні. Обов'язковою умовою проведення заняття є рівна поверхня покриття.

Силовий комплекс складається з вправ, переважно спрямованих на розвиток швидко-силових якостей, розвиток сили ніг, також включає вправи на рівно вагу і координацію (що позитивно впливає на відновлення і підтримує оптимальний емоційний фон заняття за рахунок різноманітності).

Рекомендується застосовувати даний комплекс в запропонованому варіанті послідовності вправ. Тривалість виконання комплексу – 45–60 хвилин (4 блоки по 4 вправи – 16 вправ). Рекомендований час відпочинку між вправами – 15–20 секунд, між блоками – 3–5 хвилин або ж 200 м ходьби звичайним кроком. В описі вправ даного комплексу після назв й вправи вказано рекомендовану кількість повторень (але можливий варіант з визначенням кількості повторень в індивідуальному порядку), техніка виконання.

Блок № 1

1. «Жабка» – 10 стрибків (стрибки в довжину з вихідного положення (в.п.) «упор присівши», мінімальна зупинка при кожному стрибку);

2. Вправа бар'єри стана поштовхову ногу – 15 раз/нога (піднімання з ігнутої в колінному суглобі ноги перед собою; те ж саме, але в сторону, друга нога пряма, виконую м'які відскоки на стопі);

3. Загрібання в розніжці – 10 кроків/нога (у в.п. випад однією ногою вперед, виконувати загрібаючи рухи ногою, що стоїть в переді, з просуванням вперед);

4. Вправа бар'єр стана махову ногу – 15 раз/нога (складання ноги зі згинанням в колінному суглобі і дотиком п'ятою ягодиці з подальшим вихльостом вперед до випрямлення і опускання вниз загрібаючи рухом, друга нога пряма, виконує м'які відскоки на стопі).

Блок № 2

1. «Ковзаняр» – 10 стрибків/нога (з в.п. високого старту з опорою на руки і одну ногу, стрибок вперед; плечі і голову вгору не піднімати, руки зберігають в.п.);

2. Нахили з махом ногою – 30 кроків (почергові нахили до крокуючою ноги, при цьому інша нога виконує мах в гору; після кожного нахилу повністю випрямитися);

3. «Атом» – 10 разів (з в.п. «упор присівши» стрибком зайняти положення «упор лежачи», потім стрибком в.п. і «Жабка» (огляд. Блок № 1, вправа 1);

4. Підтягування коліна – 20 кроків (підтягування руками ноги, зігнутої в колінному суглобі).

Блок № 3

1. «Глибокий низький старт» – 10 стрибків/нога (з в.п. низького старту з опорою на руки і одну ногу, стрибок вперед; плечі і голову вгору не піднімати, руки зберігають в.п, нога, що стоїть позаду, пряма, швидкий стрибок вперед);

2. Махи ногами – 15 махів/нога (руки перед собою, на кожен крок маховим рухом прямою ногою нахрест торкнутися носком пальців руки);

3. Вистрибування з коліна – 5 раз/нога (з в.п. стійка на коліні вистрибування верх зі зміною ніг в повітрі);

4. Біг с виштовхуванням – 60 метрів.

Блок № 4

1. «Кенгуру» з просуванням – 15 стрибків (з в.п. «полуприсід» вистрибування в перед-вгору з підтягуванням колін до грудей, мінімальна зупинка між стрибками);

2. Біг на прямих ногах – 60 метрів (робота ногами перед собою);

3. «Ковзаняр» – 10 стрибків/нога (з в.п. високого старту з опорою на руки і одну ногу, стрибок в перед – в сторону; плечі і голову вгору не піднімати, руки зберігають в.п.);

4. Біг спиною вперед – 60 метрів.

Також після кожного виконання вправи для збільшення навантаження рекомендується виконувати прискорення 20–30 метрів, після кожного виконаного блоку – біг підтюпцем 200 метрів.

Заключна частина заняття спрямована на відновлення організму після виконання вправ в основній частині. Як правило, це вправи на відновлення і дихання.

При дозуванні навантажень враховуються курс займаються і ступінь тренуваності. Виходячи з цього сформульовані і обґрунтовані наступні *методичні положення*: адекватність загрузок (відповідність індивідуальним функціональним можливостям організму); поступовість збільшення навантажень(що забезпечує розвиток функціональних можливостей та адаптацію до них); систематичних навантажень(їх послідовність і постійність).

Для забезпечення тренувального ефекту фізичне навантаження в кожному конкретному випадку повинні бути оптимальними за обсягом, інтенсивності, інтервалам відпочинку. Недостатні навантаження мало ефективні для розвитку тренуваності; надмірні – наносять шкоду організму. Якщо навантаження тривалий час не змінюється, то її вплив стає привичним і перестає надавати розвиваючий вплив. Тому поступове збільшення фізичного навантаження є необхідною вимогою розвитку тренуваності.

Висновки. Поняття імідж, це не тільки зовнішність. Імідж людини – це образ особистості в цілому. Це те, як Ви виглядаєте в очах інших людей, це подання про Ваш зовнішній і внутрішній вигляд. Створити імідж - це більше, ніж просто справити враження: імідж – це мистецтво управляти враженням. Правильне формування іміджу сучасного інженера-механіка є запорукою як професійного, так і особистого успіху. Фізична культура і спорт є важливим чинником у формуванні професійно-особистісного іміджу, а також економічної ефективності сучасного виробництва і соціального розвитку трудових колективів. Тому сучасний інженер повинен володіти певними знаннями, навичками, уміннями, звичками в галузі використання фізичної культури і спорту для вирішення соціально-економічних задач. Він повинен знати основні положення системи фізичного виховання та професійно-прикладної фізичної підготовки робітників і спеціалістів свого виробництва, добре представляти всі види і форми виробничої фізичної культури, сучасні ефективні методи управління розвитком фізичної культури та спорту в колективі. Сьогодні вже недостатньо, якщо фахівець, закінчивши вищий навчальний заклад, сам займається спор-

том. Дуже важливо, щоб він вмів організовувати колективі фізкультурні заходи протягом і після робочого дня, домогтися раціональної організації праці і відпочинку своїх співробітників.

Список літератури: 1. Раєвський Р.Т. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів вищих навчальних закладів: навч.-метод. посіб. / Р.Т. Раєвський, С.М. Канішевський. – О.: Наука і техніка, 2010. – 380 с. 2. Шевченко Д.В. Требования к инженеру-механику автомобильного транспорта [Електронний ресурс] / Д.В. Шевченко – Режим доступу: <http://web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/index.php?id=277&p=17729> 3. Веретенникова И.В. Влияние имиджа человека на деловые отношения в организации: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05/ И.В. Веретенникова. – М. – 2001. – 25 с. 4. Профессиональная подготовка инженеров-механиков [Електронний ресурс] / Режим доступу: fitnologia.com/zdorovie/zojprofessia.php 5. Симонова І.Ф. Педагогіка іміджу: Монографія /І.Ф. Симонова.– СПб. – 2012. – 304 с. 6. Ігнатюк О.А., Марченко О.О. Проблеми підвищення рівня фізичної культури студентів вищих технічних навчальних закладів / О.А Ігнатюк, О.О. Марченко // Науково-методичні основи сучасного навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: актуальні проблеми, досвід, перспективи вдосконалення: мат. наук. пр. ХГПА. – Х., 2013. – 304 с. 7. Формирование имиджа человека [Електронний ресурс] / Режим доступу: zhannetta.ru/psihologiya-vzaimootnosheniy/formirovanie-imidzha.html.

*Нестеренко А. В.
НТУ «ХПИ»*

ОСВІТНЯ ІННОВАТИКА ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМОК ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

КЛЮЧОВІ СЛОВА: освітня інноватика; філософія освіти; сучасна пара-парадигма освіти; нова якість освіти.

АНОТАЦІЯ. Обґрунтовується необхідність систематичної розробки освітньої інноватики та дається аналіз деяких її проблем з позицій філософії освіти.

Для другої половини ХХ століття і початку третього тисячоліття характерні яскраво виражені тенденції інтеграції світового еконо-

мічного, політичного та освітнього простору. Перехід до наукомісткої економіки обумовив необхідність модернізації освіти, націленої на досягнення нової якості, адекватної реаліям сьогодення. Як показують численні дослідження, не так кількість, скільки саме кількість освіти обумовлює позитивну динаміку в соціальній, економічній та інших сферах суспільства.

Рух освіти до якісно нового стану вимагає розвитку інноваційної діяльності, розробки обґрунтування, технологізації і впровадження нових ідей. Звідси випливає необхідність вибору такого напрямку наукових досліджень, як освітня інноватика, плідний розвиток якої можливий, на наш погляд, на стику філософії освіти та педагогіки [1].

Під терміном «освітня інноватика» ми розуміємо теорію і практику планування і впровадження змін в освіту, що сприяють її більш високій якості. У розробці цієї наукової галузі слід особливу роль відіграє філософія освіти, яка дає теоретико-методологічне, концептуальне і аксіологічне обґрунтування модернізаційних процесів, інноваційних за своєю суттю. Якщо модернізація освіти – це рух до її нової якості, то вкрай важливо визначити критерії нового, методологічні і теоретичні засади планування змін, способи і умови їх реалізації. Необхідно також визначитися з поняттям «якість освіти», на якому і хотілося б зупинитися докладніше [4].

Якість освіти можна розглядати як єдність її внутрішніх і зовнішніх характеристик, що виражають її здатність, з одного боку, задовольняти освітні потреби соціальних суб'єктів оптимальним чином, а з іншого – відповідати науково обґрунтованим освітнім стандартам. Оскільки освіту можна розглядати і як процес, і як результат, при аналізі проблеми її якості слід виділити два аспекти: якість процесу освіти і якість результату освіти.

Якість освіти залежить від ряду параметрів освіти, які можна одночасно розглядати як її елементи: 1) філософія освіти; 2) стратегія і тактика розвитку освіти як в цілому, так і на кожному його рівні; 3) зміст освіти на кожному рівні системи освіти та її спадкоємність; 4) сучасні педагогічні технології; 5) педагогічне мислення і педагогічна свідомість.

Перший компонент якості освіти пов'язаний з подоланням однієї з перешкод до модернізації освіти в нашій країні – відсутністю зрозумілої філософсько-методологічної основи, цілей і змісту модернізації, а також можливих наслідків для особистості і для суспільства.

Ми згодні з висновком А.Е. Прічініна, що «декларації про підготовку» нової людини «звучать все голосніше, але цілісної збалансованої концепції освіти, що відбиває проблеми та тенденції сучасного суспільства, ... поки не створено» [7, с. 31]. Одна з причин такого стану – нерозробленість філософії освіти. Філософія, починаючи з античності, традиційно задавала розуміння змісту освіти і систему її ціннісних орієнтирів (образ бажаного майбутнього, образ людини, термінальні та інструментальні цінності). Найбільш сильний вплив на сучасний стан освіти справила філософія епохи Просвітництва, в полоні якої ми несвідомо перебуваємо і зараз, що проявляється в технократичному мисленні і «інформаційному накачуванні».

Сьогодні як ніколи раніше потрібна зміна освітньої парадигми, під якою розуміються зразки постановки і вирішення освітніх завдань.

Аналіз позначених проблем почнемо з визначення ключового поняття «освіта», його сучасного значення, цільового, змістовного і ціннісного наповнення. З точки зору філософського підходу освіта є певним для кожного історичного етапу способом соціокультурного відтворення людини на основі передбачення її прообразу. Тому в основі наукового вирішення проблеми педагогічного цілепокладання лежить урахування трьох чинників: потреб людини, потреб культури і потреб соціуму в даний історичний період. Отже в розробку стратегії розвитку освіти й інноваційних процесів мають бути закладені три матриці педагогічного цілепокладання: антропологічна, культурна і соціумна з опорою на методологію діалектичного, системного і синергетичного підходів, найбільш адекватних періоду нестабільності у розвитку сучасного суспільства. За цих умов необхідне серйозне філософське узагальнення місця і ролі освіти в суспільстві та обґрунтування інновацій в освіті на основі передбачення тенденцій її розвитку в майбутньому.

Зазначимо, що потреба в розробці освітньої інноватики насамперед обумовлена новим, інноваційним типом світового розвитку. Він обумовлює формування нового типу суспільства, пред'являє нові вимоги до людини, її творчої активності та форм самореалізації. Тому важливою умовою інновацій в освіті є уточнення її парадигми: потрібна не просто людина знаюча (пізнавальний компонент), уміюча (прагматичний компонент), але людина, здатна до самопроекування та самореалізації (герменевтичний компонент), самостійного вибору на основі ієрархії цінностей і смислів, що мають

особову і соціальну значимість (аксіологічний компонент). Парадигмою має стати освіта, націлена на формування особистісної ідентичності на основі самомотивації і самопроектування з опорою на цінності і смисли, які мають соціально-моральну спрямованість, що набули особистісну значимість [6].

Адекватними цій парадигмі є особистісно орієнтований, аксіологічний герменевтичний і культурологічний підходи до освітньої діяльності.

Другим компонентом якості освіти є сучасна стратегія освіти, яку можна визначити як модернізацію освіти під кутом зору входження в загальноєвропейський освітній простір, що передбачає визначення точок конвергенції і вироблення загального розуміння результату освіти в термінології компетентнісного підходу, який впроваджує державні освітні стандарти третього покоління. Як пишуть В.А. Дегтерев та І.А. Ларіонова, «компетентнісний підхід змінює зміст освіти і змінює способи оцінки ефективності процесу освіти (оцінки його якості)» [3, с. 38].

Третій компонент якості освіти пов'язаний з її змістом. Узагальнення досліджень її проблем в нашій країні свідчить, що основними недоліками шкільної і вищої освіти є фрагментарність, брак міждисциплінарного підходу, що забезпечує синтез знань; емпіризм, зневажливе ставлення до теорії; відсутність цілісного світогляду в результаті освіти; вузький професіоналізм; брак дисциплін, що сприяють самопізнанню і ціннісному самовизначенню; висока питома вага знань, що не використовуються в житті.

Сучасні тенденції в оновленні змісту освіти задаються філософією освіти, стратегією її розвитку, а також наявними проблемами і припускають насамперед баланс між фундаментальною (ступенем академізму) і емпіричною (прикладним характером) складовою. Слід враховувати ту обставину, що саме фундаментальна складова змісту освіти сприяє зростанню конкурентоспроможності випускника на ринку праці, підвищує ступінь його професійної мобільності та соціальної адаптивності.

З позицій сучасної парадигми освіти, обґрунтованої вище, формування особистісної ідентичності учасників освітнього процесу вимагає аксіологізації освіти, її насичення ціннісно-смісловим змістом, що орієнтує індивіда в системі цінностей, що допомагає виробити власний ціннісно-смісловий стрижень світогляду і мотивацію вибору. Це передбачає також посилення соціально-антропологічної підготовки, спрямованої на вироблення соціальних і особистісних компетенцій; розвиток системи додаткової освіти і визначення її змісту на основі євро-

пейського досвіду, а також досвіду інших країн з ринковою економікою для надання освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб і потреб соціуму [8].

Четвертий компонент якості освіти включає сучасні тенденції в розвитку педагогічних технологій. Вони пов'язані зі зміною ціннісних і цільових установок у розвитку освіти і висловлюють необхідність використання інтерактивних методів занурення в освітній процес, герменевтичних методів, націлених на розвиток розуміння і саморозуміння, методів креативної педагогіки, що розвивають творчі здібності учнів, інформаційних технологій в освітніх цілях.

П'ятий і найважливіший компонент якості освіти визначається якістю суб'єкта педагогічної діяльності і насамперед якістю педагогічного мислення і педагогічної свідомості.

Сучасні тенденції у розвитку педагогічного мислення і педагогічної свідомості пов'язані з необхідністю модернізації педагогічної освіти та реалізацією компетентнісного підходу до підготовки і перепідготовки педагогів в умовах соціально-економічної трансформації суспільства.

Слід зазначити ряд проблем: недостатній професіоналізм значного числа педагогів з точки зору сучасних вимог; застаріле уявлення педагогів про професіоналізм; застарілі навички та вміння освоєння все більш зростаючих обсягів інформації педагогами; занадто повільна зміна змісту шкільної і вузівської освіти; недолік якісного та своєчасного підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогів. Ми розділяємо стурбованість професора Н.Г. Багдасар'ян не тільки якістю праці вчителя, а й професіоналізмом викладача вищої школи. Вона зазначає, що сьогодні «освіта вже не є головною цінністю ні для студентів, ні для викладачів.

У такій ситуації неминуче розмивання меж професійної спільноти, його маргіналізація» [2, с. 19]. Рішення перерахованих проблем передбачає переосмислення змісту понять професіоналізму та професійної компетенції педагога з урахуванням сучасних вимог; аналіз (моніторинг) реального стану професійної компетентності педагогів; розробку програм підвищення професійної компетентності педагогів; розвиток гнучкої системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

У сучасних умовах необхідно відмовитися від розуміння компетенції та професійного зростання як інформаційного насичення і перей-

ти до особистісно орієнтованого підходу у визначенні компетентності. Професійну компетентність можна визначити як міру відповідності професійних і особистісних якостей рівню і складності розв'язуваних професійних завдань. Вона включає здібності до професійної адаптивності та мобільності, самостійного творчого росту.

Професіоналізм педагога значною мірою визначається якістю педагогічного мислення. Сучасні тенденції у розвитку педагогічного мислення пов'язані з необхідністю формування інноваційного стилю педагогічного мислення, підвищення теоретичної, методологічної та світоглядної культури суб'єкта педагогічної праці, перегляду уявлень про професіоналізм учителя на основі сучасних вимог, підвищення якості педагогічної освіти.

Можна позначити ще один напрям освітньої інноватики – пошук і обґрунтування шляхів і засобів розвитку людського потенціалу в сучасних умовах. Якість людського потенціалу складає іншу сторону якості освіти – якість його результату, який включає в себе чотири потенціали: фізичний, психічний, соціальний і культурний.

Фізичний потенціал виражається в здоров'ї людини. Зростання якості освіти в цьому аспекті передбачає підвищення питомої ваги занять фізичною культурою і фізичного виховання підростаючого покоління, організацію моніторингу стану здоров'я молоді, раціоналізацію її дозвільної діяльності, канікулярного часу і літнього відпочинку учнівської молоді, поліпшення організації харчування в закладах освіти.

Психічний потенціал вимірюється станом психічного розвитку, що включає емоційні, інтелектуальні та вольові якості. Передбачає розвиток високої мотивації пізнавальної діяльності, високого рівня пізнавальних здібностей, гнучкості, рефлексивності, критичності та креативності мислення школярів і студентів.

Соціальний потенціал включає соціально-рольовий репертуар особи, в тому числі й професійні ролі. Його розвиток передбачає формування та вдосконалення таких якостей, як готовність до праці, патріотизм і шанобливе ставлення до історії Вітчизни, громадянська відповідальність, правова свідомість, ініціативність і самостійність, толерантність, здатність до успішної соціалізації та активної адаптації в соціумі.

Культурний потенціал, виражає міру вкоріненості людини в культурі, наскільки культура увійшла в її плоть і кров, набула особисту значимість. Він визначає розвиток духовних потреб, інтересів, переконань і

ціннісних орієнтацій. Таким чином, освітня інноватика як актуальний напрямок філософсько-педагогічних досліджень передбачає розробку цілого ряду проблем, серед яких можна виділити такі найбільш значущі:

- обґрунтування методології досліджень інноваційних процесів в освіті;
- визначення соціальних, економічних і культурних детермінант освітньої інноватики;
- аналіз сутності, структури, функцій інноваційних процесів в освіті;
- філософсько-методологічне опрацювання проблеми «якості освіти» як головної, стратегічної мети всіх інноваційних завдань в галузі освіти.

Не можна не погодитися з тим, як пишуть В. Кремень, С. Пазиніч та О. Пономарьов, що «й донині ще вкрай недостатньо уваги приділяється дослідженню філософських проблем окремих галузей освіти, насамперед розробленню питань філософії професійної освіти, хоча потреба у філософській рефлексії цих питань постійно зростає. Справді, без належного світоглядного і методологічного аналізу сучасного стану професійної освіти, без визначення сучасних її проблем та суспільних вимог до майбутніх фахівців не можуть ефективно розвиватися ні теоретичні засади педагогіки вищої школи, ні практика плідної науково-педагогічної діяльності викладачів системи вищих навчальних закладів» [5, с. 9].

В одній статті неможливо висвітлити або хоча б перерахувати й інші проблеми освітньої інноватики, тому систематизація проблем та подальша розробка освітньої інноватики є актуальними завданнями для філософсько-педагогічної наукової спільноти.

Список літератури: 1. Беляєва Л.А. Філософія освіти як філософія освітньої інноватики // Філософія освіти. 2006. № 3 (17). С. 247–251. 2. Багдасарьян Н.Г. Преподавательский профессионализм: потери и достижения // Труды научного семинара «Философия – образование – общество» / под ред. В.А. Лекторского. М.: АПФН, 2006. Т. 3. – С. 14–20. 3. Дегтерев В.А., Ларіонова І.А. До питання про компетентнісний підхід в системі вищої професійної освіти // Освіта і наука. 2007. № 8 (12). – С. 34–38. 4. Игошев Б.М. Инновационные образовательные технологии: управленческий аспект // Инновационные образовательные технологии в системе непрерывного образования: сб. наук. ст. / Урал. гос. пед. ун-т. –Екатеринбург, 2007. – С. 4–6. 5. Кремень В. Шляхи розвитку сучасної філософії інженерної освіти / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч,

О.С. Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 7–12.
6. Подимова Л.С. Підготовка вчителя до інноваційної діяльності як механізм оновлення педагогічної освіти в умовах реалізації Болонського процесу // Педагогічна освіта і наука. 2011. № 8. – С. 33–38.
7. Прічінін А.Е. Інноваційна освіта: підстави принципу невизначеності // Освіта і наука. 2011. № 5 (84). – С. 29–37.
8. Фельдштейн Д.І. Проблеми якості психолого-педагогічних дисертаційних досліджень та їх відповідність сучасним науковим знанням і потребам суспільства // Освіта і наука. 2011. № 5 (84). – С. 3–27.

*Осипова С. К.
НТУ «ХПІ»*

КОМПЛЕКСНЕ ДИПЛОМНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ПРАКТИЧНО-СПРЯМОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ

В статті розглянуті питання якості освіти, проблеми практичної спрямованості підготовки фахівців. Представлено досвід реального комплексного дипломного проектування в НТУ «ХПІ».

Ключові слова: комплексне дипломне проектування, фахівець, якість освіти, компетентність, практична спрямованість.

В статье рассмотрены вопросы качества образования, проблемы практической направленности подготовки специалистов. Представлен опыт реального комплексного дипломного проектирования в НТУ «ХПИ».

Ключевые слова: комплексное дипломного проектирования, специалист, качество образования, компетентность, практическая направленность.

The questions of the quality of education, the problem of the practical orientation of training are given. Experience of real diploma projects are presented.

Keywords: integrated real diploma, speacialist, quality of education competence, practical orientation.

Одним із пріоритетів розвитку згідно до положення державної національної програми «Освіта України XXI століття» визначено інтег-

рацію української освіти в європейський і світовий простір. Важливість цього процесу обумовлена посиленням світової глобалізації, яка охоплює не тільки економічні, але й соціальні сфери життя. Успішне існування в таких умовах можливе лише людині, яка на достатньому рівні володіє професійною та соціальною компетентністю, здатна адаптуватись в нових умовах та вчитись протягом всього життя. Тож суттєвого значення набуває проблема підвищення якості вищої освіти, у тому числі і економічної освіти, та орієнтація на конкурентоспроможної особистості.

Однією з причин зниження рівня економічної освіти в Україні за останні роки є не достатня орієнтація на практичну складову освітнього процесу. В даний час існує так званий розрив між реаліями економічного життя підприємств і економічними в більшості теоретичними знаннями у вищій школі. Від сучасного випускника вищої школи вимагається якість, здібності, які дозволять йому розв'язувати життєві проблеми, презентувати себе на ринку праці і успішно реалізовувати себе як особистість на роботі та суспільстві. Від того, як молодий спеціаліст зможе застосувати свої знання, наскільки він компетентний, залежить його майбутнє. Тому сучасному студенту необхідно мати і конкретні практичні знання, уміння та навички, які дозволять йому швидко адаптуватись на реальному підприємстві.

Таким чином, для розв'язання проблеми практичної спрямованості підготовки фахівців економічної сфери на кафедрі «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності та фінанси» НТУ «ХПИ» застосовується комплексне (колективне) реальне дипломне проектування для студентів старших курсів під керівництвом проф. Міщенко В.А., проф. Лернера Ю.І., ас. Осипової С.К. Суть комплексного дипломного проектування полягає в спільності основної задачі та у самостійному індивідуальному розв'язанні кожним студентом-дипломником своїх часткових задач, які складають у сукупності і у взаємозв'язку одну загальну задачу. Комплексні дипломні проекти присвячуються розробці декількох взаємозалежних задач, об'єднаних єдиною метою. При цьому можливі об'єднання двох і більше дипломних проектів. На нашій кафедрі в минулому навчальному році було захищено три комплексних диплома, до складу кожного з них входило по чотири студента-виконавця з різних груп 4 та 5 курсів. Найважливіша вимога до сучасного проекту – його реальність. Комплексні дипломні роботи на нашій кафедрі вико-

нувались по реальним завданням на базі діючих банківських установ, де студенти проходили стажування.

Ефективність заключного етапу вузівської освіти відіграє важливу роль у професійному становленні майбутніх фахівців. Комплексне проектування покликане інтенсифікувати процес навчання і виробити такі методи студентської творчості, які дозволили б наблизити випускників до вирішення реальних задач і одночасно розширити їх знання з питань організації, управління та економіки, прищепити навички роботи в колективі. Комплексний проект дає можливість дають можливість глибше зрозуміти структуру і взаємозв'язки роботи всього підприємства, а також врахувати роль і питання соціального розвитку колективу. Він вирішує реальні завдання і запити ринку.

В процесі дипломного проектування вирішуються в комплексі такі основні завдання: розширення, систематизація та закріплення теоретичних знань студента і застосування цих знань для вирішення конкретних наукових, технічних, організаційних та соціально-економічних завдань; розвиток і закріплення навичок ведення самостійної роботи, творчості та оволодіння методикою теоретико-експериментального дослідження при вирішенні розробляються в дипломному проекті проблем і питань; з'ясування професійної підготовленості студента до самостійної роботи в умовах сучасного ринку, що розвивається на основі науково-технічного прогресу; визначення ступеня соціальної та психологічної підготовленості молодого фахівця до діяльності з організації та управління трудовим колективом, вміння проводити в життя прийняті рішення.

Виконання комплексних дипломних робіт вимагає особливо вимагає постійної взаємодії керівника і студентів на основі співробітництва. високого професіоналізму викладачів вищих навчальних закладів. Одним із завдань керівника комплексного проекту полягає у забезпеченні узгодженої роботи всього колективу дипломників. При реалізації реального проектування на нашій кафедрі у кожної групи студентів-виконавців, окрім наукових керівників, були консультант з методології, консультант щодо застосування математичних методів і консультант з банківської діяльності – представники реальних банківських структур, що дозволило студентам виконати дипломні роботи на високому якісному рівні.

За одним з виконаних студентами на нашій кафедрі комплексних реальних дипломних проектів керівниками, консультантами та студента-

ми-виконавцями була написана й опублікована монографія «Формування та використання резервів банківськими структурами України» (автори В.А. Міщенко, Ю.І. Лернер, С.К. Осипова, О.Б. Білоцерківській). Крім того, за результатами дипломних комплексних проектів, що виконуються в поточному році, планується опублікування двох монографій за участю студентів.

Практика виконання дипломних комплексних проектів продиктувала необхідність розробки нових методик виконання проектів. Одною з характерних особливостей цих технологій є створення умови співпраці, взаємодії між рівноправними партнерами, якими є студенти, викладачі – наукові керівники, консультанти за фахом та представники реального сектору економіки.

Застосування комплексного реального дипломного проектування у навчальному процесі вищих навчальних закладів дозволяє значною мірою наблизитися до вирішення проблеми формування практично спрямованих майбутніх фахівців, здатних ефективно відповідати потребам сучасного ринку, який постійно реагує на кардинальні зміни, яких зазнає сьогодні Україна та європейський і світовий простір.

Список літератури: 1. О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов. Формування психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності Харків 2011. 2. Ю.И. Лернер Повышение качества высшего экономического образования в Украине – Харьков 2014. 3. Закон України «Про освіту». 4. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття).

Панченко О. І.

НТУ «ХП»

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ

Актуальність та доцільність дослідження. Актуальність вивчення проблеми професійної підготовки фахівців у вищій школі зумовлена зростаючими вимогами до майбутнього фахівця. За сучасною парадигмою освіти майбутній інженер-механік потребує не тільки висо-

кого рівня загальнонаукових і професійних знань, умінь і навичок для майбутньої практичної діяльності у інженерній галузі, але й розвиненого професійного мислення [5]. На жаль, вирішення завдань формування професійного мислення майбутніх інженерів-механіків гальмується **низкою суперечностей**, а саме між:

- державними вимогами щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців і низьким рівнем їхньої готовності до професійної діяльності;

- традиційною системою підготовки майбутніх інженерів і недосконалістю творчого індивідуального характеру їхньої практичної діяльності (завдання підготовки інженерів-механіків, орієнтованої на перспективні потреби галузі, виробництва, суспільства);

- диференціацією змісту освіти і характером професійно-соціальних компетентностей майбутніх інженерів-механіків;

- рівнем підготовленості особистості і можливістю застосовувати свої знання, вміння й навички на практиці.

- недостатньою увагою до розвитку професійного мислення зі сторони студентів та потребами сучасного ринку праці.

- Вирішення цих суперечностей можливе за умови оновлення змісту освіти з урахуванням досягнень науки, новітніх педагогічних технологій та передового досвіду викладання дисциплін.

Тому актуальним питанням сьогодні є розробка й обґрунтування форм, методів формування професійного мислення у майбутніх інженерів-механіків у процесі фахової підготовки, осмислення і виявлення педагогічних умов, чинників особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця інженерного профілю у вищому технічному навчальному закладі.

Аналіз досліджень і публікацій. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті [10], Закон України «Про освіту»[13] передбачають створення умов для особистісного самовдосконалення та творчої самореалізації кожного громадянина України. Це зумовило появу різних поглядів на принципи, умови і шляхи оптимізації навчального процесу у вищій школі. Велика увага у працях вчених, а саме: В. Беспалька, Ю. Бабанського, О. Белової, М. Віленського, О. Коваленко, А. Савельєва, В. Сластьоніна, С. Смиронова, С. Сисоєвої, Т. Сущенко, В. ТОВАЖНЯНСЬКОГО [1, 2, 3, 15 та ін.] зосереджена на дослідженні педагогічних технологій та оптимізації навчального процесу.

Думки щодо вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців сьогодні висловлені в публікаціях А. Алексюка, В. Бикова, Г. Васяновича, В. Гриньової, О. Гури, В. Євдокимова, І. Зимньої, І. Зязюна, О. Ігнатюк, В. Кременя, М. Лазарєва, О. Пономарьова, І. Прокопенка, О. Романовського [4, 6, 7] та багатьох інших відомих вчених.

Безсумнівний інтерес мають праці українських науковців, в яких предметом дослідження є професійне мислення майбутнього фахівця, а саме: дослідження Т. Гури щодо теоретико-методологічних основ розвитку професійного мислення психолога, Г. Нагорної щодо формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення, В. Ковальчук щодо педагогічних умов формування професійного мислення майбутніх фахівців економічного профілю у вищих навчальних закладах, О. Тарасової щодо, психологічних умов розвитку професійного мислення учнів професійно-технічних навчальних закладів гірничого профілю.

На жаль, аналіз літератури та дисертаційних досліджень свідчить про недостатнє науково-методичне обґрунтування способів, методів, прийомів щодо формування професійного мислення інженера-механіка у вищому технічному навчальному закладі.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття змісту навчальної практики як важливого чинника формування професійного мислення майбутніх інженерів-механіків.

Завданнями вважаємо, по-перше, визначення структури завдань навчальної практики, які сприяли б розвитку професійного мислення майбутніх інженерів-механіків і, по-друге, добір методів навчання розвитку професійного мислення студентів та їх творчої активності.

Виклад основного матеріалу. Одним із активних методів вирішення проблеми професійного становлення та формування професійного мислення майбутнього інженера-механіка, на нашу думку, є практична підготовка у ВТНЗ, адже вона має великий вплив на виховання і розвиток всіх сторін особистості. Згідно ОКХ і ОПП практична підготовка майбутнього інженера-механіка в системі ВТНЗ здійснюється за рахунок навчальних та фахових практик і є невід'ємною складовою його професійного становлення.

Навчальна практика студентів вищих технічних навчальних закладів України є першим і дуже важливим етапом інтеграції студента до навчального процесу у ВТНЗ з метою формування в них активного ставлення до здобуття високого рівня наукових і професійних знань,

умінь і навичок для майбутньої практичної діяльності у інженерній галузі. Головною метою викладача при цьому стає формування в студентів творчої самостійності та ініціативності, що стає можливим на підставі формування професійного мислення. Надалі це сприятиме позитивному ставленню до майбутньої професії, розвитку відповідних інтересів, схильностей, здібностей, зацікавленості у саморозвитку.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та власний досвід автора статті дає можливість стверджувати, що активність студента зумовлена його практичним ставленням до дійсності. Ще А. Дистервег висловлював непохитну істину про те, що розвиток та освіта ні одній людині не можуть бути просто дані. Вчений зауважував на тому, що будь-хто, хто хоче до них долучитися, повинен досягти цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням.

Однак на початковому етапі професійної підготовки у ВТНЗ, а це перший-другий рік навчання, рідко зустрінеш студента, який чітко уявляє сутність його майбутньої професії, яких знань, умінь, навичок і здібностей вона вимагає, яка система підготовки приведе до оволодіння спеціальністю. Як зауважує Г. Васянович, лише 25–26 % абітурієнтів ініціативно та обмірковано обирають свою майбутню професію, беручи до уваги свою природовідповідність. На другому курсі відсоток зацікавлених у своїй професії студентів знижується до 22–23 %. Така тенденція, на думку науковця, свідчить про недостатню зацікавленість, неналежну профорієнтацію, відсутність бажання до саморозвитку, розчарування у своїй майбутній професії.

Очевидним стає те, що формального навчання недостатньо. Як зауважує Дж.Брунер «...викладання основ наук, навіть на елементарному рівні, не повинно слідувати наосліп природному пізнавальному розвитку. Викладання може стати провідним фактором цього розвитку, надаючи суб'єкту пізнання можливості самому форсувати свій розвиток» [цит. по 4, с. 98]. Актуальним питанням сучасного навчання постає розвиток у студентів інтелектуальних здібностей та вміння активно мислити.

В педагогічній практиці існує ряд емпірично сформованих підходів активізації пізнавальної діяльності студентів, формування в них професійних умінь та навичок [8, 11, 14]. Та проблема виникає із добором науково-обґрунтованих прийомів, методів, чинників тощо, які сприяли б розвитку професійного мислення майбутніх інженерів-механіків.

Одним із важливих чинників формування професійного мислення майбутніх інженерів-механіків викладачі Національного аерокосмічного університету ім. М.Є Жуковського «Харківський авіаційний інститут» вважають навчальну практику. Для формування творчої самостійності, ініціативності, професійного мислення під час навчальної практики студентів першокурсників на кафедрі Нарисної геометрії та комп'ютерної графіки Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» напрямку підготовки «Аві- та ракетобудування» викладачами використовуються моделі-завдання технічних об'єктів різних типів: 1) навчальні; 2) навчально-дослідницькі; 3) науково-дискусійні (творчі). Усі три типи моделей-завдань розраховані на забезпечення поступового переходу від абстрактних моделей, які реалізуються у межах фундаментальних навчальних дисциплін, до більш конкретних міжпредметних моделей професійної діяльності. Це дає змогу студенту відчувати зв'язок набутих загальнонаукових компетенцій із майбутньою професією.

З червня 2012 року і по теперішній час респонденти психолого-педагогічного дослідження (викладачі (34 чоловіка) та студенти механічних факультетів (72 чоловіка) Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» та Національного технічного університету «ХПІ») з проблем формування професійного мислення зазначають, що розроблення діючих моделей технічних об'єктів надасть можливість виконання низки творчих операцій, етапів, які можуть бути близькими до виробничих етапів проектування виробів, сприятимуть розвитку професійного мислення. Найважливішими із них, на думку респондентів, є: вирішення проблемної ситуації шляхом вибору об'єкта проектування і складання на нього технічного завдання; чітке розуміння завдання, що є запорукою подальшої успішної роботи; формування конструкторського задуму пристрою, його ескізна перевірка (перевід мови уявних образів виробу на мову графіки) і розробка ескізного проекту; моделювання основних вузлів і деталей пристрою за допомогою графічних діалогових систем.

Згідно С. Рубінштейну, «суб'єкт у своїх діях, в актах своєї творчої самодіяльності і не тільки проявляється; він у них твориться і визначається. Тому тим, що він робить, можна визначити те, що він є. На цьому ґрунтується можливість педагогіки, принаймні, педагогіки у великому стилі» [цит. по 4, с. 126]. Професійна необізнаність студентів повинна

витіснятися їх розумінням образу майбутньої професії та самого себе у цій професії, прагненням до самовдосконалення у майбутній професії.

Моделі-завдання, які використовуються викладачами кафедри відповідають таким вимогам [6]:

- 1) посилені для тих, кого навчають, але при цьому відрізняються високим рівнем труднощів;
- 2) мають суспільно корисну значущість, орієнтовані на виробництво, на підвищення ефективності діяльності;
- 3) передбачають індивідуальну та колективну виробничу діяльність студентів, а також включення їх у виробничий або науковий колектив;
- 4) вимагають від особистості, яку навчають, активного застосування теоретичних знань і використання наукової, довідкової та іншої літератури, економічних розрахунків, самостійної розробки проекту виробу.

Найголовніше полягає в тому, що кожен студент самостійно проробляє повний виробничий цикл для моделі-завдання: від задуму та ескізів, створення тривимірних моделей та необхідних робочих та складальних креслень (креслень загального вигляду) до тривимірної збірки та аналізу можливих її варіантів із застосуванням комп'ютерного моделювання. В цей час знання, отримані студентом під час навчання на першому курсі, набувають системності.

Таким чином, завданнями практики вважаємо:

- підвищення інтересу до майбутньої професії у студентів;
- розширення кола професійних знань та вмінь за обраним напрямком професійної підготовки;
- вдосконалення навичок самостійної роботи і розвиток професійного мислення;
- перевірка професійної готовності майбутнього фахівця до самостійної трудової діяльності;
- сприяння більш глибокому і міцному оволодінню студентами сучасними професійними знаннями, вміннями та навичками комп'ютерного моделювання, розвиток у них інтересу і здібностей до науково-дослідної роботи;
- активація духовно-творчого компонента діяльності студентів.

Оскільки сфера діяльності інженера-механіка авіаційного профілю безперервно пов'язана із досягненнями науки, техніки, то вона безперервно пов'язана із винахідництвом, проектуванням, конструюванням, раціоналізаторством. У своїй системній єдності всі ці чотири складо-

ві утворюють те, що В. Моляко визначає як «професійна технічна творчість» [9, с. 8]. Процес технічної творчості на думку В. Моляка можна представити у вигляді трьох взаємозалежних циклів: еталонування, проектування, ескізування. Можна представити ці цикли й так: розуміння умови завдання (оцінка умови), формування проекту майбутньої конструкції (формування гіпотези, задуму) і попереднє рішення (прогнозування остаточного результату). Та кожен цикл завершується прийняттям відповідного рішення, кожне рішення вимагає осмислення майбутнім фахівцем. Розуміння закінчується тим, що суб'єкт приступає до пошуку або відмовляється від рішення; при цьому він дає оцінку і самого завдання, і своїх можливостей вирішити його. Формування задуму завершується прийняттям рішення про адекватність проекту конструкції вимогам цього завдання. Попереднє рішення (у тому числі й здогад) закінчується прийняттям рішення про ескізну побудову проекту і може збігатися з формуванням проекту, може виникати раніше, а може з'являтися лише після досить тривалого пошуку у вигляді графічного (ескізного) представлення технічного пристрою. Усі ці цикли супроводжуються професійним мисленням майбутнього інженера-механіка.

Цілеспрямований розвиток професійного мислення майбутнього інженера-механіка потребує знання особливостей творчого процесу людини. Саме тому важливою умовою для розвитку творчої активності студентів під час навчальної практики є застосування викладачами кафедри Графічного комп'ютерного моделювання нетрадиційних методів навчання, які допомагають виробити вміння вирішувати нові проблеми і сприяють більш продуктивній розумовій діяльності. Нам здається найбільш доцільним застосування наступних методів (рис. 1).

До першого блоку методів із застосуванням умов, що ускладнюють дії слід віднести: 1. Метод нових варіантів – він полягає у вимозі виконати завдання по-іншому, знайти нові варіанти його виконання. 2. Метод інформаційної недостатності – застосовується тоді, коли ставиться завдання особливої активності на перших етапах проектної діяльності студентів. Для цього вихідна умова завдання подається з явним недоліком даних.

До другого блоку методів індивідуального творчого навчання віднесемо: 1. Метод морфологічного аналізу – він дозволяє системно підходити до вирішення проблем у галузі винахідництва. Особли-

вість і важливість методу морфологічного аналізу полягає у тому, що його студенти використовують часто для пошуку не одного конкретного рішення, а коли необхідно дослідити цілу область можливих рішень. 2. Метод випадковостей – пошук ведеться без плану дій, студент, що виступає у ролі майбутнього інженера, конструктора більше довіряє своїй інтуїції, ніж логіці. 3. Метод комп'ютерного моделювання – комп'ютерні діалогові системи надають можливість втілювати у життя ідеї і напрацювання, своєчасно корегувати творчий процес щодо створення певної моделі-завдання.

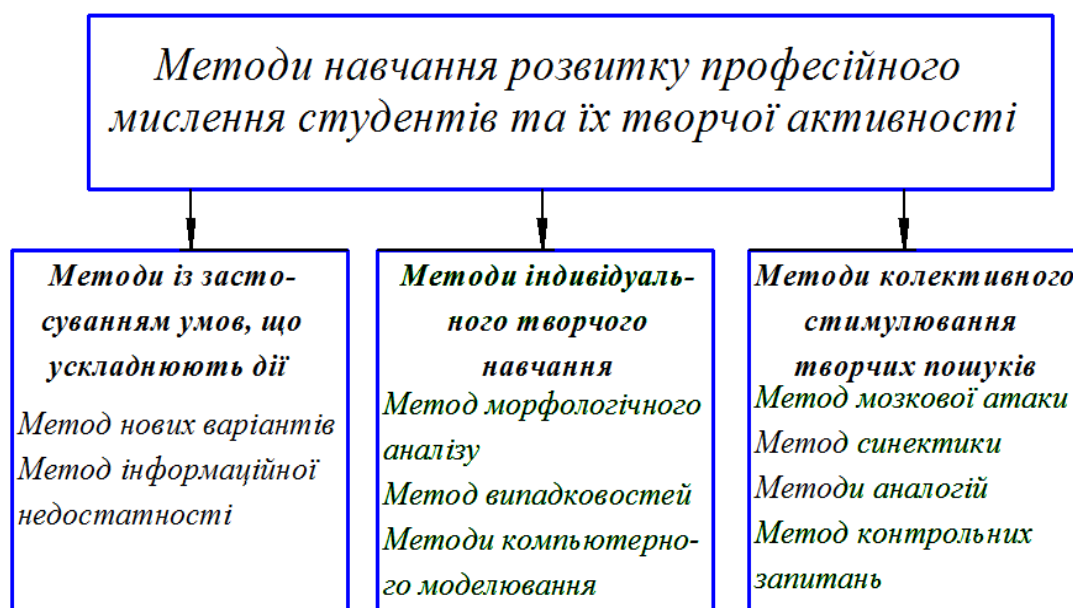

Рисунок 1. Методи навчання розвитку професійного мислення студентів та їх творчої активності

До третього блоку методів колективного стимулювання творчих пошуків увійдуть: 1. Метод мозкової атаки – вчить вільно обговорювати проблему, висловлювати припущення про шляхи її вирішення, висловлювання як найбільше ідей. 2. Метод синектики – дозволяє студентам навчитися формулювати проблеми, що становлять її елементи, виділяти головну мету пошуку, шукати аналогії розв'язання завдань найрізноманітнішого характеру. 3. Методи аналогій (операції, будови, форми, зв'язку тощо) – вчать студентів мислити, зіставляти два об'єкти. Знання, здобуті в процесі вивчення одного об'єкта, переносяться на інший, проєктований. 4. Метод контрольних запитань – ніби підштовхує, примушує мислити над вирішенням певної проблеми, не дає змоги зупинятися.

Таким чином, ключовою характеристикою методів навчання розвитку професійного мислення студентів та їх творчої активності є зосередженість на особистості майбутнього інженера, який навчається у технічному університеті. Саме особистість виступає активним суб'єктом навчальної діяльності з усвідомленим ставленням до способу організації цієї діяльності. Алгоритм освітніх дій студентів будується на цілеспрямованій взаємодії викладача й студента, що враховує мотивацію й індивідуальні особливості студентів, дозволяє кожному з них скласти свій конкретний план дій і керуватися ним, має на увазі рефлексію своїх дій.

Свідченням доцільності використання моделей-завдань та вищезазначених методів навчання розвитку професійного мислення студентів та їх творчої активності є позитивне ставлення до саморозвитку та успішні результати самих студентів, що підтверджується дослідженням. У запропонованій системі оновленої літньої навчальної практики (дослідження 2012–2014 років), що проводилась після першого курсу у студентів факультету ракетно-космічної техніки (загальна кількість респондентів 160–190 чоловік в залежності від року набору) було проведено педагогічне дослідження (анкети-опитувальники та аналіз робіт студентів викладачами-експертами).

Перед початком практики, на формувальному етапі експерименту, студентам було запропоновано визначитися із можливим сценарієм розвитку себе як майбутнього професіоналу. В основу анкети опитувальника було закладено три можливих сценарія розвитку, що були розроблені доктором педагогічних наук, професором кафедри Психології і педагогіки управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ» Ігнатюк О.А, а саме: 1) не продуктивний сценарій (*«Я не хочу бути професіоналом»*), 2) низькопродуктивний сценарій (*«В університеті з мене зроблять професіонала»*), та 3) високопродуктивний сценарій (*«Я творю («створюю») самого себе як професіонала за допомогою викладачів університету»*). Аналогічне дослідження було проведено і на констатувальному етапі після проведення навчальної практики у студентів. Динаміку змін у сценаріях становлення себе як професіонала, генерованих студентами НАУ «ХАІ» запропоновано на рисунку 2.

Так, за даними констатувального етапу дослідження можна зробити висновок, що відбувається значне збільшення відсотка респондентів, що прагнуть розвитку за Високопродуктивним сценарієм (*«Я творю («ство-*

рюю») самого себе як професіонала за допомогою викладачів університету»), а саме – на 13,7 %. Збільшення відсотка саме за цим сценарієм свідчить, що вкрай важливо в процесі навчальної практики виявити індивідуально-творчий рівень особистості та зацікавити до навчальної й майбутньої професійної діяльності, що надасть можливість студенту адекватно оцінювати свої можливості, здібності, сприятиме формуванню професійного мислення та пізнавально-соціальної активності у їхній реалізації

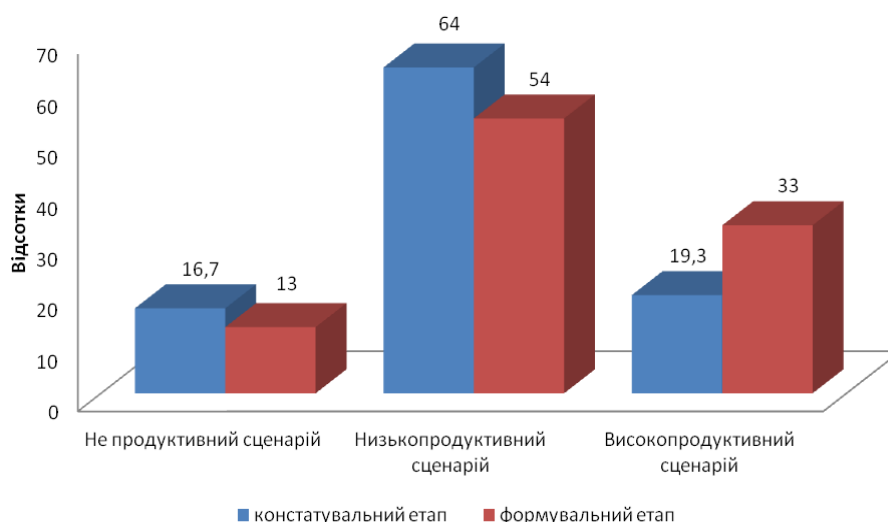

Рисунок 2. Динаміка змін у сценаріях становлення себе як професіонала, генерованих студентами НАУ «ХАІ»

Висновки. Таким чином, можна відзначити, що діяльність інженера-механіка має динамічний та творчий характер, тому підготовка майбутнього фахівця повинна мати проблемну спрямованість, що включає вміння мислити, аналізувати, передбачати, бути підготовленим до будь-яких змін, доносити свої ідеї до інших. Проведені дослідження підтверджують, що навчальні моделі-завдання, що видаються студентам під час навчальної практики, забезпечують перехід від теоретичних знань до їхнього практичного застосування, сприяють розвитку творчої самостійності й ініціативи на основі формування професійного мислення. Розвиток професійного мислення студентів за допомогою навчальних практик із застосуванням активних методів навчання значно розширює можливості навчального процесу ВТНЗ й відповідно підвищує рівень загальної культури майбутніх інженерів. Під час професійного становлення студент реалізує свої можливості з обраної галузі діяльно-

сті, оволодіває професійною етикою, прагненням до професійного зростання, вчиться професійно мислити, тобто стає конкурентоспроможним. Додаткового дослідження та наукового обґрунтування потребують інші можливі чинники формування професійного мислення майбутніх інженерів-механіків.

Список літератури: 1. Беспалько В.П. О критериях качества подготовки специалистов / В.П. Беспалько // Весник высшей школы. – 1988. – № 1. – С. 3–9. 2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М., 1989. – 246 с. 3. Белова О.К, Коваленко О.Е. Педагогічні технології в сучасній освіті: навчальний посібник для студентів ВНЗ інженерно-педагогічних спеціальностей. / Белова О.К., Коваленко О.Е. – Харків : ВПП «Контраст», 2008. – 148 с. 4. Зимняя И.А. Педагогическая психология : учебник. / Зимняя И.А. – 2-е изд., перераб и доп. – М.: Издательско-книготорговый дом «Логос», 2001. – 384 с. 5. Ігнатюк О.А, Панченко О.І. Проблеми професійної підготовки майбутніх інженерів-механіків авіаційного профілю в умовах вищої школи / Ігнатюк О.А, Панченко О.І. // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2014 – Вип. 42–43. – С. 7–12. 6. Ігнатюк О.А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: Монографія [Текст]. – Харків : НТУ «ХПІ», 2009. – 432 с. 7. Кремень В.Г. Освіта і наука України : шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). / В.Г. Кремень – К. : Грамота, 2003. – 216 с. 8. Михайльова К.Г. Інноваційні потоки в сучасній вищій школі: проблеми управління в умовах соціальних змін // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 72–76. 9. Моляко В.А. Психология конструкторской деятельности / В.А. Моляко. – М.: Машиностроение, 1983. – 134 с. 10. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті // Освіта, № 38–39, 11–18.07.2001. 11. Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К : Наук. – метод. центр вищої освіти, 2005. – Вип.40. – 279 с. 12. Основні засади розвитку вищої освіти України. – Частина 4 / За редакцією І.О. Вакарчука. Упорядники : В.Д. Шинкарук, Я.Я. Болюбаш, І.І. Бабин. – К. : Вид-во НПУ ім. М.І. Драгоманова, 2008. – 173 с. 13. Основні положення проекту Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція). [Електронний ресурс] / Режим доступу :

<http://www.mon.gov.ua/ua/news/archive-news/88/osnovni-polozhennya-proektu-zakonu-ukrajini-pro-vishchu-osvitu-nova-redaktsiya/>. 14. Сисоєва С.О. Освітні реформи: освітологічний контекст [Електронний ресурс] / С.О. Сисоєва. – Режим доступу :http://library.kpi.kharkov.ua/JUR/TPUSS%202013_3_2.pdf 15. Товажнянський В.Л., Григорович П.Г. Інноваційні технології в антикризовому розвитку машинобудівних підприємств. / Товажнянський В.Л., Григорович П.Г // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 113–119.

*Патумсіс-Семенюк О. В., Корпан Т. І.
НТУ «ХПІ»*

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА

Освіта є одним з основних факторів розвитку особистості, що сприяє орієнтації її у динамічному соціально-економічному середовищі.

У контексті європейської інтеграції зміни в суспільстві, в економіці, у стандартах життя вимагають нових соціальних пріоритетів у розвитку особистості. З особливою значущістю визначаються питання, пов'язані з формуванням нових компетенцій та з прискореною мобільністю соціальної поведінки. Все це висуває нові вимоги до інтелектуального рівня суспільства, у тому числі й до системи освіти та навчання протягом усього життя.

Освіта та навчання протягом усього життя у контексті Лісабонської стратегії з 2000 р. і Стратегія «Європа 2020» розглядаються як ключовий фактор досягнення спільної мети створення конкурентної і динамічної європейської економіки, заснованої на знаннях. Навчання протягом усього життя служить необхідною передумовою покращення соціального стану, формування громадянської позиції, особистісної та професійної реалізації і підвищення можливостей зайнятості. Акцент ставиться не на викладанні знань, а на розвитку індивідуальних здібностей та потенціалу людей вчитися.

Якість освіти оцінюється не тільки кількістю предметів, що вивчаються, і обсягом відповідного курсу, а насамперед, умінням вчитися, готовністю і здатністю до самоосвіти та самоаналізу. З іншого боку, якість освіти залежить від рівня освіти і кваліфікації викладацького складу.

Ефективність освітньої системи пов'язана з її внутрішньою організацією, використанням потенціалу навчальних закладів.

Безперервність навчання (навчання протягом усього життя) передбачає забезпечення можливостей, що дозволяють людям підвищувати свою кваліфікацію, міняти сферу своєї професійної реалізації. Проблеми безперервної освіти стали все частіше висвітлюватися у наукових виданнях. Курси, семінари організовувалися і раніше в більшості ВНЗ, але далеко не завжди вони розглядалися у системі.

У літературі зустрічається велика кількість термінів, які стосуються освіти дорослих: безперервна освіта, освіта дорослих, професійна перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів, підвищення кваліфікації, додаткова професійна освіта, післядипломна додаткова освіта, післявузівська освіта тощо. Термінологічний аналіз дає можливість виявити змістовні та функціональні відмінності цих понять, які більш відносяться до сфери діяльності ВНЗ [1]:

Безперервна освіта – навчання довжиною у життя (lifelong learning); всебічна навчальна діяльність, здійснювана на постійній основі з метою поліпшення знань, навичок і професійної компетенції.

Безперервне професійне навчання – процес професійного вдосконалення і самовдосконалення керівних працівників і фахівців, який протягом всієї трудової діяльності відбувається на базі вже отриманої ними раніше вищої або середньої спеціальної освіти.

У проекті Концепції освіти дорослих в Україні, який уперше було оприлюднено на засіданні бюро відділення професійної освіти і освіти дорослих Академії педагогічних наук України 3 березня 2009 р., зазначено, що освіта дорослих – пролонгований процес і результат розвитку людини (особистості, громадянина, індивідуальності, фахівця), що відбувається упродовж усього життя, завдяки якому дорослі розвивають свої здібності або підвищують професійну кваліфікацію [3, с. 23]. Крім того, як визначають науковці, освіта дорослих – феномен, характерний для високорозвинених країн світу, показник рівня економічного, політичного та інтелектуального розвитку. Її доцільність є загальновизнаним фактом, оскільки переважна більшість розвинених країн у певному сенсі своїм технологічним, соціокультурним і економічним прогресом зобов'язана освіті дорослих [4, с. 171]. Не можна обійти увагою видання, що стосуються безперервної освіти, оскільки містяться в них теоретичні підходи, резуль-

тати соціологічних досліджень, аналітичні огляди, практичні приклади та прикладні розробки, які представляють інтерес [2].

На сучасному етапі вкрай важливе формування методичної культури педагога. Це процес цілеспрямованого включення педагога в різні види методичної діяльності у відповідності до інформаційно-методичного середовища, що забезпечує становлення мотиваційно-ціннісного ставлення педагога до методичної діяльності, освоєння і трансляцію норм і цінностей методичної культури, розвиток методичної компетентності та здатності до творчої самореалізації педагога в методичній діяльності.

Педагогічна модель формування методичної культури педагога у процесі додаткової професійної освіти (системи підвищення педагогічної майстерності) повинна бути заснована на культурологічному, діяльнісному, особистісному підходах, принципах: індивідуалізації, інтерактивності, рефлексивності, інтегративності, наступності, взаємодоповнення; передбачає орієнтовно-ціннісний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний етапи формування методичної культури, що включають цільовий, змістовий, технологічний і результативний компоненти.

Результативність формування методичної культури педагога у процесі додаткової професійної освіти забезпечується сукупністю організаційно-педагогічних умов: інтеграцією можливостей системи підвищення педагогічної майстерності, участі педагога в методичній роботі університету та професійної самоосвіти педагога; здійсненням науково-методичного та експертно-консультаційного супроводу методичної діяльності педагога.

Рівень методичної культури педагога повинен оцінюватися за критеріями: ціннісне ставлення до методичної діяльності; мотивація підвищення рівня методичної культури; здатність до розробки методичного забезпечення освітнього процесу відповідно до сучасних вимог; здатність до оцінки і самооцінки методичної діяльності, її продуктів; здатність до передачі культурного досвіду здійснення методичної діяльності; творча активність у методичній діяльності, за відповідними їм показниками і індикаторами [5].

Будучи методистами методичного відділу і в той же час активними учасниками (організаторами) системи освіти дорослих (системи підвищення педагогічної майстерності викладачів), ми постійно знаходи-

мося у пошуку нових форм та методів удосконалення організації навчального процесу у відповідності до викликів сучасності.

В НТУ «ХПІ» питання якості освіти, підвищення якості методичного забезпечення, удосконалення педагогічної майстерності та формування методичної культури педагога постійно знаходяться у полі зору ректорату та методичного відділу університету. На його базі протягом багатьох років існує система підвищення педагогічної майстерності викладачів, яка на сьогодні потребує модернізації у бік формування методичної культури педагога.

Одним з головних завдань методичного відділу є організація і проведення методичних семінарів для викладачів нашого університету та викладачів інших вищих навчальних закладів. Протягом останніх років наші викладачі мали змогу вдосконалювати педагогічну майстерність у 14–16 методичних семінарах. За останні 5 років у методичному відділі удосконалили свою педагогічну майстерність 1578 науково-педагогічних працівників. Ці семінари розраховані на навчальний рік й охоплюють найактуальніші теми.

Основні напрямки роботи семінарів, які направлені на удосконалення педагогічної майстерності викладачів та практичне їх навчання:

- сучасні педагогічні технології;
- методи активізації навчального процесу;
- психолого-педагогічні аспекти підвищення мотивації студентів;
- засоби постійної підтримки уваги студентів;
- оволодіння і впровадження інноваційних методів навчання;
- аналіз причин виникнення та засобів вирішення педагогічних конфліктів;
- підвищення професійної культури викладачів тощо.

Одним з напрямків удосконалення педагогічної майстерності викладачів НТУ «ХПІ» є визнана в Україні і за кордоном щорічна методична Міжнародна школа-семінар «Сучасні педагогічні технології в освіті».

Під час її проведення удосконалення педагогічної майстерності викладачів здійснюється шляхом їх практичного навчання сучасним освітнім технологіям, що застосовуються у викладанні, вихованні та розвитку особистості, які розробляються та впроваджуються нашими провідними науково-педагогічними працівниками.

Ми вважаємо, що Міжнародна школа-семінар є визнанням високого рівня розвитку педагогічних технологій і педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників нашого університету.

Наступним важливим напрямком у системі роботи з підвищення педагогічної майстерності є спільна робота Методичної ради і Методичного відділу з деканами факультетів та їх заступниками з методичної роботи, в якій вони:

- організують і контролюють методичну роботу на факультетах;
- допомагають здійснювати методичну роботу на кафедрах;
- аналізують роботу, спрямовану на вдосконалення педагогічної майстерності;
- забезпечують методичний супровід викладачів, що використовують сучасні педагогічні технології;
- розповсюджують передовий досвід застосування інноваційних технологій у навчальний процес;
- виносять проблемні питання для розгляду на Методичну раду університету.

За для перспективного розвитку методичної роботи в НТУ «ХПІ» ми вбачаємо такі напрями роботи щодо подальшого удосконалення педагогічної майстерності викладачів:

1. Удосконалення роботи методичних семінарів, що проводяться на базі методичного відділу, у відповідності до нових потреб.
2. Запровадження «Школи молодого викладача».
3. Залучення до участі у роботі наших щорічних Міжнародних шкіл-семінарів більшої кількості викладачів НТУ «ХПІ».
4. Створення умов для подальшого опанування викладачами університету сучасних педагогічних технологій та їх використання у навчальному процесі.
5. Сприяння ознайомленню професорсько-викладацького складу з результатами психолого-педагогічних і методичних досліджень викладачів нашого університету.
6. Розроблення Концепції організації методичної роботи в університеті.
7. Трансформування системи підвищення педагогічної майстерності викладачів, у бік формування методичної культури педагога.

Таким чином чітка система роботи методичного відділу з безперервної освіти й всебічної методичної та організаційної допомоги факультетам, науково-педагогічним працівникам у впровадженні сучасних педагогічних технологій та формуванні методичної культури викладачів, сприятиме підвищенню якості освіти в університеті.

Список літератури: 1. Непрерывное образование : краткий словарь / под ред. Н.А. Лобанова, В.Н. Скворцова; предисл. Н.А. Лобанова; рец.: А.И. Добрынин, И.П. Кузьмин. – С.-Петербург : Файндер, 2002. – 42 с. 2. Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б., Вахрушева Т.Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. – Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с. 3. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу / Н. Клокар // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. 4. Лук'янова Л. Психолого-педагогічні засади запровадження самостійної пізнавальної діяльності в системі екологічної освіти / Л. Лук'янова // Гуманіт. вісн. Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту імені Г. Сковороди: Наук.-теор. зб.: Спец. вип.: Педагогіка. Вища освіта України і Болонський процес: Матеріали Всеукр. конф.: голов. ред. В. П. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2005. 5. Васильчук Н.В. Освітній моніторинг як метод управління якістю науково-методичної роботи// Педагогічний пошук. – 2014. – №2.

*Пономарьов О. С.
НТУ «ХПИ»*

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Загальна постановка проблеми. Одна з основних особливостей сучасної освітньої парадигми полягає у компетентнісній орієнтації навчально-виховного процесу. Вона найбільш повною мірою відповідає синергетичним принципам самоорганізації, саморозвитку і самоуправління складних відкритих дисипативних систем. А саме такими системами виступають і сама освіта як важливий і відповідальний соціальний інститут, і особистості як студента, так і педагога. Однак теоретичні пошуки дослідників і у сфері застосування в освіті постнекласичної методології, що ґрунтується на синергетиці, і у сфері її компетентнісної орієнтації ще, на жаль, не отримали належної практичної спрямованості. Тому педагогам-практикам доводиться самотужки здійснювати творчі пошуки шляхів і способів істотного підвищення ефективності навчально-виховного процесу і забезпечення високого рівня якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Одним з таких шляхів виступає раціональна, логічно побудована,

дидактично вивірена й чітко спрямована самостійна робота студентів. Адже вона здатна забезпечити високу ефективність їх підготовки.

Однак сьогодні серйозною проблемою саме і постає визначення сутності та змісту раціональності й логічності її побудови, організації здійснення та контролю результатів. Іншими словами, вкрай важливо «вписати» самостійну роботу студентів у загальну систему педагогічних технологій вищої школи так, щоб ця система у своїй цілісній єдності включала відповідальність і мотивацію студентів і активно сприяла належному розвитку цих якостей. Важливий аспект проблеми утворює й вибір змісту і обсягу навчального матеріалу, що необхідно виносити на самостійну роботу, та його характер, форми виконання завдань.

Аналіз публікацій з проблеми переконливо свідчить про її важливу роль для педагогічної теорії й освітньої практики. Адже самостійна робота, як пише В.В. Ягупов, «має надзвичайно важливе значення для формування й удосконалення знань, мислення й переконань». Тому, на глибоке переконання вченого, «цей метод є внутрішньою основою будь-якого іншого методу навчання і необхідною передумовою дидактичного зв'язку різних методів навчання між собою». Він спеціально підкреслює, що «сучасні освітні процеси і науково-технічна революція роблять метод самостійної роботи одним з основних» [1, с. 344]. Особливо важливого значення самостійна робота набуває у вищій школі, яка здійснює не тільки освіту, але й головним чином професійну підготовку майбутніх фахівців. Численними психологічними дослідженнями було встановлено, що людина з часом забуває 90 % того, що вона почула, 50 % того, що побачила, і лише 10 % того, що зробила самостійно. Ось чому самостійна робота відіграє таку важливу роль у підготовці та професійному становленні фахівців.

На жаль, сутність самостійної роботи студентів часто визначається досить формально, без належного розкриття її сенсу і призначення. Наприклад, відомий вчений-педагог А.І. Кузьмінський визначає її як навчальну діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі [2, с. 309]. Цілком очевидно, що таке формулювання могло б істотно виграти, якби було доповнене ще й цільовим призначенням самостійної роботи та її значними виховними можливостями. Але тут необхідно зважувати й на специфічний жанр книги, як навчального посібника.

Взагалі протягом останніх десятиліть проблемам ролі самостійної роботи студентів, її раціональної організації й контролю результатів приділяється істотна увага з боку відомих вітчизняних та іноземних вчених – педагогів, психологів, фахівців з філософії освіти. Різні важливі її аспекти, як дидактичні, так і психологічні, діяльнісні, цільові, змістовні, технологічні тощо, розглядали С. Архангельський, Ю. Бабанський, Б. Буряк, Л. Вяткин, М. Гарунов, С. У. Гончаренко, Дж. Дьюї, Б. Єсипов, І. Ільєсов, В. Козаков, І. Лернер, П. Підкасистий, М. Скаткін, М. Солдатенко та інші.

Звертає на себе увагу трактування ролі і значення самостійної роботи такими авторами, як В. Загвязинський, М. Буланова-Топоркова, Н. Басова та інші, згідно з яким самостійна робота сприяє формуванню у студентів готовності до самоосвіти, створенню базових основ неперервної освіти та реальної можливості підвищувати свою професійну кваліфікацію протягом всього активного трудового життя, а у разі необхідності й бути здатним до перенавчання. Самостійна робота, на їх погляд, сприяє становленню студента як свідомого і активного громадянина, розвиває його креативні здібності.

Цілком справедливо Т. Фіногєєва розглядає достатньо складну проблему формування особистості майбутніх інженерів-педагогів саме в процесі їх самостійної роботи. При цьому автор підкреслює, що «самостійність є необхідною умовою ефективності будь-якої діяльності: навчальної, виробничої, громадської, розумової, пізнавальної та ін.» [3, с. 127]. Цілісний підхід до цього аспекту проблеми вона виявляє у твердженні, що формування особистості фахівця відбувається в процесі самоосвіти, самоконтролю й самооцінки. Ми цілком згодні з такою позицією, але хотілося б дещо посилити її тезою про те, що всі ці процеси мають супроводжувати самостійну роботу студентів і розглядатися як невід’ємні й атрибутивні її компоненти.

Важливого значення набувають дослідження, спрямовані на подальше вдосконалення використовуваних форм і методів організації самостійної роботи студентів в загальній системі підвищення якості професійної підготовки фахівців й модернізації вищої освіти. Цікаві результати у цій сфері отримані такими українськими дослідниками, як А. Алексюк, В. Белікова, В. Бондар, М. Головка, Л. Костельна, В. Костенко,

О. Шестоपालук та ін. Вони неодноразово доповідалися на наукових конференціях, публікувалися в наукових виданнях.

Взагалі існує безліч робіт, в тому числі дисертаційних, присвячених тим чи іншим аспектам організації самостійної роботи студентів. Знайомство з ними свідчить як про її надзвичайно важливу роль в системі вищої освіти, так і про те, що проблема самостійної роботи ще далеко не вичерпана, а також про ті її резерви, використання яких дозволило б істотно підвищити якість освіти.

Невирішені аспекти проблеми, на наш погляд, випливають з того, що при її розгляді у кожному конкретному випадку розглядаються лише певні аспекти. Через відсутність системного підходу не тільки до її розв'язання, але й навіть до постановки проблема залишається недостатньо розробленою і тому потребує подальшого поглибленого дослідження. Так, у деяких роботах слабо пов'язана організація самостійної роботи з питаннями мотивації студентів, практично не розглядається роль виховання їх особистої відповідальності в процесі виконання самостійної роботи.

Мета статті й полягає у визначенні сенсу і призначення самостійної роботи студентів та у спробі її поєднання із загальною системою завдань вищої школи. Мається на увазі формування професійної і соціальної компетентності майбутніх фахівців, їх виховання, соціалізація та особистісний розвиток, перш за все прищеплення моральнісних і життєвоціннісних принципів і переконань, світоглядних позицій, розвиток духовного світу й відповідальності. При цьому ми цілком усвідомлюємо, що визначена мета у кращому разі може бути хіба що лише окреслена у найбільш загальному вигляді, як і способи, засоби та шляхи її досягнення у практиці навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу. Самостійна робота студентів є важливим і невід'ємним складником навчально-виховної діяльності вищої школи, і її роль у забезпеченні ефективного розв'язання завдань з професійної підготовки й особистісного розвитку майбутніх фахівців постійно зростає. Сьогодні самостійна робота офіційно визнана важливим елементом в системі видів і форм навчальних занять. Вона посідає чільне місце в навчальних планах практично кожної спеціальності. При цьому, залежно від характеру тієї чи іншої навчальної дисципліни, кількість годин на самостійну роботу складає від однієї до двох третин загального часу на її вивчення, тобто в півтора рази, а то і вдвічі перевищує частку часу, призначену для аудиторних занять.

В основі цієї ситуації лежать три такі обставини. По-перше, сьогодні характеризує невпинне, справді лавиноподібне збільшення обсягу науково-технічних знань та їх ускладнення. Їх сприйняття, розуміння й засвоєння може набувати достатньої ефективності лише за умови глибокої й цілеспрямованої самостійної роботи студентів над відповідним матеріалом. По-друге, в процесі самостійної роботи студент, робить для себе не просто відкриття чогось нового, а й впевнюється у своїх силах і можливостях, набуває психічної усталеності й наполегливості. По-третє, самостійна робота виробляє і розвиває у студента навички самостійності й відповідальності, сприяє формуванню психологічної готовності його як майбутнього фахівця до успішного виконання завдань і функцій його професійної діяльності.

Розглянемо ці ситуації дещо детальніше. Зростання обсягу інформації та її ускладнення в умовах обмеженості термінів навчання робить основними чинниками ефективного оволодіння нею методику викладання і самостійну роботу студентів. При цьому завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних засобів і технологій вони можуть поєднуватися при домінуванні самостійної роботи. Належне ж забезпечення високого рівня професійної та соціальної компетентності фахівця передбачає не просто сприйняття та запам'ятовування ним навчального матеріалу, а глибокого його розуміння. Надзвичайно цікава, і в той же час достатньо складна філософська, психологічна та педагогічна проблема розуміння феномену розуміння ще вкрай недостатньо досліджена. Однак це не заважає пошуку ефективних педагогічних технологій, спрямованих на істотне підвищення рівня розуміння студентами навчального матеріалу. Реальна освітня практика переконливо свідчить про те, що його розумінню активно сприяє правильно організована самостійна робота студентів з дієвим педагогічним контролем її результатів.

Вища школа все більш стикається з проблемою низького рівня знань у значної частини випускників вищої школи і вкрай низькою їх мотивацією до навчання. Однією з причин цього стану ми вважаємо втрату інтересу до знань й до освіти взагалі та їх ціннісного сприйняття в суспільній свідомості. Практика ж свідчить, що вже перші успіхи студента, отримані в процесі самостійної роботи, посилюють його інтерес. При цьому виникає цікавий ефект: успішне самостійне виконання певного завдання стимулює інтерес, який, у свою чергу, сприяє бажанню

успішно виконувати й наступні завдання. Цілеспрямоване використання педагогом цього ефекту вимагає обов'язкового використання заохочення студента. Тому належна організація самостійної роботи повинна включати системний контроль і об'єктивну оцінку діяльності студента.

Розвиток складників професійної компетентності студента в процесі його самостійної роботи супроводжується його особистісним розвитком, перш за все усвідомленням ним соціальної значущості майбутньої діяльності й ціннісним її сприйняттям, прагненням до суспільного визнання його самого як особистості і професіонала. Ці процеси зі всією необхідністю формують у нього розуміння особистої відповідальності за якість професійної діяльності, за її безпосередні результати й можливі віддалені наслідки. Все це забезпечує психологічну готовність майбутнього фахівця до виробничої діяльності.

Не випадково у всьому світі самостійна робота виступає найважливішим складником навчання і професійної підготовки фахівців. У провідних технічних університетах, прикладом яких є Масачузетський технологічний інститут, самостійна робота студентів складає істотну, а з деяких дисциплін і переважну частку загального навчального часу і включається до складу кредитів, що враховуються. Її організація тут проста і зрозуміла – один-два рази на тиждень студент отримує набір завдань, які він повинен виконати протягом встановленого часу і подати у письмовій формі результати для перевірки. Самі завдання конкретні, вони спрямовані на отримання реального результату, який можна об'єктивно перевірити.

Таким чином, організація самостійної роботи студентів дійсно постає надзвичайно важливою формою їх підготовки. В той же час реальне ставлення викладачів і навіть деяких завідувачів кафедр українських вищих навчальних закладів до цього виду занять лишається далеко неоднозначним. Це можна пояснити як широким розмаїттям змісту й характеру тих завдань, які виносяться на самостійну роботу студентів, так і ставленням студентів до їх виконання, а також складністю організації контролю результатів цієї роботи. Крім того, цієї організації не передбачає індивідуальний план викладача, вона не вважається навчальним навантаженням. Однак практика роботи зарубіжної вищої школи визнає самостійну роботу студента одним із домінуючих видів його підготовки і відводить значну частку робочого часу педагога індивідуа-

льній роботі зі студентами, яка включає організацію їх самостійної роботи й системному контролю її результатів.

Автором здійснено спеціальне дослідження, спрямоване на визначення рівня ефективності самостійної роботи студентів в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут». З цією метою було обрано 12 кафедр. По дві з них були представниками всіх основних профілів, за якими здійснюється підготовка фахівців в університеті, тобто машинобудування, електроенергетика, хімічна технологія, економіка і менеджмент, інформаційні технології. Крім того, по одній кафедрі представляли соціально-гуманітарні й загальноінженерні дисципліни. Таким чином, модельна вибірка у першому наближенні цілком може вважатися достатньо представницькою.

Всім було запропоновано в довільній формі висвітлити такі питання.

1. Яким є співвідношення годин на аудиторні заняття й на самостійну роботу студентів з дисциплін кафедри згідно з навчальним планом?

2. Який характер матеріалу виноситься на самостійну роботу студентів?

3. У якій формі студенти отримують завдання на самостійну роботу?

4. Яким чином здійснюється контроль результатів самостійної роботи?

5. Якою є реальна ефективність самостійної роботи студентів і яким чином її можна підвищити?

6. Якими є недоліки у використанні цієї форми навчальних занять?

Крім того, проводилося особисте опитування з цих питань професорів та провідних доцентів деяких інших кафедр на предмет виявлення їх ставлення до самостійної роботи студентів та оцінки її значення у професійній підготовці, вихованні та особистісному розвитку студентів.

Попередній аналіз отриманих відповідей виявив досить широкий спектр думок і ставлення до цього виду навчальної роботи. Можна визначити три такі групи педагогів за характером ставлення неї. Першу групу складає переважна більшість викладачів і завідувачів кафедр, які вірно оцінюють роль самостійної роботи студентів і вважають її важливим складником навчально-виховного процесу. Тому вони системно підходять до визначення змісту цієї роботи, її організації й контролю результатів. Істотне місце в ній відводиться поглибленому вивченню матеріалу, основи якого розглядалися на лекціях, курсовим роботам, індивідуальним завданням, підготовці рефератів тощо. Важливим та ефективним складником са-

мостійної роботи виступає й участь студентів в наукових дослідженнях під керівництвом викладачів та підготовка ними статей і доповідей на конференціях. Викладачі цієї групи підкреслюють, що самостійна робота розвиває у студентів здатність самостійно мислити і працювати, відповідальність і уміння приймати власні рішення, формує особисті професійні навички майбутнього фахівця.

Щодо контролю результатів самостійної роботи студентів, то звичайно він здійснюється у формі захисту курсових робіт, подання рефератів та їх обговорення, перевірки і захисту розрахунково-графічних робіт. На окремих кафедрах проводяться експрес-контрольні роботи тривалістю 10–15 хвилин. Однак через недостатню увагу до важливості й можливостей самостійної роботи не всі студенти виконують індивідуальні завдання, а лише 10–15 % своєчасно їх здають. Більшість же затримується на 1–2 тижні, а 5–7 % протягом тривалого часу ходять боржниками.

Другу групу складають викладачі, які вважають, що самостійна робота студентів є неефективною витратою часу і штучним збільшенням навчального часу, що приділяється на вивчення тієї чи іншої дисципліни. На їх думку, співвідношення аудиторних занять та самостійної роботи істотно завищено на користь останньої. Крім того, одним з їх аргументів є те, що студенти безвідповідально підходять до виконання своїх завдань на самостійну роботу, беруть готові реферати з Інтернету або переписують один у одного. Істотні ускладнення в організацію самостійної роботи вносить і низька відвідуваність студентами навчальних занять, особливо на старших курсах, що не дає можливості перевіряти результати виконання ними отриманих завдань. Уявляється, що викладачі цієї групи не осмислили й глибоко не усвідомили істинної ролі самостійної роботи та її можливостей.

Опосередкованим підтвердженням цієї тези слугує існування третьої, на жаль, нечисленної групи викладачів, які добре знайомі з системою організації самостійної роботи в закордонних вищих навчальних закладах, які прагнуть осмислити не тільки її сутність і значення, але й недоліки її застосування в Україні, їх причини й можливі шляхи подолання. Професори Л.М. Любчик та І.В. Кононенко підкреслюють, що завдання на самостійну роботу мають бути конкретними і реальними, вивчення матеріалу з підручників і конспектів не може бути завданням, це просто мається на увазі. В самостійній ро-

боті не використовуються також завдання типу підготовки рефератів або оглядів, пошуку в Інтернеті, створення презентацій тощо, які ці авторитетні вчені відверто називають імітацією навчання.

В західних навчальних закладах отримати нове завдання можна тільки за умови успішного здавання попереднього. В процесі виконання завдань студент користується консультаціями викладача – щоденно за допомогою електронної пошти і щотижневими згідно з розкладом. Виконані завдання оцінюються в балах, накопичена сума включається до підсумкової оцінки за курс, до них додаються оцінки двох-трьох іспитів, що обов'язково проходять у письмовій формі. Курс зараховується лише у разі, якщо сума балів перевищує встановлений мінімум. Характерно, що при виявленні списування чи плагіату студент безумовно відраховується з університету.

Цілком поділяючи такий підхід до організації та здійснення самостійної роботи студентів, вважаємо за необхідно підкреслити, що наша система освіти на всіх рівнях ще не готова його прийняти. По-перше, це зумовлено недостатньо глибоким розумінням педагогами і керівниками сутності й ролі самостійної роботи студентів у формуванні їх справжньої, а не «паперової» професійної компетентності й забезпечення їх дійсно високої конкурентоспроможності на сучасному ринку праці й робочої сили. По-друге, сьогодні вкрай недостатньою є відповідальність студента перед суспільством і перед самим собою за те, яким будуть його життя і професійна діяльність. По-третє, цьому певною мірою сприяє й низький рівень вимогливості й відповідальності науково-педагогічного складу вищої школи й керівництва вищих навчальних закладів за якість підготовки фахівців. В результаті число дипломованих людей постійно зростає, а по-справжньому компетентних фахівців бракує практично у всіх сферах суспільного виробництва.

Висновки. Для того, щоб самостійна робота посіла належне місце в системі вищої освіти України й забезпечувала бажану якість і результативність, необхідно, на наше переконання виходити з наступних положень. По-перше, кожному викладачеві слід глибоко осмислити її роль і навчально-виховні можливості, впровадити системне планування з місту й характеру самостійної роботи студентів та способів контролю її результатів. По-друге, при виборі цілей і змісту завдань студентам на самостійну роботу слід чітко дотримуватися дидактичного принципу поєднання дос-

тупності з певним рівнем складності, що сприятиме як інтелектуальному та професійному, так і морально-вольовому розвитку особистості майбутнього фахівця. По-третє, необхідно вести рішучу боротьбу зі списуванням і плагіатом у студентських (і не тільки студентських) роботах й запровадити надійну систему їх відповідної перевірки. По-четверте, вкрай важливо пробуджувати й підтримувати інтерес студентів до самостійної роботи як важливого засобу їх професійного й особистісного розвитку, розробити систему заохочення творчих досягнень. По-п'яте, потрібне чітке нормування навчального навантаження викладачів, в тому числі пов'язаного з плануванням та організацією самостійної роботи студентів та контролем і об'єктивною оцінкою її результатів.

Уявляється, що впровадження цих пропозицій в освітню практику вищої школи активно сприятиме відновленню її престижу, формуванню високого авторитету знань і освіти в суспільній свідомості. Це стане одним з ефективних шляхів соціально-економічного й духовно-культурного відродження України.

Список літератури: 1. Ягупов В.В. Педагогіка : Навч. посібник / В.В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с. 2. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с. 3. Фіногєєва Т.Є. Формування особистості майбутніх інженерів-педагогів у процесі самостійної роботи з педагогічних дисциплін / Т.Є. Фіногєєва // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2014. – № 1. – С. 121–131.

Скубій І. В.

ХНТУСГ ім. П. Василенка

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються інтерактивні технології навчання у викладанні гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі. Апробовано можливість використання технології ситуативного моделювання на занятті з «Політології». Актуалізовано необхідність застосування міждисциплінарного підходу до викладання у вищій

школі. Доведено ефективність використання інтерактивних технологій у підготовці студентів.

Ключові слова: інтерактивна технологія навчання, симуляційна гра, гуманітарні дисципліни, вищий навчальний заклад, політологія, громадське слухання.

Skubii I. Interactive technologies in teaching the humanitarian disciplines in institution of higher education.

The article deals with the study of interactive technologies in teaching humanitarian disciplines in higher educational institution. It has been approbated situational modeling technology in the course of “Political science”. It has been actualized the necessity of use the interdisciplinary approach in high school. It has been proved the effectiveness of the interactive technologies in teaching students.

Keywords: interactive technology, simulation game, humanitarian disciplines, higher education institution, Political science, public hearing.

Інтерактивні методи навчання та технології привертають до себе все більшу увагу фахівців з педагогіки, науковців різних галузей знань та викладачів різних дисциплін у вищих навчальних закладах. Увага останніх у першу чергу обумовлюється необхідністю пошуку ефективних методів організації навчального процесу, які б зацікавили студента та зробили навчальний процес більш пристосованим до умов сучасного інформаційного суспільства¹. Сутність інтерактивного навчання полягає у взаємодії усіх учасників навчального процесу, їхньому діалозі. У загальному вигляді організація інтерактивного навчання передбачає моделювання різних життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу конкретних обставин².

Дослідники ставлять такі основні завдання перед інтерактивними технологіями є: розв’язання професійних проблем; передбачення труднощів реальних обставин; набуття фахівцем додаткових знань і профе-

¹ Інформаційне суспільство характерне для постіндустріального етапу розвитку. Про природу інформаційного суспільства свідчать його ресурси – знання, інформація, інформаційно-комунікаційні технології.

² Пошетун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пошетун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2006. – С. 9.

сійних умінь; формування професійно важливих якостей; зменшення імовірності помилок; розвиток упевненості у власних силах³.

Причинами, які спонукають викладачів застосовувати інтерактивні технології, є передусім ті знання та навички, які студенти отримують в процесі такого навчання. Усі різновиди інтерактивних технологій характеризуються спільними рисами. Вони активізують пізнавальні процеси; збільшують швидкість збору та опрацювання інформації; розвивають уміння аналізувати фахові проблеми; формують основу для прийняття компетентного рішення⁴.

Використання інтерактивних методів навчання під час семінарських занять посилює мотивацію студентів та суттєво урізноманітнює навчальний процес. Більше того, загальновідомо і вже доведено багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками⁵, що засвоєння нової інформації на занятті відбувається найбільш ефективно саме через навчання у дискусійних групах, практиці через дію або навчання інших. За даними психологів, внаслідок обговорення та особистого досвіду можна запам'ятати 70–80 % нової інформації, тоді як після читання та слухання лише 10–26 %⁶. Очевидно, що в сучасних умовах, коли суспільство і так перенасичене різною інформацією, а студенти є активними учасниками соціальних комунікацій, викладач має звертати увагу на різні методи та технології навчання, які б не лише їх зацікавлювали, але й давали високу результативність засвоєння нових знань.

Застосування інтерактивних технологій у викладанні гуманітарних дисциплін сприяє формуванню комунікативних навичок у студентів, розвиває їхні здібності у спілкуванні, співпраці та розширенні комунікативних компетенцій в цілому. У вищих навчальних закладах технічного профілю формування у студентів таких навичок є особливо актуальним і необхідним завданням.

Одним із вирішальних етапів організації інтерактивного заняття є вибір технології інтерактивного навчання. Серед великої кількості різних класифікацій можна запропонувати наступну: інтерактивні те-

³ Кожушко С. М. Інтерактивні технології навчання при підготовці майбутніх фахівців до професійної взаємодії / С. М. Кожушко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип.30 (83). – С. 188.

⁴ Там само.

⁵ Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2006. – С. 10 – 11.

⁶ Ксендзова Г. Ю. Перспективные школьные технологии – М.: Педагогическое общество России, 2000. – С. 76.

хнології кооперативного навчання, технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань. Кожна із запропонованих технологій має цілий набір різних форм занять, які відображають її особливість. Звичайно, під час їхнього застосування у навчальному процесі необхідно враховувати і специфіку конкретної дисципліни. У даному дослідженні звертається увага на використання технології ситуативного моделювання на заняттях з «Політології». В основі цієї технології лежить модель навчання у грі, яка, крім дидактичних завдань, допомагає розвитку творчих здібностей та практичних компетенцій у студентів. Вирізняють імітаційні та симуляційні ігри. Якщо імітації полягають у простих діях, які лише відтворюють процеси в оточуючому світі, то симуляції є спрощеними копіями різних життєвих ситуацій і здебільшого пов'язані з діяльністю реальних суспільних організацій чи інститутів. Розробники інноваційних педагогічних технологій визначають такі основні види симуляційних ігор: судові, парламентські, громадські слухання, збори, асамблеї, засідання комісій, політичні дебати⁷. Усі ці форми взаємодії існують у справжньому політичному та суспільному житті, тому їхня спрямованість є максимально наближеною до теоретичних питань політології, а саме таких, як держава, влади, право, політичні партії, громадянське суспільство тощо.

Для проведення семінарського заняття з «Політології» серед вищенаведених прикладів симуляційних ігор були обрані громадські слухання. У реальному житті вони здебільшого організовуються органами законодавчої влади (наприклад, Верховною Радою, різними державними органами влади, комітетами) з метою отримання інформації про суспільну думку щодо державного курсу, інтереси громадян стосовно майбутніх законопроектів або рішень. Мета цієї педагогічної технології полягає у моделюванні громадського слухання за допомогою симуляційної гри. У процесі навчання студенти отримують уявлення про роботу таких суспільних інститутів і отримують практичний досвід щодо вирішення конкретного питання, яке буде виноситися на слухання.

Однією із ключових тем курсу «Політологія» є «Міжнародні відносини та зовнішня політика». На лекційному занятті з цієї теми викла-

⁷ Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2006. – С. 57.

дач розкриває теоретичні питання, пов'язані з міжнародними відносинами та зовнішньою політикою держави: основні поняття, суб'єкти, об'єкти, напрями міжнародних відносин, парадигми, види, функції тощо. Під час практичного (семінарського) заняття можна запропонувати студентам розглянути комплексну тему, яка передбачає необхідність повторення ключових подій з історії України у поєднанні з набутими теоретичними знаннями про міжнародні відносини та зовнішню політику. Тобто, такий підхід передбачає також застосування міжпредметних зв'язків, особливості застосування яких широко розроблені фахівцями педагогіки і дидактики середньої школи⁸, довузівської освіти⁹. На необхідності використання міжпредметних зв'язків в навчальному процесі у вищих навчальних закладах освіти вказується у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»)¹⁰, Національній доктрині розвитку освіти¹¹ та інших законодавчих нормах.

Для семінару було обрано наступну тему: «Зовнішня політика України: від Київської Русі і до сьогодення». Навчальний процес з використанням симуляційних ігор вимагає чіткої організації та попередньої підготовки. Готуючи студентів до участі у такому занятті, викладач має докласти зусиль для його належної організації. Кожен учасник заходу має знати свою роль та обов'язки, послідовність дій та висловлювань. Фактично, симуляція є своєрідною «мініатюрною» версією реальності¹². Часто симуляції порівнюють з рольовими іграми, але між ними існує суттєва відмінність, яка полягає у тому, що симуляції покликані відтворювати певні механізми прийняття рішень, функціонування державних чи громадських інститутів. Зважа-

⁸ Максимова В. Н. Межпредметные связи и совершенствование процесса обучения: Кн. для учителя. / В. Н. Максимова. – М.: Просвещение, 1984. – 143 с.; Гринюк О. С. Реалізація міжпредметних зв'язків засобами шкільного підручника з біології / О. С. Гринюк // Проблеми сучасного підручника. – 2014. – Вип. 14. – С. 165 – 174; Сільвейстр А. М. Реалізація міжпредметних зв'язків під час навчання фізики, хімії і біології у школі / А. М. Сільвейстр // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету / Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2013. – Вип. 109: Серія: Педагогічні науки. Випуск присвячується 30-річчю кафедри педагогіки, психології та методики навчання фізики й математики ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка. – С. 110 – 113.

⁹ Жовтоніжко І. М. Урахування міжпредметних зв'язків під час викладання природничо-математичних дисциплін у довузівській підготовці іноземних студентів / І. М. Жовтоніжко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – Вип.16. – С. 77 – 85.

¹⁰ Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття» // Законодавчі акти та нормативні документи (на допомогу керівникам закладів та установ освіти): [збірник]. – К., 1999. – 401 с.

¹¹ Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квітня. – С. 4.

¹² Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2006. – С. 59.

ючи на вищенаведені зауваження навчальний процес було організовано наступним чином: студентів розподілено по різних відділах (умовного) державного органу влади та обрано його голову.

Головна мета заходу полягала у з'ясуванні ключових принципів зовнішньополітичної діяльності, визначенні основних засад української дипломатії від часів Київської Русі до сучасності, їхніх історичних закономірностей та зв'язків.

В історії України було визначено кілька ключових періодів, які відзначалися важливими змінами в зовнішньополітичній діяльності та дипломатії, тому у громадських слуханнях приймали участь такі відділи:

1. Відділ по вивченню дипломатії часів Київської Русі.
2. Відділ по вивченню зовнішньої політики доби козацтва.
3. Відділ по вивченню зовнішньополітичної діяльності українських урядів в роки національно-демократичної революції 1917–1921 рр.
4. Відділ по вивченню зовнішньої політики Радянської України.
5. Відділ по вивченню сучасної зовнішньої політики України.

Отже, попередній етап підготовки заняття вимагає від викладача наступних заходів:

- 1) визначити тему;
- 2) спланувати сценарій заняття, роль кожного студента-учасника;
- 3) ознайомити кожного студента з його індивідуальним завданням та функціями у процесі громадських слухань;
- 4) забезпечити підготовку студентів до запланованої теми заняття.

Громадські слухання розпочалися зі вступного слова голови відділу, якого було обрано з-поміж інших студентів. Він представив присутнім працівників своїх відділів, після чого були заслухані їхні доповіді про виконану роботу з вивчення зовнішньополітичної діяльності в різні періоди історії України.

Складовою частиною громадянського суспільства є засоби масової інформації, тому на слухання були запрошені і представники українських ЗМІ, які також були обрані з-поміж присутніх студентів. Своїми змістовними та критичними зауваженнями вони довели, що деякі відділи мають недоліки у своїй роботі, та актуалізували ключові питання зовнішньополітичного курсу українських урядів.

Після заслухання усіх доповідей, всі учасники громадських слухань аналізують наведену інформацію, аргументи фахівців, обговорю-

ють проблему та приймають спільне рішення щодо загальної оцінки зовнішньополітичної діяльності українських урядів та роботи державного органу влади (умовного), який займався їх вивченням.

У результаті роботи у таких відділах під час громадського слухання студенти закріпили вивчений матеріал, отримали уявлення про роботу державних та громадських органів влади, набули практичний досвід у визначенні і поясненні основних засад та принципів зовнішньополітичної діяльності від часів Київської Русі до сучасності. Проведення заняття за допомогою технології ситуативного моделювання дозволило відтворити механізми діяльності громадських слухань як важливого елементу громадянського суспільства. Обрана форма навчального процесу допомогла активізувати пізнавальну діяльність студентів та надала можливість розвитку їхніх творчих здібностей. Використання інтерактивних методів навчання у викладанні гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі є запорукою ефективної професійної підготовки студентської молоді та її соціалізації.

Список літератури: 1. Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття» // Законодавчі акти та нормативні документи (на допомогу керівникам закладів та установ освіти): [збірник]. – К., 1999. – 401 с. 2. Гринюк О.С. Реалізація міждисциплінарних зв'язків засобами шкільного підручника з біології / О.С. Гринюк // Проблеми сучасного підручника. – 2014. – Вип. 14. – С. 165–174. 3. Кожушко С.М. Інтерактивні технології навчання при підготовці майбутніх фахівців до професійної взаємодії / С.М. Кожушко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 30 (83). – С.185–191. 4. Ксендзова Г.Ю. Перспективные школьные технологии – М.: Педагогическое общество России, 2000. – С. 76. 5. Максимова В.Н. Междисциплинарные связи и совершенствование процесса обучения: Кн. для учителя. / В.Н. Максимова. – М.: Просвещение, 1984. – 143 с. 6. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квітня. – с. 4. 7. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2006. – 192с. 8. Сільвейстр А.М. Реалізація міждисциплінарних зв'язків під час навчання фізики, хімії і біології у школі / А.М. Сільвейстр // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету / Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – Чер-

нігів, 2013. – Вип. 109: Серія: Педагогічні науки. Випуск присвячується 30-річчю кафедри педагогіки, психології та методики навчання фізики й математики ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. – С. 110–113.

*Федченко С. Г.
НТУ «ХПІ»*

УПРАВЛІННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

*Не внешняя наша плоть,
но наша мысль – то главный наш человек.
Г.С. Сковорода*

Загальна постановка проблеми. Початок третього тисячоліття відкриває нову сторінку в розвитку людського суспільства. Воно розпочалося невпинним зростанням персональної відповідальності, індивідуального внеску кожного в історію цивілізації. А це вимагає глибокого розуміння людиною навколишнього світу і себе, свого місця в ньому і свого призначення. Відповідне ж знання і розуміння вона значною мірою отримує в системі освіти. Завдання ж цієї системи полягає не тільки в навчанні, вихованні й особистісному розвитку, а й в усвідомленні учнями і студентами сутності й ролі своєї навчально-пізнавальної діяльності, в належній оволодінні ними логіко-методологічними основами цієї діяльності. Адже від її ефективності істотно залежать можливості професійної й особистісної самореалізації людини, актуалізації її особистісного «Я».

В той же час особливості сьогодення, насамперед глобалізація всіх сфер суспільного життя, широка їх інформатизація й виразний інноваційний характер світового розвитку зумовлюють істотні зміни в самих цілях, змісті й характері освіти, в організації пізнавальної діяльності й у використовуваних педагогічних технологіях. Вони мають бути спрямованими як на ефективну організацію пізнавальної діяльності студентів, так і на належне управління нею. А це, у свою чергу, зумовлює потребу в інноваційному характері як самих технологій, так і характеру їх використання. Сьогодні в педагогічній теорії й освітній практиці значного поширення набуло обговорення сутності,

сенсу і змісту поняття інноваційних педагогічних технологій. Конкретні ж питання доцільного використання їх можливостей для успішного розв'язання складних завдань освіти, в тому числі й управління пізнавальною діяльністю в умовах інноваційного розвитку набувають характеру важливої й актуальної проблеми.

Зв'язок проблеми з актуальними питаннями теорії і практики полягає в тім, що сучасна Україна все ще перебуває в стані пошуку свого шляху розвитку, тільки налагоджує культурні, економічні, політичні, суспільні та інші внутрішні і зовнішні зв'язки. Для прискорення цих процесів необхідно визначитися, яких громадян і для якого суспільства ми повинні готувати, якими мають бути соціальні умови розвитку, щоб громадянин нашої держави був щасливим. Оскільки розвиток людської цивілізації набуває все більш виразного інноваційного характеру, виникає необхідність відповідних змін як пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, так і управління нею. А це вимагає розробки нових теоретичних і методологічних основ освіти і практичних рекомендацій стосовно викладання навчальних дисциплін.

Виходячи з необхідності філософського осмислення проблем сучасної освіти, В. Кремень, С. Пазиніч та О. Пономарьов підкреслюють, що «слід визнати, що й донині ще вкрай недостатньо уваги приділяється дослідженню філософських проблем окремих галузей освіти, насамперед розробленню питань філософії професійної освіти, хоча потреба у філософській рефлексії цих питань постійно зростає. Справді, без належного світоглядного і методологічного аналізу сучасного стану професійної освіти, без визначення сучасних її проблем та суспільних вимог до майбутніх фахівців не можуть ефективно розвиватися ні теоретичні засади педагогіки вищої школи, ні практика плідної науково-педагогічної діяльності викладачів системи вищих навчальних закладів» [1, с. 9].

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми свідчить про істотну увагу до неї з боку як представників педагогічної теорії, та і освітянської практики. Можна послатися хоча б на роботи В.П. Андрущенка [2], А.К. Бичка [3], В.Г. Кременя [4] та інших, в яких розглядаються глибокі, справді концептуальні питання стратегічного розвитку освіти. Істотний внесок у їх розробку належить таким відомим вченим, як І.Ф. Прокопенко, С.О. Сисоєва, Г.П. Васянович, І.Д. Бех, О.М. Пехота

та інші. Пильну увагу дослідників привертають проблеми дистанційного навчання, організації плідної самостійної роботи студентів та її контролю. Останнім часом істотно посилюється інтерес до забезпечення якості підготовки фахівців та оцінки її рівня. Цілком очевидно, що значний вплив на цю якість здійснює характер організації навчально-пізнавальної діяльності. Підвищення ж рівня її ефективності залежить від педагогічної майстерності викладачів (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Л.С. Нечепоренко та інші) й застосовуваних педагогічних технологій (Ш.О. Амонашвілі, В.В. Ягупов, М.В. Кларін, І.П. Волков, А.С. Нісімчук, Н.П. Наволокова та ін.)

Разом з тим, дослідження важливих проблем пізнавальної діяльності студентів в умовах інноваційного розвитку та управління нею, на наш погляд, ще недостатньо. Зокрема, практично не розглядаються філософські аспекти цієї проблеми, психологічні особливості практичного здійснення цієї діяльності та формування і розвитку мотивації студентів, ціннісного сприйняття ними знань і процесу навчання, майбутньої професійної діяльності.

Мета статті полягає у спробі філософського аналізу ціннісного підходу до організації навчально-виховного процесу та підвищення його ефективності саме за рахунок належного управління пізнавальною діяльністю. При цьому мається на увазі необхідність всебічного урахування характерних особливостей цієї діяльності, зумовлених інноваційним характером світового розвитку.

Виклад основного матеріалу. Реформування суспільства й подальша демократизація суспільного життя зі всією неминучістю викликають потребу в удосконаленні форм і умов життєдіяльності людини, залучення усіх громадян у процес соціальної творчості. Отримання незалежності нашої молоді держави, що входить до загального потоку перетворень у економічній, політичній та духовній сферах, вимагає активних дій кожної окремої особистості, які й утверджують її поступ. Успішність таких перетворень залежить від того, який напрямок ми оберемо для розвитку цих дій. З метою реформування та розвитку українського суспільства, розробляється сучасна філософська концепція освіти і науки. Які цінності мають слугувати орієнтиром для майбутніх поколінь? Адже цінності виконують функцію перспективних стратегічних життєвих цілей і виступають основним мотивом життєдіяльності.

Цінності визначають моральні орієнтири та принципи поведінки, тому будь-яке суспільство зацікавлене у тому, щоб люди дотримувалися актуальних у сучасних реаліях правил поведінки.

Саме тому, на початку свого розвитку, кожна дитина в цивілізованому суспільстві потрапляє під цілеспрямований вплив навчально-виховного процесу. Діяльність у сфері освіти, особливо безпосередня педагогічна діяльність, тісно переплетена з основами світогляду людини, навіть якщо вона його не усвідомлює. Педагогічний процес здебільшого виявляє і формує нові ціннісні орієнтації особистості, тому у педагогічній діяльності дуже важливо керуватися такими світоглядними принципами, котрі орієнтують людей на творчу самореалізацію, усвідомлення власної планетарно-космічної сутності.

Тож яким повинен бути сам педагог покоління нового тисячоліття? Відповідь на поставлене запитання може дати філософія, що завжди була провісницею та каталізатором реформ, які активно реалізуються у різних сферах сучасного суспільного буття в усьому світі, філософія, на ґрунті якої і виникла нова «філософія освіти».

Специфіка філософської рефлексії щодо освіти, порівняно із згаданими науками, полягає в тому, що філософія, передусім, покликана відповідати на кардинальні питання, пов'язані із відношенням людини до світу, її способом «входження» у нього, тобто задавати світоглядний кут зору на проблематику. Друга особливість цієї рефлексії виявляється в тому, що вона охоплює освіту в усіх її ціннісних, системних, соціально-філософських, емпіричних, теоретичних і прикладних аспектах. Освіта постає як цілісний об'єкт.

Особливості сучасної освітньої парадигми полягають у зосередженні на вихованні нової людини, яка житиме в умовах постіндустріальної, інформаційної (за визначальним чинником прогресу – інформатизацією) історичної формації. Формації, в якій розвиток усіх сфер – економіки, політики, комунікацій тощо – вимагає все більшого розвитку людини. З іншого боку, як зазначає В.Г. Кремень, саме розвиток кожної особистості, з яких складатиметься суспільство, визначатиме загальний поступ. «Основне завдання в цих умовах, – наголошує філософ, – виховувати <...> особистість, яка діяла б свідомо і самостійно на основі отриманих знань і власного аналізу ситуації». Зараз, аби сформувати особистість демократичного суспільства

«центр має бути там, де знаходиться кожний учень і де відбуваються процеси його навчання і виховання. Ці процеси свою чергу будуватися на увазі й повазі до кожної дитини, на зміні авторитарної педагогіки педагогікою толерантності.

Враховуючи історичний досвід попередніх стадій розвитку людства, на перший план знову виходять освіта і наука. Реалістичний світогляд і моральні якості людини справедливо розглядаються нині як фундаментальні чинники прогресу. Основними тенденціями сучасної освіти є *фундаменталізація* (що відповідає потребам швидкого розвитку новітніх інформаційно-телекомунікаційних та інших технологій) і *гуманізація* (необхідність формування особистості, що розуміє інтереси суспільства і держави і водночас бачить можливості плідної співпраці з іншими). В центрі освітянського процесу має знаходитись особистість з усіма її людськими інтересами і потребами, етнонаціональними особливостями і культурою, прагненням до щастя й утвердженням його цивілізованих форм в сучасному культурному полі.

Як відомо, завдання будь-якої освіти – це залучення людини до культурних цінностей, науки, мистецтва і т.п. Культура транслює накопичений соціальний досвід, універсалії культури забезпечують відтворення певного образу соціального життя і типів особистості. В освіті закладаються механізми життєдіяльності, соціалізації особистості, підготовки до буття в сучасній культурі. Нарешті, освіта формує людину.

Завдання творення нової людини, що стоїть перед освітою, не мають виходити із протиставлення виховних вимог минулого пріоритетам сучасного суспільства. Саме тому освіта у сучасному суспільстві виступає тим соціальним інститутом, через який передаються і реалізуються базові культурні цінності та цілі розвитку суспільства.

Серед інших освітніх завдань, таких як забезпечення високої функціональності людини в умовах інформаційного суспільства, дотримання оптимального балансу між патріотизмом і здатністю жити в глобалізованому світі, виступає завдання мінімізації асиметрії між матеріальністю і духовністю, культивування у кожної особистості піднесеної думки та духу відповідно до національних традицій і переконань, формування конструктивізму як основи життєвої позиції, утвердження культури толерантності.

Будь-яка освітня парадигма ґрунтується на певному баченні сутності людини. Саме на її уявлення та ідеали в кінцевому рахунку орієнтуються освітні концепції. Своєрідне антропологічне зрушення в новій парадигмі освіти визначається самим духом нашої доби. Нова ідея освіти пов'язана з потребою залучити людину до постійного активного процесу відкриття, засвоєння світу.

У цьому зв'язку певний інтерес викликає концепція Ю. Козелецького. Він характеризує сучасну систему освіти як таку, що формує просвітницьку людину. Продуктом такого формування є, радше, одновимірна людина. Вона – об'єкт освітнього процесу, мета якого визначається домінуючим принципом – енциклопедичним («людина – це її пам'ять»). Дослідник вважає, що необхідний перехід до зовсім іншої освітньої системи, зорієнтованої на формування *інноваційної людини*, тобто такої, що постійно знаходиться в стані пошуку, здатної самостійно приймати нестандартні рішення, винахідливої, творчої особистості. Тому основним завданням освіти на сучасному етапі є перехід від навчання, що забезпечує репродуктивне сприйняття, формування лінійного мислення, до навчання, яке формує пошукові орієнтації, творчий підхід, ймовірнісне мислення.

Моделлю особистості в новій парадигмі освіти має стати інноваційна людина. Вона розглядає оточуючий світ не як сталу, гармонійну структуру, до якої потрібно пристосовуватися, а як сферу пізнавальної та практичної невизначеності, яку потрібно редукувати як послідовність різноманітних труднощів, що необхідно подолати. Винахідливість стає архетипом діяльності для інноваційної людини, а провідною метою навчання – формування в неї власної дослідницької позиції, тобто значення набуває процес переходу в освітній діяльності від школи пам'яті до інституту роботи з мисленням.

Суспільство сьогодні – найвища форма розвитку і руху матерії. Розвиваючись саме, воно є перетворюючою силою усього, що є навкруги, і цього вже змінити не можна.

Постійне відставання освіти від потреб суспільства, відсутність освітніх форм для трансляції головного здобуття сучасного наукового знання у формуванні людини ХХІ ст. потребує обґрунтування методологічних засад філософії сучасної освіти, як нового рівня дослідження і

розв'язання багатьох проблем людського буття. Нова соціокультурна реальність має такі основні характерні риси:

- 1) суттєві зміни в субординації системи цінностей, що обумовлені формуванням нового типу відносин у суспільстві, потребою в новій світоглядній орієнтації;

- 2) нові явища у культурі, які надають великі можливості для оптимізації реалізації прихованого потенціалу особистості;

- 3) суттєве розширення поля диференціації життєвих потреб і здібностей;

- 4) початок діалогу між основними культурними течіями у сучасному світі.

Усе це вимагає нового рівня рефлексії самого поняття «освіта», змісту, соціокультурних особливостей, визначення сучасного аксіологічного підґрунтя освіти, ролі та місця освіти в суспільстві XXI ст. і перспективи його розвитку. Тому найважливішого значення набуває питання про становлення сучасних методологічних засад такої галузі дослідження як філософія освіти, що є основою для здійснення комплексного підходу до вирішення проблем сучасної освіти, у першу чергу до виконання завдань її гуманізації.

На сучасному етапі розвитку філософії освіти, дослідники визначають два основні моменти наявного стану в освіті, а саме:

- 1) освіта не здійснює функцію виховання того типу світогляду, що дасть можливість вирішити глобальні проблеми людства;

- 2) офіційно діюча система освіти постійно відчужується від інтересів та цінностей людей.

Аби вирішити це двостороннє питання, необхідно розробляти філософську методологію сучасної освіти, що допоможе розкрити взаємодію між цими тенденціями.

Сьогодні існує три концепції освіти, пов'язані з напрямками сучасної філософії освіти.

1. Концепція гармонійної цілісності, сприяє реалізації ідей створення єдиної, цілісної, гармонійної теорії педагогіки і централізованої системи управління освітою.

2. Релятивістсько-плюралістична концепція, яка визнає необхідність застосування принципів плюралізму, педоцентризму та релятивізму в педагогічній діяльності, пріоритетність ролі індивідуальних інтересів над громадськими.

3. Синтетична концепція, яка поєднує обидві попередні концепції освіти, визначаючи, що загальні, громадські інтереси в педагогічному процесі мають бути мінімальними.

Ідеї першого напрямку застосовуються для розв'язання проблем сучасної педагогіки, а саме для подолання розриву між предметами, що вдосконалюються, та вирішенням важливих суперечностей педагогічного процесу. Важливою невирішеною проблемою у педагогічному процесі є проблема пріоритетної ролі вчителя у його взаємодії з учнем, дорослого з дитиною, викладача вищої школи зі студентом. Домінування монологічної форми викладання навчального матеріалу сприяло відведенню учневі в основному пасивної ролі об'єкта педагогічного процесу, надаючи його інтересам другорядного значення.

Другий, релятивістсько-плюралістичний напрям філософії освіти виходить з протилежних, по відношенню до першого напрямку, вихідних принципів. Він полягає у перевазі особистісних цінностей над загальними. Цей напрям характеризується особливим ставленням до учня, як до основного суб'єкта педагогічного процесу. Таке відношення вимагає від викладача, педагога вироблення методик, за допомогою яких можна максимально розкрити специфічні для кожного учня здібності. Найважливіша риса релятивістсько-плюралістичного напрямку філософії освіти полягає в наданні уваги формуванню творчої особистості, розвитку її унікальних здібностей, віднайденню і впровадженню методик навчання та виховання, які б могли врахувати особистісні інтереси учнів і системи їх цінностей.

Третій, синтетичний напрям філософії освіти, виник як реальна потреба подолати пріоритетну роль вихідних принципів двох попередніх напрямів і здійснити такий синтез їх позитивних ідей, який дав би можливість краще вирішити основні проблеми сучасної освіти, а тим самим й інші найважливіші проблеми людства. Вихідним положенням цього напрямку філософії освіти є те, що жодна із сторін суперечностей педагогічного процесу не повинна мати пріоритетного значення по відношенню до іншого (треба виходити з найважливішої ролі обох).

В сучасній парадигмі освіти учитель і учень вважаються суб'єктами педагогічного процесу, але за педагогом зберігається ведуча роль, що обумовлює його особливу відповідальність за рівень власної підготовки, постійне вдосконалення своїх знань, умінь і т.д.

Однією з найважливіших складових нової парадигми освіти є випереджувальна функція розвитку системи освіти в сучасному суспільстві. Вона із периферійних, в соціальній структурі, перетворюється в пріоритетну, оскільки стає глобальним фактором розвитку суспільства. Це обумовлено якісно новим масштабом детермінуючого впливу системи освіти на формування реалій інформаційного типу суспільства, яке визначається характером духовного виробництва і може стати реальністю тільки через розвиток відповідних освітніх тенденцій в суспільстві.

Розглядаючи антропологічні засади освітньої парадигми, доречно звернутися до методологічного потенціалу *синергетичного підходу*. Його цінність для сучасної філософії освіти полягає в тому, що синергетика, по-перше, пропонує модель саморозвитку людини в світі, що швидко змінюється і саморозвивається; по-друге, виходить на найважливішу світоглядну проблему – проблему пошуку людиною свого місця в ньому. З погляду синергетики, людина постає як самодостатня істота, яка перебудовує сама себе у напрямку гармонізації відносин на осі: Людина – Всесвіт. Як і будь-якій відкритій системі, людині не можна нав'язувати шляхи розвитку. Вона сама обирає свій шлях. У точках біфуркації посилюється відповідальність людини за здійснений вибір. Запропонований світоглядний підхід передбачає не перетворення людиною світу за певним планом, а творення себе, що передбачає постійний процес коректування смисложиттєвих орієнтирів.

У сучасних умовах на зміну дисциплінарній організації наукового знання приходить його міждисциплінарна організація, на зміну пануванню природничо-наукового знання приходять гуманітаризація і гуманізація науки. Особливо актуальними аспектами цього процесу є:

- становлення антисциєнтистської методології освіти, що передбачає не лише формування в учня певної системи знань, а й розвиток духовності в контексті гармонійної взаємодії усіх індивідуальних процесів світосприймання;

- становлення освіти, як фактора розвитку культури, в тому числі й розвиток освіти, як діалогу культур.

Поєднання становлення особистості з оволодінням культурними цінностями сприяє вирішенню багатьох етичних проблем, є

безпосереднім джерелом багатогранності та гармонійності, які, у свою чергу, виступають вирішальними критеріями особистісного буття. Правомірно стверджувати, що в сучасних умовах особливістю освіти і пізнання в умовах інноваційного розвитку є аксіологізація освіти і виховання як на теоретично-рефлекторному, так і на практичному рівні.

Список літератури: 1. Кремень В. Шляхи розвитку сучасної філософії інженерної освіти / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 7–12. 2. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю [Текст]. – К.: Знання України, 2004. – 804 с. 3. Бичко А.К. Національні аспекти філософської освіти в Україні // Філософія освіти. – № 1. – 2005. – С. 210–228. 4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати [Текст]. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.

Фокина Т. Н.

*Уральская Государственная Архитектурно-Художественная Академия
(ФГБОУ ВПО «УралГАХА»), Институт урбанистики*

ДИСТАНЦИОННЫЙ КУРС «КУРАТОР СОДЕРЖАНИЯ»: ОПЫТ УЧАСТИЯ

В современных условиях становится все труднее уловить нужную информацию в информационном шуме. Одним из главных умений пользователей информации становится умение извлекать нужную информацию, потратив на это минимум времени. И анонсирование курса «Куратор содержания» вызвало большой интерес в сети. Актуальность курса НТУ «ХПИ» – «Куратор содержания – 1», а затем и «Куратор содержания – 2» очень высока еще и потому, что упоминаний в сети о программах подготовки куратора содержания в настоящее время пока нет.

Разработчик, руководитель курса и тьютор – профессор Кухаренко В.Н. с командой профессионалов заявил этот курс как пилотный. Автор этой статьи проходила обучение на курсе «Куратор содержания – 1» в качестве студента, а затем на курсе «Куратор содержания – 2» в качестве локального тьютора.

Главной целью курса тьюторы обозначили сопровождение выбранной студентом темы курирования на протяжении всего курса и защита проекта по выбранной теме.

Курс был представлен как конструктивистский. Согласно философии конструктивизма знания не передаются в готовом виде, а создаются условия для успешного самоконструирования и самовозрастания знаний обучающихся. Такие условия были созданы. Студент сам выбирал тему, проводил курирование, изучая инструменты. Стимулировались размышления студентов в виде блогов, содержательное общение и обмен мнениями проходил в форуме. Одним из таких размышлений стало выполнение задания – кто такой куратор содержания и для каких сфер деятельности курирование информационных потоков необходимо и в какой форме. Некоторые примеры:

В. Б. «Курирование информации может быть актуальной социальной потребностью и тогда, куратор этот тот, кто способен не просто осуществлять поиск, но и с помощью найденной информации помогать сообществам синхронизироваться, стирать грани цифрового неравенства, консолидировать виртуальное сотрудничество».

В. С. «В интересах каждого исследователя является владение инструментарием и навыками по курированию контента (СС), поскольку это позволяет повысить эффективность своей научно-исследовательской деятельности и продвигать свой личный бренд в научном сообществе».

В. Д «из Бет Кантера – курирование содержания – это организация, фильтрация, осмысление информации в Интернете и распространение её в своей персональной сети».

Что касается функций, выполняемых куратором содержания, то они выполнялись и до введения этого названия. Следовательно, куратор содержания, является ни кем иным, как управляющим информационными потоками.

Любой процесс обучения, научная работа, библиотечные пространства, средства массовой информации не могут обойтись без грамотно организованных информационных потоков. Навыки куратора содержания необходимы учителю, преподавателю университета, тьютору, библиотекарю, журналисту, маркетологу, магистру, аспиранту наставнику в корпорации и многим другим.

Опыт участников процесса в совокупности, значительно обогащает возможности образовательного процесса, в том числе, предполагает вариативность прочтения информации для каждой личности в частности с учетом интересов и приоритетов сферы деятельности. Аудитория участников пилотного курса была подобрана удачно.

Особенности аудитории:

- высокая степень мотивации к учению;
- высокий уровень подготовки обучающихся на курсе;
- различный возраст
- разноплановое образование;
- многообразие профессиональных сфер.

Все это обеспечило благоприятную среду для плодотворных дискуссий, объединяющих позиции различных профессиональных сфер деятельности.

Организация обучения на курсе отличалась гибкостью и способностью отвечать требованиям разнообразных категорий. Каждую неделю были сформулированы цели и определены задания для их достижения. Все задания подразделялись на 3 блока: теоретическая часть, практические задания и дополнительные материалы. Еженедельно проводились вебинары по заданной теме.

Курс был практико-ориентированный. Большую часть составляли задания по освоению основных социальных сервисов – инструментов куратора. применение их к своей теме курирования. Участники курса получили практические навыки работы с инструментами куратора: Twitter, Facebook, Google +, Paper.li, Scoop.it, Netvibes.com, RSS reader, DIIIGO и другие.

Заданный темп прохождения курса «Куратор содержания» был достаточно высоким, участники курса тратили более 6 часов в неделю, чтобы полноценно выполнить задания.

Для отчета о выполнении задания использовался форум, что позволяло дополнительно обсуждать результаты.

Индикатором деятельности куратора содержания является его Персональная Учебная Среда (ПУС).

Под ПУС понимается совокупность «социальных сервисов», программ, информационных материалов, обеспечивающих удаленному пользователю комфортные условия обучения.

Управление информационными потоками требует, чтобы нужная информация необходимого качества в необходимом количестве доставлялась в необходимое время в нужное место с минимальными затратами.

Для сравнения показаны ПУС обучающегося на курсе на начало курса и на момент окончания

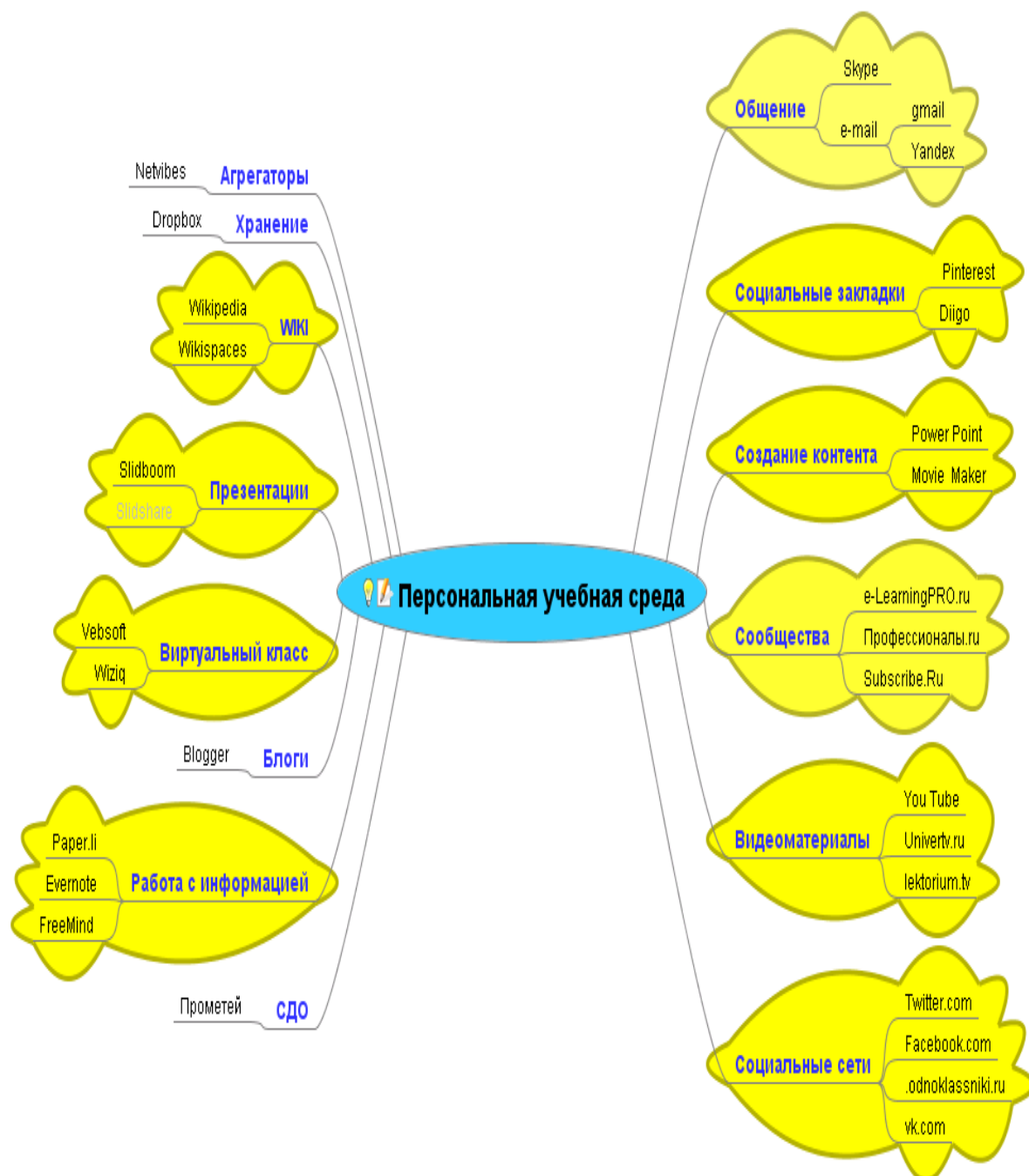

Рис.1 ПУС студента курса «Куратор содержания-1» в начале курса

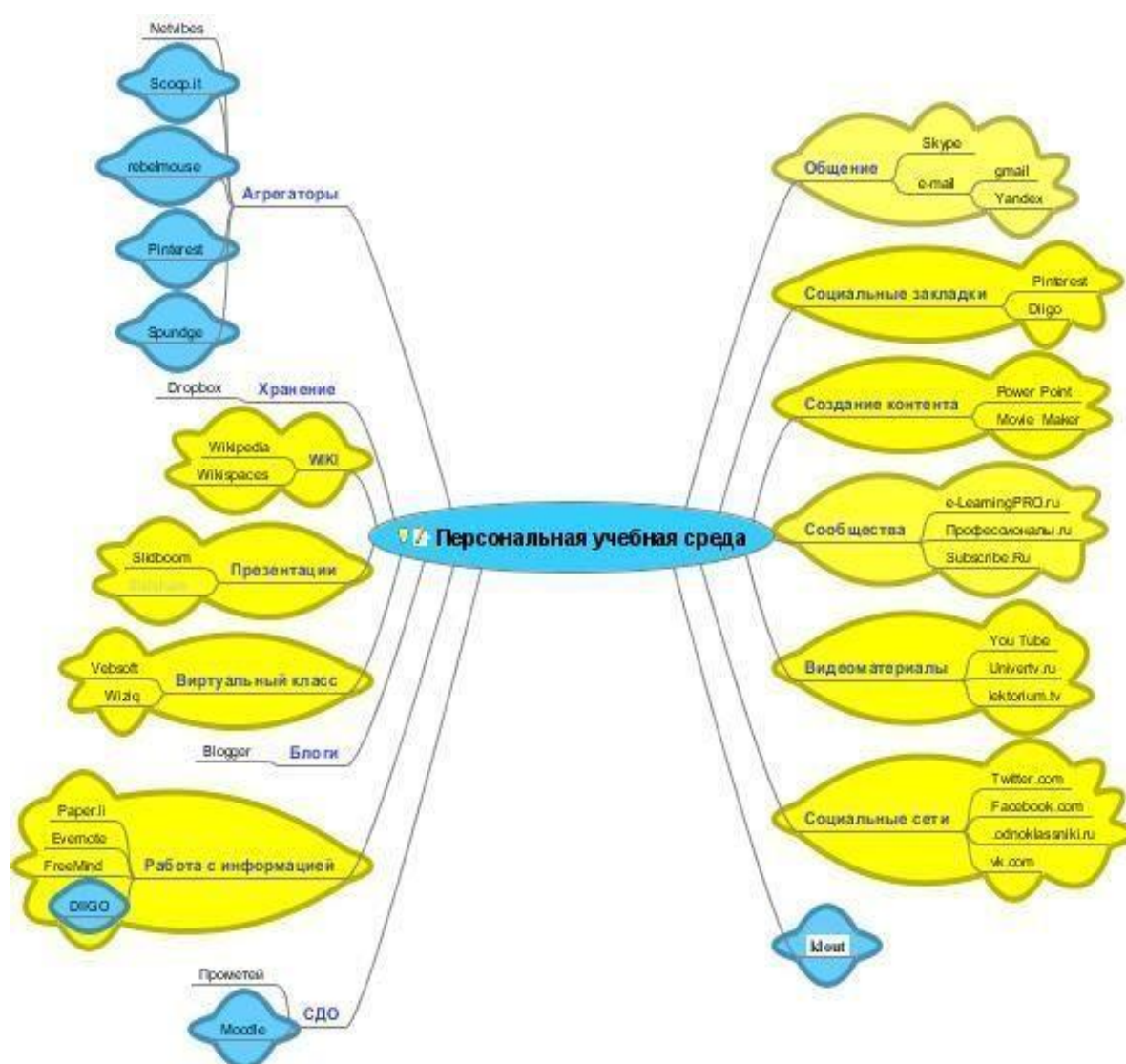

Рис. 2 ПУС студента курса «Куратор содержания – 1» к концу обучения

Анализ персональной учебной среды автора показывает, что она должна расширяться функционально. Персональная учебная среда – ядро персональной учебной сети, где можно взаимодействовать не только с прямыми коллегами, с их партнерами по совместной деятельности. Это существенно расширяет круг общения, дает возможность получать намного больше профессиональной информации. Использование персональной учебной сети, по сути, является показателем профессионального роста куратора содержания 21 века.

Итогом курса стала защита проектов, надо отметить высокий процент тех, кто защитился – 36 %, что не является характерным для подобных курсов.

На втором этапе, в курсе «Куратор содержания – 2» автор статьи участвовала как локальной тьютор группы. Количественный состав группы – 8 человек, в основном это – преподаватели вузов, учителя и библиотекари. В процессе обучения 2 участника приостановили обучение, 6 человек выполнили все задания и защитили проекты.

Задачи локального тьютора стали: координация действий студентов в соответствии с требованиями, сформулированными на курсе, установление контактов со студентами, фиксация трудностей у студентов, попытка устранения их вместе с разработчиками курса, анализ трудностей у студентов, участие в развитии материалов курса, организация мотивации студентов.

Больше трудностей возникает на первоначальном этапе. Сложным оказался вопрос выбора темы курирования. Неожиданной сложностью стало мотивировать студентов на общение с сокурсниками. Причина, по мнению автора, в высоком темпе курса, в насыщенности недель заданиями, выполнение которых исчерпывает отведенное время.

Поэтому локальный тьютор решала задачу мотивации студентов на выступление в форумах, используя для этого электронную почту и еженедельные отчеты локального тьютора. Трудности в работе локального тьютора возникают на этапе промежуточных отчетов. Индивидуальные стили обучения студентов дифференцированы, поэтому появление недельных отчетов локального куратора приходится на конец следующей недели и иногда теряет актуальность.

Студенты во время обучения являются достаточно самостоятельными в овладении материалом, поэтому совместная деятельность группы была только в форумах. В дальнейшем необходимо предусмотреть групповые работы и дополнительную систему баллов за комментарии и развернутые сообщения в форумах, оппонирование сокурсникам.

Таким образом, курс «Куратор содержания» в силу актуальности для многих категорий необходим на данном этапе развития дистанционного обучения, и его проведение обеспечит повышение цифровой грамотности.

Изобилие информационных потоков увеличивается, мир информации из статичного превращается в динамичный, поэтому цифровая грамотность имеет такое большое значение. Она обеспечивает инструменты для оценки, фильтрации и упорядочения информации наиболее эффективными способами.

Список литературы: 1. Liz Wilson. Why content curator is not editor. [Режим доступа <http://community.paper.li/2012/03/07/why-a-content-curator-is-not-an-editor/>] 2. Кухаренко В.Н. О дистанционном курсе «Куратор содержания» [Режим доступа http://kvn-e-learning.blogspot.ru/2013/05/blog-post_28.html].

*Харченко А. О.
НТУ «ХПИ»*

СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Показано, що педагогічному спілкуванню як одному з основних інструментальних засобів освітньої діяльності притаманний високий технологічний потенціал. Культура ж цього спілкування є важливим індикатором рівня розвиненості педагогічної майстерності викладача. Водночас воно виступає визначальною умовою забезпечення індивідуального підходу до навчання, забезпечення адаптивності й саморегульованості системи освіти.

Ключові слова: педагогічне спілкування, освітня діяльність, педагогічні технології, загальна і професійна культура, педагогічна майстерність.

Харченко А.А. **Общение в системе педагогических технологий.** Показано, что педагогическому общению как одному з основных инструментальных средств образовательной деятельности присущ высокий технологический потенциал. Культура же этого общения является важным индикатором уровня развития педагогического мастерства преподавателя. Одновременно оно выступает определяющим условием обеспечения индивидуального подхода к обучению, обеспечения адаптивности и саморегулированности системы образования.

Ключевые слова: педагогическое общение, образовательная деятельность, педагогические технологии, общая и профессиональная культура, педагогическое мастерство.

Kharchenko A.A. **Communication in the educational technologies.** It is shown that the pedagogical dialogue as one of the main tools of

educational activities characterized by a high technological potential. The culture of this communication is an important indicator of the level of development of pedagogical skill of the teacher. At the same time it is the determining condition for an individual approach to learning, providing adaptability and self-education system.

Keywords: educational communication, educational activities, educational technology, general and professional culture, pedagogical skills.

Забезпечення належної якості підготовки фахівців для потреб сучасного постіндустріального, або інформаційного суспільства, рівень якої відповідав би високим вимогам ХХІ століття, вимагає рішучого переосмислення всієї системи цілей і завдань вищої освіти та використання для їх належного виконання засобів, прийомів і педагогічних технологій. На наше глибоке переконання, яке складалося в результаті критичного аналізу педагогічного досвіду, як власної викладацької діяльності, так і діяльності багатьох колег, надзвичайно важливу роль у забезпеченні інноваційного характеру освіти має відігравати ефективне й цілеспрямоване використання засобів педагогічного спілкування та обов'язкове дотримання його високої культури.

Ми вважаємо, що педагогічне спілкування необхідно розглядати як один з невід'ємних складників системи сучасних педагогічних технологій. Дійсно, за його допомогою реалізуються всі функції освіти – навчання студента, його виховання, соціалізація та особистісний розвиток. І від культури педагогічного спілкування визначальною мірою залежить успіх у розв'язанні всієї гами освітніх завдань. Тому культура педагогічного спілкування виступає водночас і важливим індикатором розвиненості педагогічної майстерності викладача.

Ми виходимо при цьому з основних положень сучасної, так званої бінарної, або суб'єкт-суб'єктної концепції освіти, згідно з якою студенти є рівноправними учасниками навчально-виховного процесу. Відповідно до цього цілі, стиль і характер спілкування викладача зі студентами повинні адекватно відображати загальну демократизацію суспільного життя й демократизацію взаємовідносин в освіті.

На наше глибоке переконання, за цих умов основне завдання викладача полягає не в тім, щоб передати студентам певний обсяг знань чи навіть сформувати цілісну систему знань з певної дисципліни, а в

тім, щоб навчити їх думати. У зв'язку з цим уявляється доречним нагадати слова видатного філософа-класика І. Канта, який справедливо стверджував, що «не думкам необхідно навчати, а думати» [1, с. 16]. Без цього нічого й сподіватися на те, що навчальний матеріал буде належним чином засвоєний студентами.

Технологія педагогічної взаємодії повинна ґрунтуватися на здатності викладача зацікавити студентів, переконливо довести їм, що процес навчання має приносити їм глибоке задоволення, оскільки він виступає не якимось рутинним процесом пасивного слухання лекції та її конспектування, зубріння прослуханого й записаного матеріалу та його відтворення викладачеві на практичному чи семінарському занятті, на іспиті чи заліку. Цілісний навчально-виховний процес завдяки раціонально побудованому та належним чином емоційно забарвленому педагогічному спілкуванню виступає потужним особистісного розвитку студента і розвитку самої системи освіти.

Дійсно, по-перше, коли студент приймає активну участь в навчальному процесі, він набуває важливих навичок активного сприйняття нової для нього зовнішньої інформації, тобто навчається її аналізу та інтерпретації. А це буде так необхідно йому в подальшому житті та професійній діяльності. По-друге, завдяки логічній побудові педагогічного спілкування й чіткій технологічній організації подання навчального матеріалу майбутній фахівець оволодіває логіко-методологічними принципами діяльності. По-третє, студент сам отримує можливість привнести у процес навчання щось нове, показати викладачеві нові напрямки розвитку освіти, оскільки сучасні студенти являють собою вже нове покоління, яке несе оновлене сприйняття й неупереджене розуміння інформації.

Таким чином, для успішної реалізації зазначених можливостей необхідно, щоб система освіти була не тільки адаптивною, але й саморегульованою. Тому викладач у своїй професійній діяльності постійно повинен пам'ятати, що я система включає дві активні компоненти: педагога і студента, а сам навчально-виховний процес має являти собою їх спільну, взаємно зацікавлену діяльність. Тому слід нагадати слова К.Д. Ушинського про те, що для того, щоб виховати учня у всіх відношеннях, його треба знати у всіх відношеннях. Отже, педагогу вкрай ва-

жливо постійно вивчати своїх студентів, сповідувати і практикувати індивідуальний підхід для кожного з них.

Не випадково В.Г. Кремень, Д.І. Мазоренко, О.С. Пономарьов та їх співавтори стверджують, що «сучасна педагогічна думка все більш відчутно починає відстоювати необхідність вибору кожним студентом індивідуальної траєкторії свого професійного та особистісного розвитку». Однак, як підкреслюють і вчені, «реальна освітня практика свідчить, що лише одиниці з них дійсно можуть свідомо, осмислено та цілеспрямовано обирати і проектувати дійсно раціональну траєкторію свого найбільш ефективного розвитку і самореалізації» [2, с. 240]. Оскільки ж більшість студентів не здатні цього зробити самостійно, викладач за допомогою педагогічного спілкування повинен допомогти кожному з них побудувати свою індивідуальну траєкторію, яка б найбільшою мірою відповідала його інтересам і прагненням, здібностям і схильностям, його бажанням і можливостям.

Ось чому викладач повинен не тільки і не стільки навчати студента, передавати йому нові знання, але й бути справжнім його наставником у самому широкому розумінні цього слова. Він має добре знати, що вплив на студентів здійснюють не тільки знання, які він передає, але й те, як він це робить. Вкрай важливу роль відіграє при цьому його особистість, його ставлення до студентів і своєї діяльності, рівень його загальної і професійної культури. Тому в процесі педагогічного спілкування він повинен демонструвати свій широкий кругозір, гнучкість свого мислення і, найголовніше, свою людяність, увагу до студентів і готовність надати їм допомогу у розв'язанні їхніх проблем.

Існує й ще одна вкрай важлива, на наш погляд, проблема у сфері технологічного контексту педагогічного спілкування. З одного боку, вона безпосередньо стосується цільового аспекту стратегії завдань системи освіти, а з іншого виступає одним з проявів сучасної філософії освіти. Цю проблему досить чітко окреслив В.Г. Кремень, справедливо зазначивши, що «історія освіти є історією перетворення людини в особистість». На глибоке переконання вченого, «це обумовлено тим, що прогрес філософської думки невід'ємний від освітянського процесу. Їх поєднує прагнення надати розвитку людства *розумності*». Автор запитує, «що повинно визначати людину, які достоїнства?» і зазначає, що «це стало головною проблемою вже у міркуваннях давногрецьких мис-

лителів, які є повчальними для нашого часу. Висновок, до якого вони приходять – *знання* є головною характеристикою людини, які є підсумком пізнання, володіння його даними, інформацією про світ» [3, с. 5].

На наше переконання, на шляху забезпечення належного «розвитку розумності людини» існує низка проблем, які, за своєю сутністю, виступають проявами загальної кризи світової системи освіти. Одна з досить показових, можливо, найважливіших проблема навчання полягає в тім, що система освіти ґрунтується на структурі навчання, яка вже віджила. Ця структура у вищій школі полягає у чітко визначених і строго регламентованих співвідношенні й загальній кількості лекційних, практичних чи семінарських та лабораторних занять. В дійсності ж, в епоху значної інформаційної надмірності процес навчання повинен носити гнучкий характер.

По-перше, доцільно подавати навчальний матеріал чітко визначеними блоками, або модулями. Ці модулі повинні являти собою цілісний, логічно обґрунтований набір тем курсу, об'єднаних як цільовими, так і змістовними принципами. По-друге, добре відомо, що кожному індивідові притаманний свій режим, темп і характер сприйняття навчального матеріалу. Крім того, структура і склад академічних груп змінюються від одного навчального року до іншого. Відповідно повинні змінюватися як загальна кількість навчального часу, необхідного для викладу та сприйняття матеріалу того чи іншого блоку, так і структура навчального процесу за видами занять. Цей момент має бути обов'язково врахований та відповідним чином відображений при побудові навчально-виховного процесу. По-третє, реалії сьогодення відкривають широкі можливості для самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка виявляється набагато ефективнішою за пасивне слухання лекційного матеріалу. Однак вона вимагає організації належного контролю й оцінки знань.

З позицій педагогічного спілкування як важливої освітньої технології цікаві можливості виникають в результаті того, що сучасне суспільство існує та функціонує в умовах високого рівня інформативності й розгалужених засобів зв'язку. Тому плідне використання цих можливостей може забезпечити активне впровадження в навчальний процес інтерактивних засобів спілкування студента і викладача та їх системне й цілеспрямоване застосування для розв'язання навчально-виховних за-

вдань. Це дозволить не тільки підтримувати активну фазу процесу навчання, а розширити її межі й полегшить сам процес.

Технологічні можливості педагогічного пізнання можуть допомогти нам і в успішному розв'язанні ще однієї проблеми, яку породжує сучасна парадигма освіти. Як цілком справедливо стверджують В.М. Бабаєв, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч та С.О. Заветний, «в процесі своєї еволюції, насамперед з досягненням все більш високого рівня соціалізації, людина поступово втрачає не лише навички чуттєвого пізнання, але й навіть саму потребу в ньому». На їх переконання, «розвиток освіти і збільшення обсягів знань породжували появу різних способів прискореного і разом з тим опосередкованого пізнання людиною зовнішнього світу і самої себе» [4, с. 132]. Однак за допомогою педагогічного спілкування можна сформувати у студентів потребу в чуттєвому пізнанні й усталені навички плідно користування ним. Адже це так необхідно для розуміння можливостей і меж природокористування й необхідності гармонізації взаємовідносин людини з природою.

Однак при цьому необхідно постійно мати на увазі ту обставину, що сучасне інформаційне суспільство висуває достатньо жорсткі вимоги як до освіти, так і особливо до якості викладання. За цих умов кожен викладач повинен постійно турбуватися не лише про підвищення рівня своєї професійної компетентності, а й про вдосконалення рівня своєї педагогічної майстерності, загальної і професійної культури. При цьому він має враховувати сутність і характер тих змін, які відбуваються в науці, техніці й технологіях, в економіці, політиці й суспільному житті. І при цьому одним з надзвичайно важливих завдань професійно педагогічного вдосконалення викладача вищої школи має бути підвищення його комунікативної культури.

Таким чином, педагогічне спілкування в загальній системі сучасних педагогічних технологій виступає не просто основним інструментарієм їх ефективної реалізації, але й одним із джерел розробки нових технологій або модернізації існуючих. Тим самим воно дозволяє забезпечувати гуманістичну спрямованість цих технологій і адаптувати їх до потреб конкретної аудиторії.

Викладені міркування дозволяють дійти таких цілком обґрунтованих **висновків**. По-перше, в загальній системі педагогічних технологій виключно важливе місце належить педагогічному спілкуванню як

основному інструменту професійної діяльності викладача та його впливу на студентів. По-друге, педагогічне спілкування сприяє успішному виконанню функцій не тільки навчання, а й виховання та особистісного розвитку студентів. По-третє, розвиток культури педагогічного спілкування знаходить своє чітке відображення в підвищенні педагогічної майстерності викладача й допомагає успішно долати певні хиби сучасної освіти, яка значною мірою вже вичерпала свої можливості й вимагає свого реформування на засадах принципово нової освітньої парадигми.

Список літератури: 1. *Кант И.* Критика чистого разума. – Симферополь: Реноме, 2003. – 464 с. 2. *Философия общения : монография / В.Г. Кремень, Д.И. Мазоренко, А.С. Пономарев и др.* – Харьков: ХНТУСХ им. П. Василенко, 2011. – 440 с. 3. *Кремень В.Г.* Людиноцентризм як домінаанта вирішення нагальних проблем сучасної філософії освіти / В.Г. Кремень // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. пр. – 2006. – Вип. 11 (15). – С. 3–11. 4. *Соціальне пізнання : монографія / В.М. Бабаєв, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч, С.О. Заветний; за загальною редакцією О.С. Пономарьова.* – Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2014. – 420 с.

*Чеботарьов М. К.
НТУ «ХП»*

УМОВИ АДАПТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сформульовано умови, які забезпечують адаптивність педагогічних технологій. Показано, що вони розширюють можливості адаптивного управління освітніми процесами. Адаптивність педагогічних технологій носить інноваційний характер і відкриває широкі можливості їх ефективного застосування.

Ключові слова: адаптивність, умови, педагогічні технології, освіта.

Чеботарев Н.К. Условия адаптивности педагогических технологий. Сформулированы условия, обеспечивающие адаптивность педагогических технологий. Показано, что они расширяют возможности адаптивного управления образовательными процессами. Адаптив-

ность педагогических технологий носит инновационный характер и открывает широкие возможности их эффективного применения.

Ключевые слова: адаптивность, условия, педагогические технологии, образование.

Tchebotarev N.K. Terms of adaptive educational technologies. The conditions to ensure the adaptability of educational technologies. It is shown that they extend the capabilities of adaptive management of the educational process. Adaptability educational technologies is innovative and opens up opportunities for their effective application.

Keywords: adaptability, conditions, educational technology, and education.

Інноваційний характер суспільного розвитку висуває принципово нові, все більш складні й відповідальні вимоги до системи освіти. Водночас процеси демократизації суспільного життя й усвідомлення визначальної ролі людини у забезпеченні ефективності виробництва зумовлюють необхідність розробки та використання інноваційних педагогічних технологій для формування фахівця як професіонала та особистості. А це можливе тільки за умови індивідуального підходу до кожного студента і системного застосування принципів адаптивного управління організацією та здійсненні навчально-виховного процесу.

Однак сучасна освіта являє собою надзвичайно складне утворення, якому притаманна ціла низка суперечностей. По-перше, має місце суперечність між індивідуальними освітніми потребами особистості студента й суспільним характером реалізації отриманих знань, умінь і навичок. По-друге, не можна ігнорувати й суперечність між інерційністю людського мислення й самої системи освіти, з одного боку, та з потребами інноваційної спрямованості цього мислення й відповідного педагогічного впливу, з іншого боку. По-третє, цілком об'єктивний характер має й суперечність між орієнтацією освіти на сучасні досягнення науки і техніки, на сучасні реалії суспільного життя й принциповою невизначеністю умов майбутнього життя й характеру діяльності випускників вищої школи. По-четверте, природна відмінність життєвих цілей і цінностей, моральнісних принципів і естетичних смаків та ідеалів, притаманних студентам і викладачам як представникам

різних поколінь, породжує й суперечність в розумінні не тільки цінностей, а й свого життєвого призначення і сенсу освіти.

Стрімке зростання обсягів науково-технічних знань й ті глибокі зміни, що зумовлені їх трансформацією в технології стають однією з визначальних ознак сьогодення. Вони також впливають на вибір змісту освіти й на застосовувані тих чи інших педагогічних технологій. У зв'язку з цим цілком природним стає поява необхідності адаптивного управління організацією і здійсненням всього освітнього процесу. Однак через розглянуті вище суперечності та деякі інші обставини виникають певні бар'єри на шляху впровадження ідей і принципів адаптивного управління в системі освіти. Крім того, самі традиційні технології освіти, на наше глибоке переконання, могли б з успіхом використовуватися в умовах адаптивного управління, якби кожен викладач вищої школи прагнув їх адаптувати до потреб конкретної аудиторії й до особливостей сприйняття та засвоєння і розуміння навчального матеріалу кожним студентом.

Ця ситуація вимагає невідкладного визначення умов, які б забезпечували можливість адаптивності застосовуваних педагогічних технологій до реалій навчально-виховного процесу і сучасних соціальних вимог до феномену освіти. Таке визначення пов'язане й істотним ускладненням цілей і завдань системи освіти й помітним зростанням її суспільної значущості. Її висока місія, яка полягає в підготовці підростаючих поколінь до успішного життя й діяльності в нових умовах, сьогодні вона ускладнюється ще й необхідністю готувати їх не тільки до життя в умовах, що постійно змінюються, а й до уміння адаптуватися до цих змін й уміння самим творити зміни. Інноваційний характер суспільного розвитку вимагає й від освіти інноваційного характеру діяльності й формування інноваційного характеру мислення студентів. А це вже само по собі викликає потребу в цілеспрямованій розробці й застосуванні інноваційних педагогічних технологій та у їх адаптації до конкретних умов, до очікувань та можливостей аудиторії й до вимог роботодавців та ринку праці взагалі.

Розглянемо основні умови, які необхідні для успішного забезпечення адаптивності педагогічних технологій у світлі сучасних суспільних вимог до системи освіти. Першою з цих умов виступає прагнення педагога до вивчення цілей, бажань і прагнень конкретної аудиторії, до

визначення рівня знань та мотивів навчання студентів. Як цілком справедливо свого часу стверджував К.Д. Ушинський, для того, щоб виховати учня у всіх відношеннях, необхідно знати його у всіх відношеннях. Тільки на основі результатів такого вивчення педагог і може адаптувати зміст і характер викладання навчального матеріалу та застосовувати технології до реалій навчально-виховного процесу.

Другою умовою постає обґрунтування вибору педагогічних технологій та характеру їх використання в кожній конкретній педагогічній ситуації. Ця вимога виходить з того, що педагогічні технології є поліфункціональними, вони призначені для виконання цілого спектру функцій. Звичні традиційні їх функції з навчання, виховання та особистого розвитку студентів, мають доповнюватися ще й спрямуванням педагогічних технологій на адаптивне управління освітнім процесом, мотивацію навчально-пізнавальної діяльності студентів і створення сприятливого морально-психологічного клімату в загальній системі відносин між викладачем і студентами.

Третьою умовою забезпечення адаптивності педагогічних технологій, яка безпосередньо впливає з попередньої, постає практична реалізація бінарного, або суб'єкт-суб'єктного характеру навчально-виховного процесу і створення відповідного сприятливого психологічного середовища. Тільки в цій атмосфері можуть формуватися взаємовідносини, що ґрунтуються на принципах довіри, тільки це може гарантувати прищеплення студентам не тільки знань та умінь, а й розвиток наполегливості, відповідальності, уміння самостійно працювати та внутрішньої потреби в постійному поповненні своїх знань.

Четверта обов'язкова умова забезпечення адаптивності педагогічних технологій полягає у формуванні й постійному підтриманні інтересу студентів до вивчення даної навчальної дисципліни й до процесу навчання взагалі та у формуванні у них ціннісного ставлення до знань і освіти. Як справедливо вважає відомий американський філософ, педагог та авторитетний фахівець з організаційних, поведінкових і системних теорій Р. Акофф, «коли навчання не має внутрішньої цінності для людини, тобто вона не отримує задоволення в процесі навчання, воно стає тягарем. Якщо людину примусити вчити те, чого вона не бажає знати, навчання позбавляється внутрішньої цінності і значною мірою втрачає ефективність» [1, с. 195].

П'ятою умовою адаптивності педагогічних технологій є формування й розвиток відповідального ставлення студентів до навчання як найваж-

ливішої передумови свого успішного життя й професійної діяльності. Формуванню їх відповідальності успішно сприяють цілеспрямована раціональна організація й контроль самостійної роботи. Це в першу чергу стосується отримання студентами фундаментальних знань. Той же Р. Акофф у зв'язку з цим пише, що «фундаментальні знання є як в конкретних сферах, так і в житті взагалі. Коли студент хоче зайнятися чимось, що вимагає фундаментальних знань, він оволодіє ними самостійно і зробить це найбільш ефективно» [1, с. 202–203].

Шоста умова належного забезпечення не лише адаптивності педагогічних технологій, а й їх ефективного застосування полягає у психологічній спрямованості викладача на педагогічну діяльність, у ціннісному ставленні його до своєї професії й цієї діяльності. У зв'язку з цим уявляється зовсім не випадковим, як С.О. Заветний, О.С. Пономарьов і С.М. Пазиніч спеціально підкреслюють, що «прийоми і методи навчання і педагогічні технології, які у своїй сукупності утворюють зміст педагогічного впливу, повинні бути об'єднані аксіологічною сутністю, не тільки бути спрямовані на формування ціннісного сприйняття учнями і студентами знань і процесу учіння, а й самі мати ціннісний смисл» [2, с. 195].

Сьому умова забезпечення адаптивності педагогічних технологій полягає у відносній автономності вищих навчальних закладів та в академічній свободі викладачів. Йдеться про право та реальну можливість відступати від стандартів і обирати дійсно найбільш адекватні конкретній освітній ситуації педагогічні технології чи варіанти їх застосування. Мається на увазі прагнення викладача активно сприяти не тільки належному засвоєнню та запам'ятовуванню студентами навчального матеріалу (при сучасних широких інформаційних можливостях таке запам'ятовування втрачає сенс), але глибокому розумінню його сутності й можливостей плідного його використання у їх майбутній професійній діяльності.

Аналіз наявної літератури з проблем адаптивного управління в освітній практиці дозволяє дійти висновку, що поза увагою дослідників залишається саме визначення умов адаптивності педагогічних технологій. Недостатня увага приділяється взагалі визначенню його місця в загальній системі педагогічних технологій, а також суперечливий і мінливий характер застосування цих технологій та їх залежність від численних чинників, які породжують проблемні ситуації й вимагають інноваційного й адаптивного підходу до їх розв'язання.

Сформульовані ж нами й наведені вище умови адаптивності педагогічних технологій мають не тільки теоретичне значення. Вони, по-перше, мають чітку практичну спрямованість на забезпечення належної якості фахової підготовки студентів, формування високого рівня професійної компетентності й належної конкурентоспроможності їх на ринку праці. По-друге, ці умови виступають надійним орієнтиром для викладача в успішному застосуванні ідей і принципів адаптивного управління та в досягненні ним цілей і завдань його діяльності.

Виявлення реальних можливостей забезпечити адаптивність педагогічних технологій і умов їх найбільш ефективного застосування вимагає чіткого визначення природи, цілей і функцій адаптивного управління в педагогіці. Для цього доцільно виходити з розуміння того, що управління взагалі не є чимось усталеним, незмінним і застиглим. Ми тут цілком згодні з тим, як стверджують В. Кремень, С. Пазиніч та О. Пономарьов, що «як і будь-яке інше складне явище, феномен управління соціальними системами виникає, функціонує і розвивається у взаємодії різноманітних суперечливих чинників внутрішньої і зовнішньої природи. Вони породжують певні проблеми і зумовлюють суперечливий характер самого управління» [3, с. 262]. Ця думка застосовна також і для управління освітніми процесами, в тому числі й для адаптивного управління пізнавальною діяльністю студентів.

Адаптивність організації навчально-виховного процесу та управління ним полягає у виборі найбільш доцільних методів і технологій для кожної аудиторії і кожного студента з метою забезпечення ефективності їх навчання і високої професійної компетентності. Вона передбачає активний пошук підходів до кожного студента, які б сприяли встановленню довірчих відносин між ним і педагогом, сприйняттю і прийняттю студентом виховного впливу педагога, спрямованого на його особистісний розвиток. Ці можливості роблять адаптивне управління однією з ефективних інноваційних педагогічних технологій, в першу чергу за рахунок виконання зазначених вище умов.

Його ефективність забезпечує індивідуальний підхід, системний характер застосування і цілісна єдність процесів навчання, виховання і культурного розвитку студента. Як пишуть В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч та О.С. Пономарьов, «тривале нехтування проблемою формування загальної та професійної культури інженерів, забезпе-

ченням їх духовності й моральності зумовили появу і поширення технократичного типу мислення. Потреби та інтереси людини, необхідність забезпечення гармонії відносин з природою не стали стрижнем світоглядних позицій сучасного інженера. Традиційний зміст його професійної підготовки не передбачає належного знайомства з логікою розвитку техніки і технологій, з методологією інженерної діяльності й, зокрема, технічної творчості» [4, с. 11]. Ці хиби допомагає долати педагогічне спілкування.

О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов і А.О. Лаврентьєва впевнені, що «вступаючи у спілкування, люди завжди мають на меті певні цілі, і щоб їх досягти, вони прагнуть здійснювати на партнера по спілкуванню відповідний вплив». Вчені при цьому спеціально зазначають, що «проблема впливу з давніх пір цікавить не тільки психологів, а й багатьох людей, як тих, хто здійснює вплив і зацікавлені в підвищенні його ефективності, так і тих, хто хотів би навчитися прийомам захисту від небажаного впливу» [5, с. 100]. Таким чином, визначені нами умови адаптивності педагогічних технологій дають можливість істотно підвищити ефективність їх застосування й успішного розв'язання всієї сукупності завдань освіти. Істотна перевага адаптивного управління полягає у «м'якому» впливі на студентів. Відсутність тиску на особистість і примусу адаптивне управління немовби підстроюється до індивідуальних рис і якостей кожного студента та його інтересів, і тому не викликає опору з його боку.

Список літератури: 1. Акофф Р. Акофф о менеджменте / Р. Акофф; пер с англ. – СПб.: Питер, 2002. – 448 с. – (Серия «теория и практика менеджмента»). 2. Заветный С.О. Філософія впливу: монографія / С.О. Заветный, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч. – Харків: Видавець Савчук О.О.; ХНТУСГ ім. П. Василенка, 2011. – 204 с. 3. Кремень В.Г. Філософія управління : Підручник для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов. – К.: Знання України, 2007. – 360 с. 4. Кремень В.Г. Шляхи розвитку сучасної філософії інженерної освіти / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 7–12. 5. Романовський О.Г. Психологія управління: Навчальний посібник / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, А.О. Лаврентьєва. – Харків: НТУ «ХПІ», 2001. – 161 с.

ЗМІСТ

Сокол Є. І, Кухаренко В. М.

Розбудова електронного університету.....3

Белоус О. В.

Философско-духовный аспект личности преподавателя
в современных педагогических технологиях.....16

Березка О. І.

Використання сучасних педагогічних технологій при
вивченні нарисної геометрії.....20

Богдан Ж. Б., Солодовник Т. О.

Застосування педагогічних технологій у підготовці майбутніх
фахівців у сучасних умовах освіти27

Гарник Л. П., Ягі М., Мох Дж.

Інституційний аудит підготовки бізнес-лідерів35

Гаряєва Г. М.

Проблеми правового виховання студентів технічних вузів44

Дубініна О. М.

Структура технології професійно зорієнтованої математичної
підготовки майбутніх ІТ-фахівців у вищій інженерній школі.....53

Заветный С. А.

Самопознание как задача педагогики высшей школы.....60

Игнатюк О. А.

Формирование основ управленческой ортобиотики у слушателей
магистерской программы специальности
«Педагогика высшей школы».....66

Комишан А. І., Панфілов Ю. І.

Педагогічний контроль як ключовий компонент педагогічної
діагностики навчальних досягнень студентів та курсантів.....74

Ланских М. В.

Формирование у руководителя творческого подхода к решению
профессиональных задач: современные педагогические технологии88

Молодыха Е. В.

Игровые формы на уроках русского языка94

Марченко О. О., Ігнатюк О. А.	
Методики формування фізичної складової професійно-особистісного іміджу та попередження професійних захворювань майбутніх інженерів-механіків	103
Нестеренко А. В.	
Освітня інноватика як актуальний напрямок філософсько-педагогічних досліджень	114
Осипова С. К.	
Комплексне дипломне проектування як один з аспектів практично- спрямованої підготовки фахівця	121
Панченко О. І.	
Навчальна практика як важливий чинник формування професійного мислення майбутніх інженерів-механіків	124
Патумсіс-Семенюк О. В., Корпан Т. І.	
Безперервна освіта як важливий чинник формування методичної культури викладача	135
Пономарьов О. С.	
Самостійна робота студентів в системі педагогічних технологій	140
Скубій І. В.	
Інтерактивні технології навчання у викладанні гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі	149
Федченко С. Г.	
Управління пізнавальною діяльністю студентів в умовах інноваційного розвитку	156
Фокина Т. Н.	
Дистанционный курс «Куратор содержания»: опыт участия	165
Харченко А. О.	
Спілкування в системі педагогічних технологій	171
Чеботарьов М. К.	
Умови адаптивності педагогічних технологій	177

Наукове видання

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Збірник науково-методичних праць

Українською та російською мовами

Відповідальний за випуск: к.психол.н., доц. *Панфілов Ю. І.*
Комп'ютерна верстка та технічне редагування: *Корпан Т. І.*
В авторській редакції

План 2015 р., поз. 207

Підп. до друку 2016 р. Формат 60 × 84 1/16. Папір офсетний.
RISO-Друк. Гарнітура Times. Умов. друк. арк. 10,8
Наклад 75 прим. 1-завод 1–150. Зам. № . Ціна договірна.

Видавець і виготовлювач
Видавничий центр НТУ «ХП»,
вул. Фрунзе, 21, м. Харків-2, 61002

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3657 від 24.12.2009 р.